

Ministerul Educației al Republicii Moldova

Elena Cartaleanu

EDUCAȚIE CIVICĂ

Manual pentru clasa a

-a

10

Știința, 2012

CZU 37.015(075.3)

C 27

Elaborat conform curriculumului disciplinar în vigoare și aprobat prin Ordinul ministrului educației (nr. 706 din 19 iulie 2012). Editat din sursele *Fondului Special pentru Manuale*.

Comisia de experți: *Ludmila Afteni*, prof. școlar, grad didactic doi, Liceul Teoretic „Alexei Mateevici”, or. Căușeni; *Eugenia Apărețe*, prof. școlar, grad didactic unu, Liceul Teoretic „Mihail Sadoveanu”, s. Giurgiulești, rn. Cahul; *Ecaterina Ciobanu*, prof. școlar, grad didactic unu, Liceul Teoretic „Ion Creangă”, s. Ermoclia, rn. Ștefan-Vodă; *Prisăcuță Maria*, prof. școlar, grad didactic doi, Liceul Teoretic „Litterarum”, mun. Chișinău; *Victor Ambroci*, prof. școlar, grad didactic superior, Liceul Teoretic „Spiru Haret”, mun. Chișinău

Recenzenți: *Tatiana Baciuc*, doctor în psihologie, UPS „Ion Creangă”; *Olga Cosovan*, doctor în filologie, UPS „Ion Creangă”; *Mihai Bacinschi*, designer de carte, membru al Uniunii Artiștilor Plastici

Redactor: *Mariana Belenciuc*

Corectori: *Maria Cornesco, Tatiana Darii*

Redactor tehnic: *Nina Duduciuc*

Concepție grafică: *Romeo Șveț*

Machetare computerizată: *Romeo Șveț, Anatol Andrișchi*

Copertă: *Vitalie Ichim*

Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința,

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova;

tel.: (+373 22) 73-96-16; fax: (+373 22) 73-96-27;

e-mail: prini@stiinta.asm.md

Manualul acesta este proprietatea Ministerului Educației al Republicii Moldova.

Liceul _____				
Manualul nr. _____				
Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la restituire
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

- Dirigintele trebuie să controleze dacă numele elevului este scris corect.
- Elevul nu trebuie să facă niciun fel de însemnări pe pagini.
- Aspectul manualului (la primire și la restituire) se va aprecia folosind termenii: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cartaleanu, Elena

Educație civică: Man. pentru cl. a 10-a / Elena Cartaleanu; Min. Educației al Rep. Moldova. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2012 (Tipografia Centrală) – 128 p.

ISBN 978-9975-67-841-4

37.015(075.3)

OMUL
– FIINȚĂ SOCIALĂ

U N I T A T E A

1

1

Identitatea și personalitatea

Mai întâi, spune-ți ce vrei să fii, apoi fă ce ai de făcut.
Epictet

PROVOCARE

- Amintiți-vă de la lecțiile de educație civică din gimnaziu de noțiunea identității și formulați pentru ea o definiție scurtă și precisă.

FRONTAL

- Ce deosebire există, în opinia dvs., între *identitate*, *personalitate* și *individualitate*?
- În ce măsură aceste trei noțiuni se suprapun? Putem să le considerăm sinonime (parțiale sau totale)?
- Dacă ați construi o scară-gradatie, în ce ordine s-ar plasa aceste trei noțiuni?

DEX

Identitate s.f. **2.** Ansamblu de date prin care se identifică o persoană; denumire dată conștientizării sentimentelor de apartenență ale sinei (apartenența de familie, țară, cultură, etnie, ideologie, grup profesional etc.). Identitatea se realizează prin identificare, dar nu este egală cu aceasta. (Ursula Șchiopu, *Dicționar de psihologie*)

Personalitate s.f. **1.** Ceea ce caracterizează o persoană, deosebind-o de oricare alta; caracterele proprii ale unei persoane; originalitate, individualitate. **2.** Individul uman considerat sub raportul dezvoltării depline și al valorificării sociale a însușirilor persoanei. (*Marele dicționar de neologisme*, 2000)

- Explicați sensul următoarelor afirmații:

- Spre deosebire de mulți colegi, Z are o identitate clar definită;*
- Casa aceasta are personalitate;*
- Poetul X are o individualitate distinctă.*

INDIVIDUAL

- Describe-ți personalitatea în 3-4 rînduri, de la persoana a III-a. Examinează fiecare trăsătură și determină de unde știi că o posezi.
- Imaginează-ți că ești personajul unui roman (istoric, science-fiction, fantasy, de aventuri – alege singur). Pornind de la expunerea făcută anterior, compune o descriere a acestui personaj, folosind cuvintele autorului. Ajustează detaliile la genul romanului.

- ◆ Amintește-ți de cel mai recent caz când erai singur într-un grup de persoane necunoscute. Descrie, într-o pagină de jurnal, cum te-ai simțit atunci și cum crezi că te percepeau ceilalți. Acordă atenție următoarelor momente: ce știau ei despre tine? Care laturi ale personalității tale le erau vizibile? Cum au interacționat cu tine?

DEX

Individualitate s.f. **1.** Totalitatea particularităților specifice unui individ sau unei persoane, care deosebesc un individ de altul sau o persoană de alta. **2.** Persoană cu însușiri morale sau intelectuale deosebite; personalitate. (DEX, 1998)

INFORMEAZĂ-TE

EVALUAREA PERSONALITĂȚII

Este greu de evaluat personalitatea cu o siguranță oarecare – personalitatea omului se transformă odată cu el și poate fi influențată de așa factori ca vârsta, mediul social, relațiile cu semenii, evenimentele pozitive sau negative din viață etc. De exemplu, testele psihologice vă pot ajuta să determinați anumite laturi ale personalității voastre, dar niciun test nu poate cuprinde toate aspectele ei și nu vă poate garanta un „diagnostic” exact. Horoscopurile sînt și ele o formă de evaluare a personalității prin deducerea unor trăsături prestabilite.

Psihologii disting trei modalități de analiză a personalității:

Testele de proiecție, care fac persoana testată să-și reflecte sentimentele și percepția asupra unor imagini sau fraze. Principalul neajuns al testelor de proiecție este subiectivitatea interpretărilor, care nu permite calcularea unor rezultate exacte și definitive.

Chestionarele, pentru care corectitudinea rezultatului depinde de formularea adecvată a întrebărilor și de onestitatea persoanei care răspunde. Uneori ni se întâmplă să trișăm, ghicind ce urmărește chestionarul, pentru a arăta mai bine în ochii proprii și a obține un rezultat ce are să ne placă mai mult.

Testele situaționale și observația. Dacă testele de proiecție și chestionarele pot servi și pentru autoevaluare, cu o cheie de soluții, atunci testele situaționale și observația directă pot fi conduse doar de specialiștii de profil. Ca și în cele două cazuri de mai sus, riscul cel mai mare este interpretarea subiectivă a rezultatelor.

Acceptați testele, ca și ghicitul, divinația și astrologia, cu o doză de dubiu sănătos.

- ◆ Amintește-ți de testele de personalitate pe care le-ai rezolvat vreodată. În ce măsură soluția lor a coincis cu propria opinie despre tine?
- ◆ Pe lângă teste și chestionare, ce alte modalități de determinare a personalității cunoști?

Spațiul personal

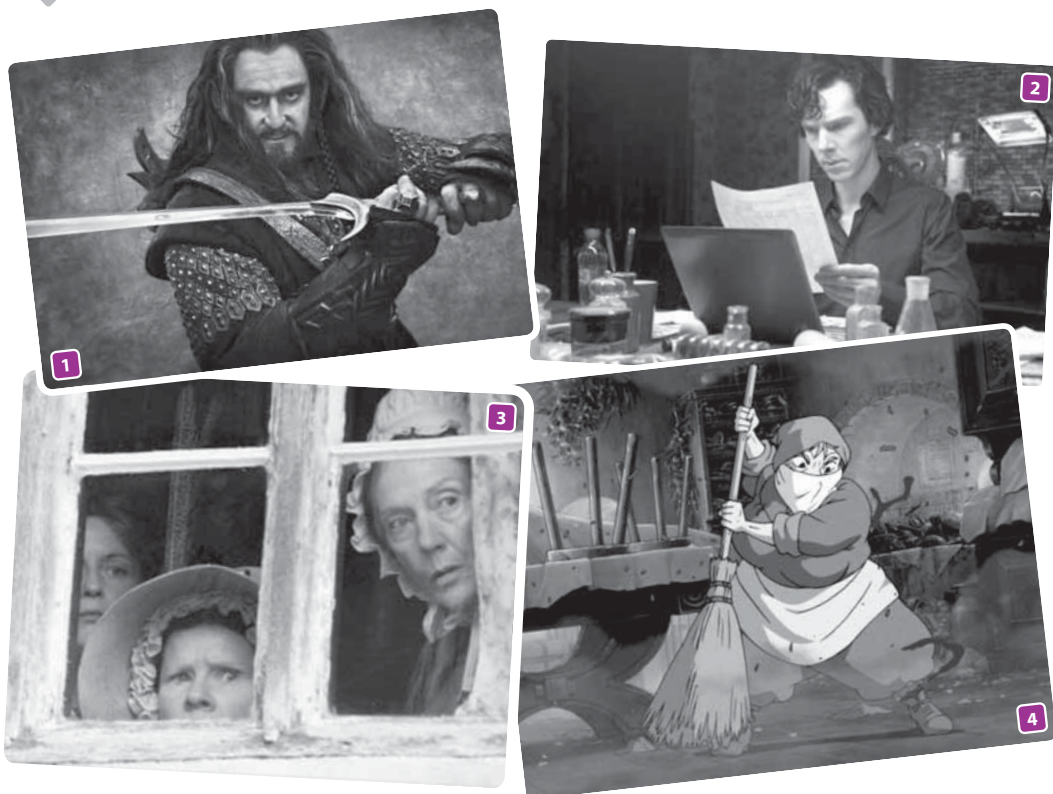
◆ INDIVIDUAL

- ◆ Ai observat că unele persoane, comunicând, fac instinctiv un pas în urmă? Iar altele, dimpotrivă, se apropie la distanțe foarte mici? Pentru a-ți afla limitele spațiului personal, încearcă următorul exercițiu:

Clasa formează două șiruri paralele, astfel încât fiecare să stea vizavi de un coleg. Aproprie-te treptat de persoana din față, pînă cînd simți că ea este la o distanță prea mică. Aceasta este limita spațiului tău personal.

Spațiul personal se percepe individual – pentru persoanele introvertite și mai retrase, raza poate constitui pînă la doi metri.

◆ ◆ ÎN ECHEPE

- ◆ Ce puteți spune despre fiecare persoană reprezentată în imaginile de mai sus? Clasificați informația, indicînd ce vă sugerează fiecare detaliu, apoi faceți o prezentare verbală a fiecăreia. Dacă ați recunoscut personajul, încercați să faceți abstracție de conținutul filmului și să analizați exclusiv înfățișarea.

Semne	1	2	3	4
Încăpere/anturaj				
Vestimentație				
Expresia feței				
Ocupație				

- ◆ Dacă ar fi fost posibil să comunicați cu aceste personaje înainte de a le „diagnostica”, ce s-ar fi schimbat în analiza realizată? De ce? Cît de sigure sînt rezultatele analizei exclusiv vizuale?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Imaginează-ți că, plimbîndu-te printr-un parc de distracții, ai zărit cortul unei ghicitoare, pe ușa căreia scrie: *Totul despre dumneavoastră, trecutul și viitorul! Numai 50 de lei!*

Achiți taxa cuvenită, ghicitoarea aprinde două lumînări, privește în palma ta și spune:

„Ești o personalitate contradictorie. Uneori iei decizii rapid, alteori trebuie să gîndești înainte de a acționa. Îți place să fii înconjurat de prieteni, dar uneori ai nevoie de singurătate. Cîteodată lași treburile importante de azi pe mâine, iar apoi îți pare rău. În trecut, ai avut unele conflicte cu părinții și colegii, însă nu-ți place să te cerți cu nimeni. Încă nu știi sigur ce vrei să devii în viitor, ai dubii în alegerea profesiei. În viitorul tău eu văd prieteni, dar și dușmani, o dragoste mare și unele trecătoare, studii universitare și un serviciu”.

Caravaggio. Țigancă ghicitoare

Constați cu surprindere că ghicitoarea are dreptate în ceea ce privește trecutul și personalitatea ta – despre viitor nu știi, dar ți l-a citit în palmă. Totuși cum a aflat?...

- ◆ Cum crezi, ce îi va spune ghicitoarea următorului vizitator?
- ◆ Explică modul în care acționează ghicitoarea. De ce majoritatea clienților vor fi de acord că ceea ce spune ea este adevărat?
- ◆ Cînd am deschis ochii, mă aflu
în acest trup pe care-l vezi
și vinovat de felul lui eram,
cum vinovate-s frunzele că-s verzi.

Nichita Stănescu

Comentează atitudinea eroului liric față de propria înfățișare. Este mulțumit de felul cum arată? Consideră că este responsabil de aceasta?

2

Demnitatea personală și demnitatea națională

Mi-am păstrat identitatea, am pus-o la încercare și mi-am apărat demnitatea. Nu știi dacă aceasta îi va fi de folos lumii, dar pentru mine, e bine.

Vaclav Havel

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Înscrieți, pe tablă, asocierile pe care le aveți cu noțiunea de *demnitate*.
- ◆ Corelați demnitatea ca însușire cu ideea de personalitate integră.

◆ INDIVIDUAL

CÎTEVA NOTE DESPRE DEMNITATE

Într-un anumit sens, despre demnitate ar fi preferabil să vorbim latinește. E, în însăși sonoritatea cuvîntului, o trimitere la portretul roman, la o specie a virtuții, în același timp impozantă și inactuală. Demnitatea e condiția statuară a omului. În asta constă noblețea, dar și riscul ei. Noblețea se manifestă mai ales pe fondul unor circumstanțe precare: sărăcie demnă, bătrînețe demnă, suferință demnă. Riscul e încremenirea în solemnitate, cultul ridicol al propriului monument. În acest context, s-ar spune că demnitatea adevărată e o combinație reușită între curaj și umor: sînge rece față de împrejurările neprielnice și distanță față de sine.

Spuneam că demnitatea se manifestă, de regulă, pe un fundal de precaritate, de criză. S-ar zice că e un corelativ al nefericirii. Ești demn în fața morții, în închisoare și, în genere, sub lovitura sorții. Din acest punct de vedere, spațiul est-european a fost, între 1945 și 1989, o ambianță privilegiată pentru exersarea demnității. Fiecare episod de viață era un test. O asemenea situație este, evident, profund anormală: omul nu trebuie pus la încercare în acest

fel. O țară, un sistem politic, o ideologie care impun individului condiția unui eroism de fiecare clipă păcătuiesc printr-o cinică aroganță. A te îngriji de demnitatea omului e a face în așa fel încît el să nu fie obligat să-și demonstreze, în permanență, demnitatea. Aceasta este deosebirea între statul totalitar și statul de drept: statul totalitar constrînge la o insomnie a demnității, „instigă” la un exercițiu istovitor și „în cele din urmă” nedemn al demnității. Statul de drept are mai curînd grijă ca un cetățean să nu trebuiască să facă neîncetat recurs la demnitate, pentru a supraviețui sau pentru

DEX

Demnitate s.f. **1.** Calitatea de a fi demn, atitudine demnă; autoritate morală, prestigiu. ◆ Gravitate, măreție. (DEX, 1998)

Demn adj. **1.** Vrednic (de...). ◆ Capabil, destoinic. **2.** (despre oameni sau purtarea lor) Care impune respect; respectabil; rezervat, sobru. (DEX, 1998)

a-și salva sufletul. Statul de drept protejează demnitatea omului, statul totalitar o biciuiește, o isterizează, o împinge spre propria ei limită.

În orice împrejurare, se poate găsi totuși o accepțiune mereu validă, mereu necesară, a demnității. E cea care sugerează o formă superioară de funcționalitate, o adecvare riguroasă la un scop dat. Când cineva se achită impecabil de o anumită însărcinare, când cineva corespunde tuturor condițiilor necesare pentru a îndeplini o anumită misiune, spunem despre el că este sau a fost la înălțimea ei, că este sau a fost demn de ea.

Să adăugăm că, de cele mai multe ori, e vorba de un dar, de o vocație, și nu de rezultatul unei strategii prestabilite. Nu te poți hotărî să fii demn. Te comporți cu demnitate printr-o mobilizare spontană a resurselor tale de libertate. Cu alte cuvinte, demnitatea e autentică atunci când se exprimă ca naturalețe. De aceea nimic nu e mai nepotrivit decât o teorie a demnității. Demnitatea nu se manifestă prin pompă retorică, prin discurs. Nici măcar printr-un discurs în latină.

După *Andrei Pleșu*

- ◆ *Agenda cu notițe paralele.* Împarte pagina de caiet vertical în două. Selectează din text o frază care te-a impresionat mai mult sau pe care ai vrea s-o discuți. Înscrie fraza în prima parte a paginii, apoi comentează-o în cea de-a doua.

◆ FRONTAL

- ◆ *Colțurile.* Profesorul desemnează spațiile din clasă care vor corespunde celor trei poziții: *sînt de acord, nu sînt de acord, nu știu/nu sînt sigur* (de exemplu, lângă ușă, lângă geam și în fața tablei). Toți elevii ies în fața clasei. Profesorul va citi pe rînd următoarele afirmații, iar elevii se vor deplasa în locul care corespunde opiniei lor. După fiecare afirmație și luare de poziție, grupurile în acord și în dezacord își vor expune argumentele, încercînd să-i convingă și să-i atragă pe elevii din celelalte două grupuri. Oricine are dreptul să treacă în alt „colț”, dacă și-a schimbat opinia.

Afirmațiile: *Demnitatea există doar în situații de criză. Demnitatea e necesară oricînd. Uneori e mai bine să renunți la demnitate. Demnitatea nu se manifestă în absența crizei sau a conflictului. Demnitatea există și se manifestă permanent, dar mai pregnant – în momente de criză. Demnitatea este o calitate înăscută.*

- ◆ În ce măsură demnitatea necesită curaj? Poate exista demnitate fără curaj? Iar curaj fără demnitate?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Scrie o listă din 5 persoane despre care poți spune că au demnitate. Acestea pot fi personaje istorice sau literare, dar și cunoscuți personali sau rude. Prezintă una din aceste persoane întregii clase, într-un discurs de cinci fraze, după modelul: Consider că N.N. are demnitate, pentru că (relatează episodul relevant sau adu alte argumente).

◆◆ ÎN ECHEPE

- ◆◆ Imaginați-vă că sînteți un colectiv de profesori de liceu, care intenționează să educe la elevii lor de clasa a X-a sentimentul demnității personale. Faceți un plan din 5 activități pe care le-ați întreprinde la orele de dirigenție și extracurricular în acest scop, pe parcursul unui an de studii.

◆◆ FRONTAL

William Frederick Yeames. *Acum spune-ne – cînd l-ai văzut pe tatăl tău ultima dată?*

- ◆◆ Acest tablou reprezintă o scenă din epoca Războiului Civil din Anglia din 1642–1651. Amintiți-vă cele studiate la orele de istorie la acest subiect.
- ◆◆ Examinați personajele și încercați să determinați ce se întîmplă în imaginea de sus:
 - Cine locuiește în această casă?
 - Cine sînt intrușii?
 - De ce îl interoghează pe băiat?
 - Cine este tatăl băiatului?
 - Ce atitudine are anchetatorul față de băiat?
 - Iar băiatul față de anchetator?
 - De ce băiatul se ține cu atîta demnitate?
 - Cum credeți, ce s-a întîmplat mai departe?

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ Improvizați dialogul dintre anchetator și copil, în 10-15 replici.

Conștiința națională

FRONTAL

- ◆ Citiți fragmentul din poezia *Conștiința națională* de Vasile Romanciuc:

Ce ne-adună-ntr-un neam –	Dor în suflet aprins,
Vechi izvor, verde ram?	Foc în vatră nestins,
Ce ne ține pe verticală	O credință ce-n veci nu ne-nșală,
Cînd e foc pe pămînt,	Doină sfîntă și grai,
Cînd e jale-n cuvînt?	Gură dulce de rai,
Conștiința națională.	Conștiința națională.

- ◆ Extrageți din text simbolurile ce servesc drept repere pentru conștiința națională. Care este semnificația lor?
- ◆ În ce mod aceste simboluri sugerează țara despre care este vorba?

ÎN ECHEPE

- ◆ Grupați-vă în patru echipe și alegeți cîte o țară: Franța, Germania, SUA și Italia. Faceți o listă de simboluri cu care le-ați înlocui pe cele din poezie, dacă aceasta ar fi fost dedicată conștiinței naționale a locuitorilor țărilor alese mai sus. Reprezentați grafic simbolurile respective pe cîte un poster.

FRONTAL

- ◆ Examinați stema Republicii Moldova și comentați simbolurile incluse în ea.
- ◆ Cum înțelegeți expresia *a ține pe verticală*?
- ◆ Care este legătura dintre verticalitate ca trăsătură de caracter și demnitate?
- ◆ Pot exista persoane fără conștiință națională? În ce circumstanțe?

Demnitatea națională

FRONTAL

- ◆ Ce este demnitatea națională în comparație cu demnitatea personală?
- ◆ Amintiți-vă poemul *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri. Se poate spune că Dan avea demnitate? De ce?

- ◆ În una din scenele finale, Ghirai, hanul tătarilor, îi oferă prizonierului său Dan viața, dacă acesta renunță la credința creștină. Citiți discursul lui Dan și comentați în ce mod bătrînul oștean își manifestă demnitatea națională.

Creștinul Dan, bătrînul cu suflet luminos,
Înalță-a lui statură și zice maiestos:
„Ceahlăul sub furtună nu scade mușuroi!
Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn, nu voi.
Deci nu-mi convine viața mișelnic cîștigată,
Nici pata fărdelegii în fruntea mea săpată.
Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un vierme ce mănîncă albeața din obraz.
Cui place să roșească, roșească... eu nu vreau
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secol pe plaiul strămoșesc
Și vreau cu fața albă senin să mă sfișesc,
Ca după-o viață lungă, ferită de rușine,
Mormîntul meu să fie curat și alb ca mine!
Așa m-a deprins Ștefan, ușoară țărna-i fie!
La trai fără mustrare și fără prihănie.
Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreau a tale daruri.
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departa ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morții grele
Să mai sărut o dată pămîntul țării mele!”

*Coloana infinitului de Constantin Brâncuși,
o imagine a nesfișitului și a verticalității*

- ◆ Dan a avut posibilitatea de a-l înșela pe Ghirai, pretinzînd că acceptă oferta lui, pentru a rămîne în viață și a continua lupta. De ce nu procedează așa și preferă să moară?
- ◆ Este vreo legătură între demnitate și onestitate?
- ◆ În ce măsură sînt compatibile demnitatea și viclenia?
- ◆ Comentați afirmația: „Conștiința națională înseamnă mai întîi recunoștință și respect înaintașilor, apoi răspunderea și grija urmașilor”. (I. Hațieganu)

◆ INDIVIDUAL

- ◆ În discursul său din Parlamentul României, în anul 2011, regele Mihai I a spus: „Cele mai importante lucruri de dobîndit, după libertate și democrație, sînt identitatea și demnitatea”. Dezvoltă și argumentează această idee într-un eseu de 300 de cuvinte.
- ◆ Un proverb hasidic spune: *Cine fuge de pe cîmpul de luptă va trăi să lupte din nou*. Comentează-l sub formă de scriere liberă, trasînd legături între mesajul proverbului și ideea de demnitate.

Relațiile interpersonale

3

Este mai rușinos să nu ai încredere în prieteni decât să fii înșelat de ei.
François de La Rochefoucauld

PROVOCARE

- ◆ Exteriorizați, prin mimică și gesturi, unele emoții, lăsându-l pe colegul de bancă să ghicească la ce emoție v-ați gândit. Apoi schimbați-vă rolurile.

FRONTAL

- ◆ Discutați, în plen, ce emoții s-au exteriorizat și ce v-a ajutat să le identificați.
- ◆ *Lanțul emoțiilor.* Toți elevii se așază într-un cerc, luându-se de mâini; în condițiile clasei cu trei rînduri de bănci, este oportun ca cercurile (elipsele) să se formeze în cadrul fiecărui rînd. Persoana din mijlocul rîndului începe lanțul: atingînd mîna vecinului din dreapta, face în tăcere un gest menit să simbolizeze o emoție. Vecinul continuă în aceeași direcție ș.a.m.d., pînă cînd „impulsul” revine la mîna stîngă a elevului care l-a lansat. Se discută după aceasta ce emoție a fost codificată, în ce mod a fost perceput gestul și dacă a ajuns la capăt în forma inițială sau a fost denaturat.
- ◆ Notați pe tablă exemple de emoții și sentimente.
- ◆ Gîndiți-vă în ce mod ar putea fi grupate/clasificate. De exemplu: pozitive/negative; caracteristice bărbaților/femeilor/copiilor etc.

DOI LUPI (folclor american)

Un indian din tribul Cherokee i-a explicat odată nepotului său esența vieții:

„În interiorul fiecărui om există o luptă permanentă, care seamănă cu lupta dintre doi lupi. Un lup reprezintă răul: invidia, gelozia, frustrarea, egoismul, orgoliul, minciuna. Alt lup reprezintă binele: pacea, dragostea, speranța, adevărul, bunăvoința și fidelitatea.”

Impresionat, nepotul întrebă:

„Dar care lup cîștigă, pînă la urmă?”

Bunicul zîmbi și răspunse:

„Întotdeauna cîștigă lupul pe care îl hrănești tu.”

DEX

Emoție s.f. Reacție afectivă puternică și uneori neașteptată, adesea însoțită de modificări în starea și funcționarea organismului. (*Dicționar de neologisme*, 1986)

Sentiment s.n. 1. Proces afectiv mai durabil și mai complex decât emoția, exprimînd atitudinea pe care omul o are față de realitate; simțire, simțămînt. ◇ Afecțiune. (*Marele dicționar de neologisme*, 2000)

Pasiune s.f. 1. Sentiment foarte puternic, generat de o dorință arzătoare sau de o înclinare irezistibilă; patimă. ◇ Obiectul acestui sentiment. (*Dicționar de neologisme*, 1986)

- ❖ Care dintre trăirile exprimate de lupi sînt sentimente, dar care sînt emoții?
- ❖ De ce anume lupul a fost ales pentru simbolizarea acestor două laturi ale personalității? Numiți alte animale care ar putea simboliza emoțiile.

◆◆ ÎN PERECHI

- ❖ Reprezentați, într-un tabel, ce îl generează („hrănește”) și ce îl nimicește pe fiecare lup.

Exemplu

Sentimentul/emoția	Generează	Nimicește
Mînia	Sentimentul nedreptății celor întîmplate	Calmarea Căutarea soluțiilor raționale

◆■ INDIVIDUAL

- ❖ *6 De ce?* Alege unul dintre proverbele propuse mai jos, înscrie-l pe caiet și pune întrebarea *De ce?* Răspunde la ea printr-o frază. Nu încerca să incluzi tot ce crezi la acest subiect, vei mai avea ocazia să-ți exprimi opinia. Acum, după fraza cu care ai răspuns, pune din nou întrebarea *De ce?* și răspunde la ea. Repetă operația pînă ai adunat *6 De ce?* și răspunsurile la ele. Citește răspunsurile fără întrebări – ai obținut un eseu argumentativ în formă concentrată.

Este mai greu să scapi de tine decît de un leu.

Omul stăpîn pe sine n-are nevoie de alt stăpîn.

Cînd înțeleptul devine furios, înțelepciunea e de prisos.

O EMOȚIE PERICULOASĂ, DAR CONTROLABILĂ

Mînia este o emoție puternică, pe care o cunoaștem cu toții. Scăpată de sub control, ea ne poate împinge spre cuvinte și fapte nesăbuite, uneori avînd consecințe tragice. Există cîteva moduri de a reacționa la mînie:

- ❖ *Exprimarea directă.* Îți reverși mînia asupra persoanei sau a obiectului care a provocat-o. Te-a lovit cineva – l-ai lovit și tu. Motocicleta nu pornește – îi dai un picior. Exprimarea directă îți permite să le arăți celor din jur ce anume simți. Însă consecințele unei asemenea exteriorizări nu sînt întotdeauna pozitive.
- ❖ *Exprimarea indirectă.* Atunci cînd nu-ți poți revărsa mînia pe cel care a provocat-o, pedesești pe altcineva. Nu îndrăznești să te bați cu colegul care te enervează – lovești un elev din clasele mici în locul lui. Nu le poți spune părinților tot ce crezi

despre dinșii, dar strici jucăriile fratelui. Asemenea reacții pot provoca un lanț de violență și, în plus, se răsfrîng asupra unor persoane nevinovate.

Herluf Bidstrup. *Circuit închis*

- ◆ *Interiorizarea.* Nu exteriorizezi mînia, o ascunzi în tine. Este o atitudine nesănătoasă care, cu timpul, acumulează încordarea și stresul. Eventual, va provoca o explozie emoțională.
- ◆ *Abordarea cea mai sănătoasă și înțeleaptă a mîniei este să înveți a-i recunoaște semnalele și să o suprimi înainte de izbucnire.* Pentru aceasta, încearcă să înțelegi ce anume generează mînia. De exemplu, dacă te enervează modul în care vecinul de la masa de prînz își soarbe supa, poți să te muți la altă masă sau să măninci cu căștile de muzică în urechi. Dacă motivul mîniei nu poate fi îndepărtat atît de simplu, încearcă să-ți stăpînești reacția:

- ◆ Respiră adînc și rar. Concentrează-te asupra modului cum respiri.
- ◆ Îndeplinește o muncă fizică ce necesită concentrare și atenție: revarsă-ți energia în spălarea podelelor sau tăierea lemnului.
- ◆ Ocupă-ți gîndurile cu altceva. Deosebit de eficiente sînt exercițiile mentale care necesită atenție: numără pînă la 30 sau mai mult, recită, în gînd, o poezie, o listă oarecare, tabla înmulțirii ș.a.m.d. Continuă pînă cînd simți că te-ai calmat.
- ◆ Acum revino cu gîndul la ceea ce te-a provocat și cugetă, calm, cum poate fi soluționată problema.

NOTA BENE:

Noi nu ne putem controla emoțiile, dar putem controla comportamentul nostru.

◆ FRONTAL

- ◆ Reveniți la exemplele de emoții înscrise pe tablă la începutul lecției, alegeți fiecare cîte una și prezentați-o: cum se exteriorizează și cum poate fi stăpînită.
- ◆ De ce femeile sînt considerate mai emoționale decît bărbații? Ce emoții își poate permite să exteriorizeze un bărbat în societatea noastră?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Amintește-ți cum ți-au fost cultivate emoțiile în copilărie. Ai învățat de la părinți sau profesori reguli de comportament care să țină de emoții?
- ◆ Scrie un articol destinat presei pentru tineret, intitulat *Cum să rămâi stăpîn pe sine*.

◆ FRONTAL

- ◆ Amintiți-vă experiențe însoțite de emoții pozitive din copilăria dvs. Ce v-a ajutat să le păstrați în memorie?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ *Dragoste, bucurie, grațitudine, seninătate, interes, speranță, mîndrie, bucurie, inspirație, admirație*. Înscrie pe caiet, în dreptul fiecărei dintre aceste emoții pozitive, cînd și în ce circumstanțe ai încercat-o ultima dată.

Diversitatea relațiilor

◆ FRONTAL

- ◆ *Clustering*. Reprezentați, pe tablă, relațiile pe care le poate avea o persoană cu alte persoane din jurul ei. Trasați conexiunile dintre aceste relații. Discutați care dintre relațiile respective pot trece dintr-o categorie în alta.
- ◆ Înscrieți, paralel cu fiecare tip de relație, emoțiile și sentimentele ce le influențează.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Citește poezia. Enumeră sentimentele trăite de eroul liric.

* * *

Prietenul care nu vine
cînd îl aștept și cînd mi-i greu
rămîne-abia pe jumătate
să dăinuiască-n pieptul meu.

De parcă s-ar fi dus pe valuri
de parcă undeva l-au prins
și-l leagă de-un catarg cu funii
deasupra unui rug aprins.

De parcă sînt luat de ape
iar el rîzînd ușor pe mal
cu-o vîslă lungă mă împinge
cu tot cu spume și cu val.

Rămîne-abia pe jumătate
prietenul necredincios
iar amintirea lui tăios
ca o aripă frîntă bate...

Liviu Damian

- ❖ *Eseul de 5 minute.* Timp de 5 minute, comentează în scris enunțul *Rămîne-abia pe jumătate prietenul necredincios*, pornind de la întrebarea: „Este posibil să fii prieten doar pe jumătate?”

◆ FRONTAL

- ❖ Ce animale sau obiecte neînsuflețite simbolizează devotamentul/fidelitatea în culturile pe care le cunoașteți? Acumulați-le pe tablă.

◆ ÎN ECHEPE

- ❖ Executați pe foaie un simbol grafic internațional care va exprima fidelitatea. O condiție este ca reprezentantul oricărei culturi, privindu-l, să înțeleagă, fără dubii, ce indică acest simbol. Afișați foile pe peretele clasei. Evaluați-vă reciproc simbolurile în tehnica *Turul galeriei*: treceți pe la fiecare poster și votați, cu ajutorul unor fișe cu lipici, pentru simbolul cel mai reușit.

◆ INDIVIDUAL

- ❖ Listează calitățile pe care le cauți într-un prieten/prietenă (fără atașament romantic). Apoi enumără-ți propriile calități.
- ❖ Compară cele două liste și comentează rezultatul.
- ❖ Imaginează-ți că ai plecat pentru un an la studii într-o țară foarte îndepărtată – de exemplu, în Noua Zeelandă. Înscrie, pe caiet, persoanele rămase acasă cu care vei intenționa să ții legătura.
- ❖ Din motive tehnice, în Noua Zeelandă nu ai acces la Internet și serviciul poștal. Poți comunica cu cei de acasă doar printr-un sunet de telefon o dată pe săptămână. Cui îi vei telefona, cât de frecvent și de ce?

◆ FRONTAL

- ❖ *Dacă vrei să-ți pierzi prietenul – dă-i bani cu împrumut.* Reprezentați, în următorul tabel, argumente în favoarea și în defavoarea acestei afirmații, apoi ajungeți la o concluzie generală de acord sau dezacord cu ea.

Argumente pro

Argumente contra

- ❖ Acumulați, pe tablă, toate expresiile pe care le folosiți pentru a vă cere scuze. Comentați la ce situație se potrivește fiecare dintre ele.

◆ Citiți textul ce urmează:

O SCUZĂ PROASTĂ E MAI REA DECÎT NICIO SCUZĂ

Scuzele nu se măsoară cu admis/respins. Le-am spus studenților: cînd vă cereți scuze, o încercare mediocră n-are nicio favoare.

Scuzele spuse cu jumătate de gură sau nesincere sînt deseori mai rele decît a nu te scuza deloc, pentru că cei care le vor primi le vor simți ca pe o insultă. Dacă ai făcut ceva rău în relația cu altcineva, e ca și cum relația ar suferi de o infecție. Iar scuzele adevărate sînt ca antibioticele; scuzele proaste sînt ca sarea pe rană.

Există două scuze proaste clasice:

„Îmi pare rău că te simți rănit de ceea ce am făcut”. (Aceasta este o încercare de balsam emoțional, dar este evident că nu-ți dorești să tratezi rana cu medicamente.)

„Îmi cer scuze pentru ce am făcut, dar și tu trebuie să-mi ceri mie scuze pentru lucrurile pe care le-ai făcut tu”. (Asta nu înseamnă că îți ceri scuze. Asta înseamnă că aștepti scuzele celuilalt.)

Scuzele adevărate au trei părți:

Ce am făcut n-a fost bine.

Îmi pare rău că te-am rănit.

Cum pot să îndrept situația?

Da, anumiți oameni vor încerca să profite de tine atunci cînd răspund celei de-a treia întrebări. Dar cei mai mulți vor fi foarte recunoscători că îți dai silința. Îți vor putea spune cum poți îndrepta situația într-un mod simplu și ușor. Și deseori vor încerca ei înșiși să îndrepte lucrurile.

Randy Pausch

◆◆ ÎN PERECHI

◆ Alegeți una dintre situațiile propuse în continuare și improvizați un dialog dintre făptaș și păgubaș. Aplicați sugestiile lui Randy Pausch pentru formularea scuzelor sincere și încercați să ajungeti la o înțelegere pentru repararea greșelii.

Ai spart geamul unui chioșc din curte cu mingea, jucînd fotbal.

Ai călcat cu bicicleta, din neatenție, florile vecinei.

Mergi pe stradă și te ciocnești de un alt pieton, cauzîndu-i risipirea cumpărăturilor.

Relațiile dintre generații

4

Caracterul unui om se formează în generații și se transmite genetic.
Platon

Maturitatea fizică, psihologică și socială a persoanei

◆ PROVOCARE ◆

Oricât de înalt ți-a fost bunicul, de crescut va trebui să crești singur.

- ◆ Comentați sensul propriu și cel figurat al proverbului.
- ◆ Scrieți pe tablă, pe două coloane, lucrurile/trăsăturile ce pot fi preluate de la generațiile anterioare și cele pe care omul trebuie singur să le dezvolte și acumuleze.

„Cînd aveam paisprezece ani, tatăl meu era atît de ignorant încît abia suportam să vorbesc cu el, nu știa absolut nimic! Dar cînd am împlinit douăzeci și unu, am fost frapat de cît de multe învățase bătrînul în doar șapte ani.”

Mark Twain

- ◆ Cine este, de fapt, cel care a învățat atît de multe în șapte ani? De ce s-a schimbat percepția tînrului?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Completează tabelul, descriind nivelul tău de dezvoltare sub cele trei aspecte (în trecut, prezent și viitor):

Vîrsta	Fizic Înfățișare	Psihic Capacități psihologice, mentale	Social Interacțiunea cu ceilalți
10 ani			
16 ani			
22 de ani			

- ◆ Comentează factorii ce au produs schimbările. Cum ți-ai dat seama de ele?
- ◆ Care este prima ta memorie conștientă? Cînd ai înțeles că nu mai ești un copil?
- ◆ Înscrie trei sfaturi pe care ți le-ai da, în cazul că te-ai înapoia un an în urmă.
- ◆ Definește, într-o frază, cum trebuie să fie persoana pentru a fi considerată adultă.

INFORMEAZĂ-TE

În Republica Moldova, persoana devine majoră la împlinirea vârstei de 18 ani.

Dar odată cu atingerea vârstei de 14 ani funcționează următoarele reguli:

1. Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani încheie acte juridice cu încuviințarea părinților, adoptatorilor sau a curatorului, iar în cazurile prevăzute de lege, și cu încuviințarea autorității tutelare.
2. Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani are dreptul fără consimțământul părinților, adoptatorilor sau al curatorului: a) să dispună de salariu, bursă sau de alte venituri rezultate din activități proprii; b) să exercite dreptul de autor asupra unei lucrări științifice, literare sau de artă, asupra unei invenții sau a unui alt rezultat al activității intelectuale apărute de lege; c) să facă depuneri în instituțiile financiare și să dispună de aceste depuneri în conformitate cu legea.

Codul civil al Republicii Moldova

◆◆ ÎN PERECHI

◆◆ *Unde te vezi peste douăzeci de ani și unde te văd alții?*

Descrie pe caiet, într-o frază, cum te vezi peste douăzeci de ani, apoi întoarce pagina și fă schimb de caiete cu vecinul de bancă. Înscrieți fiecare pe caietul colegului cum vă imaginați reciproc peste douăzeci de ani. Apoi reveniți la caietul personal și comparați ideea proprie despre viitorul vostru cu ideea celuiilalt. În ce măsură au coincis? Care vi se pare mai verosimilă?

◆◆ FRONTAL

◆◆ *În anul 1967, studenții și profesorii Universității de Stat din Moldova au plasat o „capsulă a timpului” în zidul unuia din blocurile universității. Aceasta urmează să fie deschisă peste 50 de ani, în anul 2017. În interiorul ei se află câteva obiecte reprezentative și un mesaj către generația viitoare.*

Întocmiți lista obiectelor și compuneți mesajul pe care le-ați închide într-o capsulă a timpului, destinată elevilor care vor învăța în liceul dvs. peste 50 de ani. Ce impresie despre dvs. și vremea în care erați liceeni ați vrea să le transmiteți?

PRE-text ◆

Traiu în comun și conflictul dintre generații

Ideal ar fi ca tinerii „să-și ia zborul” când devin independenți material față de părinți. Acolo unde din motive obiective, să zicem criză de locuințe, trăiesc împreună părinți și copii, bunici și nepoți, soacre, nurori și gineri, într-un cuvânt, persoane aparținând unor generații diferite, conflictele sînt inevitabile, ba uneori devin foarte grave. E important totuși ca „războiul” inerent dintre generații să fie suportabil.

Viața ne arată că tinerii se caracterizează prin energie și inițiativă, iar bătrînii, datorită experienței, prin prudență și neîncredere în fața oricărei schimbări. Aproape toate conflictele se nasc din

certitudinea fiecăruia că el are dreptate. Totuși, cu umor și cu indulgență de ambele părți, înțelegerea care nu trebuie să lipsească dintr-o casă va fi posibilă.

Atîta vreme cît copiii sînt mici, deciziile părinților au caracter de lege. Cînd copiii se fac mari și trăiesc sub același acoperiș cu adulții, nu mai avem de-a face cu o relație de subordonare.

Cei în vîrstă trebuie să se convingă de un lucru: perpetua reamintire și invocare a vremurilor de altădată nu va rezolva problemele vremurilor actuale. Mai bine și-ar aduce aminte că și tineretea lor a fost lipsită de griji, pe care le lăsau în seama părinților; și atunci poate că ar renunța la proasta dispoziție și permanentele reproșuri.

Aurelia Marinescu

❖ Amintiți-vă de adresările tradiționale românești între generații și completați tabelul:

Către un frate mai mare/oricare bărbat tînăr, mai în vîrstă decît vorbitorul	
Către o soră mai mare/oricare fată tînără, mai în vîrstă decît vorbitorul	
Către o femeie în vîrstă	
Către un bărbat în vîrstă	

- ❖ Care este rostul acestor adresări? De ce oamenii nu își spun, pur și simplu, pe nume?
- ❖ Unde s-au păstrat mai bine astfel de adresări: în mediul rural sau în cel urban? De ce?
- ❖ În SUA se obișnuiește ca adolescenții să locuiască separat de părinți după ce absolvă liceul, chiar dacă continuă să trăiască în aceeași localitate. Gîndiți-vă la viitoarea experiență a dvs. de peste trei ani. Veți prefera să trăiți împreună cu familia sau aparte? Analizați argumentele în cadranul SWOT:

Puncte forte/efecte imediate pozitive	Puncte slabe/efecte imediate negative
Oportunități/efecte pozitive de lungă durată	Temeri/efecte negative de lungă durată

JOC DE ROL SCENA DE FAMILIE

Veronica are 15 ani. Este elevă la un liceu din Chișinău. Îi place să asculte Radio „Noroc” și să danseze. Într-o seară Veronica pleacă la discotecă. Le spune părinților că se va întoarce pînă la ora 00.00. Își uită acasă telefonul mobil. Se întoarce la 07.00.

Veronica: Veronica avuse de gînd să se întoarcă acasă la timp, dar, cînd colegii au invitat-o la un club de noapte, apoi la altul, apoi la un bar, a hotărît să se ducă. Pe de o parte, nu știa că o să dureze atît, pe de altă parte, era sigură că părinții au adormit de mult și nu-i vor observa absența. Acum își dă seama că nu a procedat frumos, dar nu-i place să recunoască aceasta. Se simte vinovată, dar nu arată și este cam impertinentă. În plus, a obosit, îi este somn, iar părinții par dispuși spre discuții...

Mama: Mama Veronicăi consideră că tinerii trebuie să aibă posibilitatea să se distreze, de aceea o încurajează pe Veronica să iasă în oraș cu prietenele și să meargă la discotecă. Însă nu a dormit toată noaptea, făcîndu-și griji. Nu ar vrea să creadă că fiica ei este o fată nerecunoscătoare, dar

nici nu înțelege cum de s-a putut purta atât de insensibil. Se simte oarecum vinovată, pentru că anume ea l-a convins pe tatăl Veronicăi să-i permită plecarea pînă la miezul nopții.

Tatăl: Tatăl Veronicăi ține mult la dînsa, însă lui nu-i place să-și exteriorizeze sentimentele. El este un om de modă veche, fost militar, și consideră că fetele trebuie să rămînă seara acasă. Este bucuros că Veronica s-a întors acasă teafără, dar vrea să profite de această oportunitate în impunerea unor reguli mai severe pentru comportamentul ei.

Sora mai mică, Mihaela: Mihaela are 12 ani și așteaptă cu nerăbdare să crească mare, ca sora ei, și să poată ieși la fel în oraș. Mezina a fost cea care a observat că Veronica nu s-a întors, pentru că părinții adormiseră, dar Mihaela s-a trezit noaptea și a văzut că așternutul surorii nu este ocupat. Atunci i-a trezit pe părinți. Acum îi este teamă că sora se va supăra, pentru că au fost alertați părinții și, astfel, i-a provocat probleme.

Bunica: Bunica se bucură că totul este bine. Cel mai mult prețuiește pacea în casă. Își iubește familia și nu suportă conflictele. Îi pare rău că nepoata ei s-a purtat atât de nesimțit cu părinții, dar încă speră că va exista o explicație care să arate că fata n-a făcut aceasta intenționat.

- ◆ Împărțiți rolurile între 5 elevi, care vor conduce jocul de rol.
- ◆ Interpretați discuția de familie, rezultată din cazul descris. Discutați cele interpretate.

Pregătirea pentru viața de familie. Parentalitatea

◆ PROVOCARE ◆

Cine nu a dormit pe piatră între străini nu cunoaște prețul rogojinii de acasă.

- ◆ Construiți încă trei proverbe după același model: *Cine nu a _____ nu cunoaște prețul _____.*
- ◆ Completați tabelul:

Cine?	Ce haine purtau?	Cum își câștigau existența?	Unde trăiau?
	cîteva obiecte vestimentare tipice	profesia/serviciul sau altă sursă de venit	localitatea și tipul de locuință
Părinții mei, în prezent			
Famiile părinților mei, cînd aceștia erau copii			
Famiile bunicilor mei, cînd bunicii erau copii			

◆ FRONTAL

- ◆ Indicați pe hartă localitățile din care se trag familiile dvs. Ce le-a provocat mobilitatea?
- ◆ Comentați în ce mod ocupațiile, condițiile de trai și perioada istorică au format mentalitatea celor trei generații anterioare din familia dvs.
- ◆ În ce mod experiența lor v-a format pe dvs.? Aduceți exemple relevante.

PRE-text ◆

Un pescar bătrîn a hotărît să se retragă la odihnă și i-a spus fiului său:
 – Uite, fiule, îți las afacerea mea. Acum luntrea, năvoadele, căsuța pe malul lacului, harta locurilor de pescuit – toate sînt ale tale. Vezi cîte ți-am dat – bucură-te!
 Fiul l-a privit întristat și a răspuns:
 – Tată, pentru a deveni un pescar bun, ca tine, trebuie să-ți dedici toată viața. Nu mi-ai dat o alegere, ci m-ai lipsit de ea! Poate că aș fi putut deveni medic, actor, aviator, savant...

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Parabola se oprește la replica fiului. Ce crezi că simte acum bătrînul pescar? Are să-și schimbe decizia?
- ◆ Înscrie trei variante de continuare posibilă a dialogului, cu cîte două replici din partea fiecărui participant.
- ◆ Ce soluții există pentru impasul creat?
- ◆ Imaginează-ți că ești obligat să activezi într-un domeniu care nu te atrage, pentru a continua tradiția de familie. Cum te-ai simți în această situație? Cum ai proceda?

PRE-text ◆

Henrik și Konrád, tineri ofițeri austrieci la sfîrșitul secolului al XIX-lea, sînt prieteni din copilărie. Henrik provine dintr-o familie foarte nobilă și foarte înstărită. Părinții lui Konrád sînt nobili de rang jos și trăiesc sărac într-o provincie îndepărtată. Cei doi prieteni tocmai au fost în vizită la părinții lui Konrád și Henrik a aflat pentru prima dată cît de săracă este familia.

– Prin urmare, acum știi, spuse celălalt cu blîndețe și gravitate. Imaginează-ți ce-au făcut aici pentru mine, și asta de douăzeci și doi de ani!
 – Știu, replică Henrik și simți cum i se strînge inima.
 – De aici sosește fiecare pereche de mînuși pe care trebuie să mi-o cumpăr cînd mergem împreună la teatru. Dacă am nevoie de o șa nouă, ai mei nu mîncă trei luni carne. Dacă la o serată ofer un bacșiș ospătarului, tata nu-și permite să fumeze o săptămînă. Și asta durează de douăzeci și doi de ani. Așa a fost întotdeauna. Undeva, departe, în Polonia, lîngă granița rusească, există o moșie. N-am văzut-o niciodată. A fost a mamei mele. Din această moșie a sosit totul: uniforma, taxele școlare, banii pentru biletele de teatru, pentru buchetul de flori pe care l-am

trimis mamei tale cînd a trecut prin Viena, taxele pentru examene, cheltuielile pentru duel, cînd a trebuit să mă lupt cu bavarezul. Totul, de douăzeci și doi de ani încoace. Mai întii, au vîndut mobilele, apoi grădina, pămîntul, casa. Apoi și-au sacrificat sănătatea, confortul, liniștea, bătrînețile, ambițiile sociale ale mamei mele, dorința de a avea o casă cu o cameră în plus în orașul acesta nenorocit, iar în casă să fie mobile ca lumea, astfel ca din cînd în cînd să poată primi oaspeți.

[...] Mi-e foarte greu să trăiesc astfel...

– De ce? îl întrebă încet prietenul său. Nu crezi că lor le este bine așa...?

– Lor, poate, a spus după un moment de ezitare Konrád. Dar mie mi-e foarte greu să trăiesc astfel. E ca și cum nu mi-aș aparține.

Sándor Márai. *Lumînările ard pînă la capăt*

- ❖ De ce părinții lui Konrád trăiesc în sărăcie?
- ❖ Ar putea fi altfel viața lor? Ce ar trebui să facă pentru aceasta?
- ❖ De ce Henrik se simte vinovat?
- ❖ Care sînt sentimentele lui Konrád față de părinți?
- ❖ De ce Henrik consideră că părinților lui Konrád le este mai bine așa?
- ❖ De ce Konrád spune că are senzația de parcă nu și-ar aparține?
- ❖ Ce soluții ar exista pentru ca fiul să nu mai simtă povara sacrificiului adus de părinți?

FRONTAL

- ❖ Examinați tabloul alăturat.
Cine sînt personajele?
Ce statut social are fiecare?
Ce fel de relații există între ele?
- ❖ Determinați, după mimica, gesturile și limbajul corpului personajelor, ce simt ele în acest moment.
- ❖ Reprezentați sentimentele fiecăruia printr-o interjecție (decentă). Ce dorește femeia în basma? Ce conține foaia pe care o întinde? Reconstituiți fraza pe care o pronunță ea în momentul „pozei”.
- ❖ Descrieți în detalii scena imediat anterioară acestuia și pe cea care va urma.

V. Makovski. *Două mame: cea naturală și cea adoptivă*

ÎN ECHIPE

- ❖ Dacă tabloul în cauză ar fi un cadru filmat, cum s-ar numi filmul? Alcătuiți o schemă a subiectului și în baza ei compuneți un spot publicitar audio pentru acest film. Prezentați publicitatea în plen.

Comunicarea și responsabilitatea în relații de cuplu

Dacă bărbatul construiește drumurile, femeia este cea care trasează direcțiile.
André Levy

◆ PROVOCARE ◆

Toate căsniciile sînt fericite; problemele pornesc de la dejunul în doi.

- ◆ Aplică tehnica 6 De ce?, pentru a comenta proverbul de mai sus.

◆ FRONTAL

- ◆ Examinați imaginile cuplurilor, determinînd în ce fel de relații sînt și ce sentimente au unul față de celălalt. Folosiți-vă de așa indicii ca mimica, limbajul corpului, anturajul.

◆ ◆ ÎN ECHEPE

- ◆ Împărțiți-vă în trei echipe. Preluati unul din tablourile propuse. Improvizați nume și informații despre personaje. Compuneți un dialog de 10 replici, care s-ar putea desfășura în imagine. Interpretați-l.

Evaluarea căsnicilor și vremurile schimbătoare

Noi nu evaluăm calitatea mariajelor noastre cu ajutorul unor standarde absolute, ci le comparăm cu ideologiile culturale referitoare la „o căsnicie bună” sau „o prietenie adevărată”. Ziarele, posturile de televiziune, cărțile și revistele ne oferă informații referitoare la aceste standarde. „Este căsnicia ta cu adevărat un succes?”, „Cincisprezece moduri de a-ți îmbunătăți prietenia”, precum și alte asemenea titluri reprezintă strategii obișnuite ale revistelor de a influența ideologia culturală din acest domeniu.

Recent s-a demonstrat modul în care rubricile de sfaturi și sugestii din reviste și-au modificat modelele de relații în fiecare deceniu din anii '50 pînă în '90. Ideologia anilor '50 susținea că o căsnicie bună este una în care soția își ascultă întotdeauna soțul și arăta că toate problemele conjugale ar avea o singură soluție, acceptată de toți experții. Ideologiile ulterioare, din anii '60 și '70, subliniau faptul că partenerii ar trebui să-și rezolve singuri problemele prin „comunicare deschisă” și prin „sinceritate față de ei înșiși”.

Cea mai recentă ideologie, apărută la sfîrșitul anilor '80, sublinia egalitatea și conștientizarea nu numai a sinelui și a țelurilor acestuia, ci și acomodarea cu cele ale partenerului. Aceasta, la rîndul său, va evolua negreșit într-o nouă ideologie.

După Steve Duck

Thomas Gainsborough. *Plimbarea matinală*

FRONTAL

- ◆ Citiți textul. Puneți cu creionul pe cîmp un plus (+) alături de informațiile noi cu care sînteți de acord, un minus (-) vizavi de cele care contrazic ceea ce știți, iar un semn de întrebare (?) la pasajele unde simțiți că aveți nevoie de explicații adăugătoare.
- ◆ Discutați în plen minusurile și semnele de întrebare.
- ◆ A apărut deja noua ideologie, sugerată la finele textului? Dacă da, atunci care este esența ei? (orientați-vă după cinematografie, emisiuni TV și mass-media).

INDIVIDUAL

- ◆ Timp de 5-7 minute, descrie într-un scurt eseu relația de cuplu perfectă, așa cum o vezi tu.

PRE-text

Cum se obișnuia pe atunci, David își primea salariul în fiecare săptămână, cash, la plic. De fiecare dată, îi dădea soției întreaga sumă, cu excepția unei cantități foarte mici. Mulți ani la rând, în după-amiezile de vineri, după ce era plătit, David mergea la piață și alegea cea mai perfectă piersică din toate. O aducea soției. Sydney, soția, o primea întotdeauna cu multă grațitudine și entuziasm și o mânca după cină, uneori oferindu-i și lui David câte o bucățică-două. Trecură douăzeci de ani înainte ca David să afle, din întâmplare, că Sydney a urât piersicile dintotdeauna, încă din copilărie. Ea nu-i spusese, pentru că nu vroia să-i strice plăcerea de a fi descoperit un cadou care îi părea și ieftin, și frumos.

Mary S. Lowell

FRONTAL

- ❖ Autorul nu povestește cum a reacționat David, când a aflat că Sydney urăște piersicile. Cum credeți, ce a simțit el în acel moment? A continuat să cumpere piersica?
- ❖ Improvizați, în perechi, un dialog între David și Sydney în ziua când el nu ar mai aduce piersica.
- ❖ Ce s-ar fi întâmplat, dacă Sydney îi spunea soțului, de la bun început, că nu-i plac piersicile? A meritat să facă acest sacrificiu?
- ❖ Cum procedați când vi se dăruiește un lucru pe care nu l-ați dorit?

ÎN PERECHI

- ❖ Imaginați-vă că scrieți pentru o revistă din Moldova. În funcție de sărbătoarea cea mai apropiată, elaborați un clasament din 10 cadouri posibile, pe care membrii unui cuplu și le-ar putea face unul altuia. Lucrați mai întâi individual, apoi comparați-vă listele și elaborați una finală, tot din 10 cadouri, pe care o veți prezenta clasei.

ÎN ECHIPE

- ❖ Elaborati, în echipe, un capitol al unei cărți de etichetă destinate adolescenților, în care explicați cum se alege și se acceptă cadourile: echipa 1 – cadourile de zi de naștere/ziua numelui; echipa 2 – cadourile de Crăciun/Anul Nou/Sfintele Paști; echipa 3 – cadourile de Sf. Valentin și 8 Martie; echipa 4 – Ziua Profesorului/alte sărbători profesionale.

CE ÎNSEAMNĂ ASERTIVITATEA?

Dacă am putea să ne imaginăm relațiile umane ca pe un continuum, atunci la cele două poluri ale acestuia s-ar găsi comunicarea și comportamentul agresiv, iar la celălalt – comunicarea și comportamentul pasiv. Ei, bine, chiar la mijlocul acestui continuum s-ar situa **comunicarea și comportamentul asertiv**.

Comportamentul asertiv se caracterizează prin faptul că în comunicare nu se încalcă nici drepturile personale, nici ale celorlalți, subiectul exprimându-și necesitățile, dorințele, sentimentele și preferințele într-un mod deschis și onest, într-o manieră socialmente adecvată. Comportamentul asertiv demonstrează respectul față de sine și față de ceilalți, promovează autodezvăluirea, autocontrolul și aprecierea pozitivă a valorii de sine.

Asertivitatea este cea mai eficace modalitate de soluționare a problemelor interpersonale.

Comunicarea directă, deschisă și onestă permite recepționarea mesajelor fără distorsiuni, ceea ce menține relațiile cu ceilalți. Într-o comunicare asertivă tensiunea, critica, conflictul etc. sînt constructive.

Mesajul nu-și atinge scopul dacă este prea agresiv, cu intenția de a-l blama pe celălalt sau, dimpotrivă, exprimat prea timid și într-un mod pasiv. Conținutul unui mesaj asertiv trebuie să fie precis, descriptiv și direct.

<http://psiholog.proeducation.md>

◆ FRONTAL

◆ Citiți schița *Sfadă în casă* de Ion Druță.

SFADĂ ÎN CASĂ

Moș Nichifor fusese o bună jumătate de zi la pescuit. Cînd s-a întors, baba nu era acasă. Acum el stătea în cumpănă – trebuia neapărat să se ducă la ședința cîrmuirii colhozului, dar mai-nainte de-a se duce avea o vorbă pentru babă și, ca să vezi, de atîta vreme o așteaptă, și ea nu se mai întoarce.

„A, și-a adus el aminte. Îi las cîteva buchii pe-un petic de hîrtie.”

După o iarnă întregă umblată serile la *likbez*, moș Nichifor nu mai putea de dragul buchilor învățate și le tot rotunjea cu treabă și fără treabă. Dacă uneori i se jeluia baba că nu i-a putut citi hîrtia și a trebuit să umble cu dînsa prin mahala, moș Nichifor rîdea pe sub musteață:

– Apoi că tu ai și prins mai puțină carte ca mine. Femeile la carte, ca și la coasă, nu se pot pune în rînd cu bărbații.

Baba nu se mai întorcea odată. Moșul a luat o foiță de caiet, un capăt de creion și, mișcînd încetîșor din buze, a scris: „fa catincă! prăjește peștele din căldare pîn' vin eu Nic”.

A încuiat ușa și s-a dus. Sara, în loc de miroznă de pește prăjit, i-a ieșit înaintea aceeași lăcată spînzurată de ușa.

„Eu îs de vină, și-a zis moșneagul. A trebuit s-o aștept, da nu să-i scriu carte. Că ea, cu capul ei de fumeie, nu poate întorloca două buchii!”

Notița era tot acolo, pe masă, numai că cineva o boțise și-și plimbase creionul peste buchii, de parcă le-ar fi palmuit.

„Cu baba să se fi tîmplat ceva?!”

Și-a pus în grabă pălăria, a deschis ușa și!... s-a pomenit față în față cu bătrîna. Mătușa se întorcea de la fîntînă.

– Da cine a boțit hîrtia ceea a mea? a întreat-o bătrînul, cînd s-au așezat la masă.

– Eu.

– Tu?! Ai stricat bunătate de hîrtie. Ce ți-a venit s-o mînjești?

– Da tu de ce scrii „Catină” cu literă mică? Că voi, Pescarii, vă scrieți cu literă mare numai pe-ai voștri, restul pentru voi toți sînt venetici, pe toți îi scrieți cu literă mică. Crezi că dacă am avut numai un hectar atunci cînd m-ai luat...

– Stai, bre, nu-mi împlea capul cu vorbăraie!! Hm... Da cum așa, nu se poate... Ia dă hîrtia ceea încoace. Ca să vezi, chiar îi cu mică...

Mătușa Catinca era ocupată cu peștele și părea că nici să-i dea prin cap că la aceeași masă cu dînsa stă oarecum stingherit moșneagul cu care a trăit o viață.

„Mi-o stricat pofta de mîncare, mama ei și răzmamă... M-o pus dracul s-o iau cu mine cînd ne duceam serile la *likbezul* cela.”

După o vreme, pentru a o îmbuna oarecum, bătrînul a întreat-o:

– Auzi tu. Da „fa” se scrie și el cu literă mare?

– Iaca de asta nu pot să-ți spun. Da „Catină” numaidecît.

– Hm... Da de unde să fi aflat tu, că te vedeam că picurai toată iarna cît am îmblat la școala ceea.

– Picuram eu, nu-i vorbă, dacă prin picuratul cela se învață mai bine decît atunci cînd stai cu ochii holbați și cu gura căscată...

Ion Druță

- ◆ Selectați și comentați momentele care arată atitudinea lui moș Nechifor față de mătușa Catinca și a mătușii Catinca față de moș Nechifor.
- ◆ Ce rol are capacitatea de a scrie și a citi în conștiința de sine a fiecăruia?
- ◆ Cum credeți, în ce mod își comunicau mesajele cei doi bătrîni înainte de a învăța carte?
- ◆ Ce a provocat conflictul dintre soți?
- ◆ Cum putea fi evitat?
- ◆ Este asertivă comunicarea dintre moș Nechifor și mătușa Catinca? De ce?
- ◆ Rescrieți dialogul lor în format asertiv.

FRONTAL

- ◆ Explicați conceptul de personalitate pe înțelesul unui copil mic.
- ◆ Depinde oare personalitatea de vîrstă? Cînd începe să se formeze?
- ◆ Aduceți trei exemple de oameni cu personalitate. Ce le-a ajutat să se constituie?
- ◆ Ce vă ajută în dezvoltarea propriei personalități?
- ◆ În cazul că ar trebui să emigrați, ce ați lua cu dvs. pentru a vă aminti de țară?
- ◆ Ce ați face pentru a vă păstra identitatea națională?
- ◆ Ce acțiuni ați întreprinde pentru a vă integra în comunitatea străină?
- ◆ Analizînd mimica și gesturile personajelor din tabloul lui Norman Rockwell *Birfitorii*, definiți emoțiile și sentimentele încercate de fiecare personaj în parte.

- ❖ Numărați perechile din bănci și perechile de interlocutori din tablou. Pornind de la prima pereche, improvizați dialogul dintre fiecare două personaje, în trei-patru fraze. Perechea următoare va transmite „bîrfa” ș.a.m.d. Dacă aveți mai multe sau mai puține bănci decît personaje-perechi în tablou, atunci reluați ori continuați dialogurile atît cît va fi necesar pentru a ajunge la final.
- ❖ Scrieți, individual, o *pagină de jurnal* din însemnările zilnice ale bărbatului despre care a pornit zvonul, în care acesta va reflecta asupra celor întîmplate și va oferi versiunea adevărată a știrii inițiale.

Studiu de caz:

Anatol este elev în clasa a X-a. S-a transferat la un liceu de la oraș după școala din sat. Acasă a învățat cu plăcere, a avut și note mari. Îi este însă teamă că la liceul nou standardele vor fi mai înalte. Vrea să devină medic și își dă seama că pentru aceasta va trebui să aprobe liceul cu o medie foarte bună. Profesorii de la școala din sat și părinții l-au sfătuit să se afirme în noua clasă prin cunoștințe, fiind cît mai activ la lecții și învățînd mai bine decît toți. De la primele ore, Anatol s-a străduit să-și manifeste toate cunoștințele și abilitățile: era mereu gata să răspundă, iar profesorii îl lăudau. Însă colegii de clasă, care inițial se arătaseră deschiși pentru a-l primi și a-l ajuta pe băiatul „de la țară”, se poartă tot mai rece cu el. Nu-l mai invită la activități extrașcolare, nu mai sînt atît de prietenoși. De fapt, se comportă de parcă Anatol nici nu există.

Anatol este derutat. Parcă a făcut cum l-au sfătuit cei care se pricep, dar iată că, se pare, lucrurile nu merg bine. Anatol se bucură că reușește să fie în fruntea clasei, dar simte că atmosfera din jurul lui este tot mai încordată. Este trist și singur. Uneori chiar începe să regrete că s-a mutat în oraș. De ce oare în clasa lui de acasă n-a avut asemenea probleme?...

- ❖ Ce a generat problema lui Anatol? Faceți o schemă a contactelor de comunicare în viața lui Anatol și însemnați mesajele pe care le primește din partea acestor contacte.
- ❖ Ce fel de mesaj îi transmit noii colegi lui Anatol și în ce mod se realizează aceasta?
- ❖ *Brainstorming*. Acumulați soluții pentru problema lui Anatol, alegeți o variantă optimă și analizați-o în cadranul SWOT.
- ❖ Ce poate face Anatol pentru a se împrieteni cu noii colegi?

INFORMEAZĂ-TE

Scopul principal al educației părintești este acela de a pregăti copilul pentru existența independentă de adult. Un copil își începe viața printr-o stare de totală dependență. Dacă educația lui este reușită, tînarul sau tînăra se va desprinde de acea dependență, devenind o ființă umană cu respect de sine, responsabilă față de sine și capabilă să răspundă cu entuziasm și competență la provocările vieții. Viitorul adult va deveni *independent* nu numai din punct de vedere financiar, ci și intelectual și psihic... Există o veche și excelentă maximă care spune că o educație părintească eficientă constă în primul rînd în a-i da copilului rădăcini (să se dezvolte) și apoi aripi (să zboare).

Nathaniel Branden

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Enumeră 5 trăsături de caracter ce trebuie neapărat formate copilului în familie așa încât acesta să devină independent la vârsta maturității nu numai din punct de vedere financiar, ci și intelectual și psihic. Argumentează-ți alegerea.
- ◆ Cum se poate remedia lipsa educației părintești atunci când părinții nu se află alături de copil? Cine îi poate înlocui? În ce mod?
- ◆ Ce vei face pentru a deveni un bun părinte? De care calitate crezi că vei avea nevoie? Cum ai să le dezvolți?

◆ FRONTAL

- ◆ Elaborați, în 2 pagini de caiet, un plan de dezvoltare personală pentru cei 3 ani de liceu, cuprinzând acțiuni și termene concrete de realizare, pentru aspectele: dezvoltarea personalității; studii; orientarea spre viitoarea carieră; finanțe proprii; hobby-uri; sănătate; relații cu familia și cu semenii; muncă în folosul comunității.

◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Examinați situația de mai jos.

Alexandru se duce la farmacie. În fața lui rîndul se reduce la o singură persoană, o doamnă. Aceasta scoate rețeta, vorbind în același timp cu farmacistul. După cumpărarea medicamentelor, doamna continuă să vorbească cu farmacistul, pe care pare să o cunoască bine. Doamna nu se sinchisește deloc de Alexandru, blocînd accesul la ghișeu.

Alexandru poate reacționa:

Pasiv: Așteaptă ca cele două doamne să termine de vorbit. Alexandru poate deveni nerăbdător, iar dacă nu este încă în stare să își revendice drepturile, el se poate consuma în interior.

Asertiv: Îi cere doamnei care vorbește cu farmacistul să-i dea voie să-și cumpere medicamentele.

Agresiv: Alexandru trece în fața doamnei sau reacționează nepoliticos, transformînd o situație simplă într-un conflict inutil.

- ◆ Împărțiți-vă în trei echipe. Elaborați scenariile de comportament pasiv, asertiv și agresiv pentru următoarele situații (o echipă va planifica reacția pasivă, a doua – pe cea asertivă și a treia – pe cea agresivă):
 1. Vrei să cobori din troleibuz la stația ce se apropie, însă ieșirea este blocată de două femei cu multe geți, care nu se urnesc din drum.
 2. L-ai prins pe fratele mai mic răscolind, fără permisiune, prin sertarul tău cu rechizite școlare.
 3. Te grăbești la școală, dar șoferul microbuzului conduce extrem de lent, pentru a nu rata vreun potențial pasager.

LEGEA – INSTRUMENT DE PROTECȚIE A PERSOANEI

U N I T A T E A

2

1

Dreptatea și legea

Dreptatea fără putere este neputincioasă, puterea fără dreptate este tiranică.
Blaise Pascal

PROVOCARE

- ◆ Pot exista cazuri când dreptatea nu coincide cu binele? În ce fel de circumstanțe?

FRONTAL

- ◆ Arătați printr-o schemă grafică relația dintre conceptele *dreptate/ nedreptate* și *bine/rău*.
- ◆ În mitologiile pe care le cunoașteți, ce zeități erau responsabile de justiție? Care erau atributele lor?

Dex

Obicei s.n. **1.** Înșușire dobândită cu timpul prin practică și devenită trăsătură caracteristică; obișnuință; deprindere. ◆ **A avea obicei** (*sau obiceiul*) = a obișnui. **2.** Lege nescrisă, consfințită de tradiție, care este proprie unui popor sau unei comunități de oameni; datină; cutumă. (*Noul dicționar explicativ al limbii române, 2002*)

Regulă s.f. **1.** Normă pe baza căreia are loc un proces, se desfășoară o activitate sau se produce un fenomen. ◆ **de ~** = în mod obișnuit. **2.** Principiu conducător, linie de conduită, precept, obicei. **3.** Rînduială, ordine, regularitate. (*Marele dicționar de neologisme, 2000*)

ÎN ECHEPE

- ◆ Proiectați un monument al Dreptății pentru centrul localității dvs. Monumentul va include o statuie simbolică și o inscripție. Alegeți un comitet de evaluare care să determine ideea cea mai reușită.

FRONTAL

- ◆ Care este deosebirea dintre obicei și regulă?
- ◆ Ce sfere ale activității umane sînt reglementate de obiceiuri?
- ◆ Aduceți exemple concrete pentru a ilustra afirmația *Excepția confirmă regula*.

◆◆ ÎN PERECHI

◆◆ Înscrieți, individual, cîte trei obiceiuri – românești sau ale altor popoare – legate de sărbătorile calendaristice și religioase. Apoi, în perechi, alegeți un obicei și reprezentați-l grafic pe tablă sau pe poster. Clasa va încerca să ghicească la ce datină v-ați gîndit.

◆■ INDIVIDUAL

◆◆ Alege unul din obiceiurile despre care ați discutat la lecție și reprezintă schematic modul în care s-a constituit acesta: cum a apărut, cine l-a definit, cum era propagat, cum și cui i-a fost transmis, cine îl păstrează.

◆◆ Relatează, într-un scurt eseu, originea și conținutul unui obicei caracteristic familiei tale.

DEX

Lege s.f. **1.** Categorie constituind o expresie a interdependenței, interacțiunii și legăturii dintre fenomenele realității. **~ile naturii. ~ea conservării energiei.** **2.** Act normativ adoptat de organul legislativ și apărut de puterea de stat. ◇ **După ~** = în mod legal; legitim. **În baza ~ii** = conform prevederilor legii. **3.** Regulă obligatorie; obligație. **4. inv.** Credință într-o divinitate; religie; confesiune; cult. ◇ **Pe (sau pre) ~ea mea** = pe cuvîntul meu. **5.** Tradiție, obicei consacrat. (*Noul dicționar explicativ al limbii române*, 2002)

Regulile și legile

◆■ FRONTAL

- ◆◆ Ce fel de reguli există la liceul dvs.?
- ◆◆ Cine le-a stabilit și în ce mod sînt propagate?
- ◆◆ Ce aspecte ale conduitei sînt reglementate?

◆◆◆ ÎN ECHEPE

◆◆ Împărțiți-vă în două grupuri. Fiecare grup va avea cîte un exemplar al Regulamentului liceului. O echipă determină care din reguli ar putea fi extinse asupra tuturor instituțiilor de învățămînt din țară, devenind legi. Altă echipă selectează regulile specifice anume liceului dvs., ce nu pot fi aplicate pe larg. În final, echipele își vor prezenta constatările, comentîndu-și raționamentul.

◆■ FRONTAL

◆◆ Amintiți-vă de la lecțiile de istorie exemple de coduri de legi din trecut. Cine le-a compus? Cui le erau destinate? În ce mod au fost difuzate?

❖ Identificați articolele din legislația în vigoare din Republica Moldova, care să corespundă fragmentelor de legi istorice propuse:

<p>1. Dacă omul este chemat la judecată, trebuie să vină. Dacă cel chemat nu merge, atunci cel care îl cheamă trebuie să invite trecătorii ca martori și să-l ducă cu forța.</p> <p>2. Dacă se opune sau fuge, cel care îl cheamă la judecată are dreptul să-l rețină cu forța.</p> <p><i>Legile celor 12 tăblițe (Roma, 485 î.Hr.)</i></p>	<p>(1) Bunul mobil pierdut continuă să-i aparțină proprietarului său.</p> <p>(2) Cel care a găsit bunul este obligat să-l restituie proprietarului sau fostului posesor, ori, dacă acesta nu poate fi identificat, să-l predea autorităților administrației publice locale sau organului de poliție din localitatea în care a fost găsit.</p> <p><i>Codul civil al RM</i></p>
<p>Persoana care a fost găsită vinovată de mărturie falsă va fi aruncată de pe Stînca Tarpeia.</p> <p><i>Legile celor 12 tăblițe</i></p>	<p>Mitingurile, demonstrațiile, manifestațiile, procesiunile sau orice alte întruniri sînt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără niciun fel de arme.</p> <p><i>Constituția RM</i></p>
<p>Cela ce va găsi ceva mărgînd pe un drum, fie ce va fi, fie mult, fie puțin, de nu va spune și să strige, să mărturisească cum iaste la dîns acest lucru și-l ține să-l dea a cui va fi: acesta ca un fur să va certa.</p> <p><i>Pravila lui Vasile Lupu (Moldova, 1646)</i></p>	<p>(1) Aducerea silită constă în aducerea forțată a persoanei la organul de urmărire penală sau la instanță în cazul în care aceasta, fiind citată, în modul stabilit de lege, nu s-a prezentat fără motive întemeiate și nu a informat organul care a citat-o despre imposibilitatea prezentării sale, iar prezența ei era necesară.</p> <p>(2) Poate fi supusă aducerii silite numai persoana participantă la proces, pentru care este obligatorie citarea organului de urmărire penală sau a instanței, și care: 1) se eschivează de la primirea citației; 2) se ascunde de organul de urmărire penală sau de instanță; 3) nu are loc permanent de trai.</p> <p><i>Codul de procedură penală al RM</i></p>
<p>Nimeni să nu țină adunări noaptea în oraș.</p> <p><i>Legile celor 12 tăblițe</i></p>	<p>Prezentarea, cu bună-știință, a declarației mincinoase de către martor sau partea vătămată (...) dacă această acțiune a fost săvîrșită în cadrul urmăririi penale sau judecării cauzei, se pedepsește cu amendă în mărime de pînă la 300 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de pînă la 2 ani, în toate cazurile cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 2 ani.</p> <p><i>Codul penal al RM</i></p>

❖ Ce deosebiri de formă observați între legile care tratează același subiect?

❖ Ce deosebiri de conținut ați remarcat?

❖ Cum credeți, de ce în epocile anterioare se acorda mai puțină atenție decît astăzi libertății cuvîntului, egalității dintre oameni și drepturilor individuale? Aduceți cel puțin trei argumente.

- ❖ Ce schimbări a trebuit să se producă în societate pentru ca legile antice să fie considerate injuste?
- ❖ Pornind de la proverbul *Unde conduce forța, nu există justiție*, propuneți câte un exemplu istoric și unul contemporan care să susțină mesajul enunțului.

Norme morale și norme juridice

PRE-text

Normele morale impun obligații și restrâng, în anumite domenii ale conduitei, libera opțiune a individului de a proceda cum dorește.

Dreptul și morala utilizează același vocabular (existând astfel obligații, îndatoriri și drepturi atît legale, cît și morale), iar toate sistemele juridice interne reproduc substanța anumitor cerințe fundamentale de ordin moral. Omorul sau recurgerea nejustificată la violență sînt exemplele cele mai evidente de coincidență dintre prohibițiile legii și cele ale moralei. În plus, există o idee, cea a dreptății, care pare să unească cele două domenii, ea fiind atît o virtute, caracteristică mai ales dreptului, cît și cea mai legală dintre virtuți. Gîndim și vorbim despre dreptate conform legii, înșă, de asemenea, și despre dreptatea sau nedreptatea unor legi.

Astfel, dreptul poate fi înțeles cel mai bine ca o ramură a moralei sau a dreptății, iar esența lui ține mai curînd de congruența cu principiile moralității și ale dreptății, decît de încorporarea ordinelor și amenințărilor.

După H.L.A. Hart

- ❖ Cum înțelegeți fraza: *Esența dreptului ține mai curînd de congruența cu principiile moralității și ale dreptății, decît de încorporarea ordinelor și amenințărilor?*
- ❖ Aduceți exemple de cazuri din viața contemporană cînd morala sau normele religioase permit un lucru, dar legile statului îl interzic. Care sînt consecințele acestei discrepante?

◆ ◆ ◆ ÎN ECHIPE

- ❖ *Proiect de grup.* Împărțiți-vă în trei echipe și pregătiți câte o prezentare pe poster, însoțită de comentarii verbale, care să ilustreze conceptul de normă morală în următoarele contexte: conform Bibliei (Vechiul Testament); conform Bibliei (Noul Testament); conform Coranului.
- ❖ Care din aceste norme s-au transformat în legi? În ce state?
- ❖ Enumerați cele zece porunci și cele șapte păcate de moarte din religia creștină. Care dintre încălcările specificate rămîn încălcări în Republica Moldova de astăzi, din punctul de vedere al legii?
- ❖ În ce mod sînt sancționate în societatea noastră persoanele vinovate de păcatele care nu se pedepsesc de lege? Considerați că statul trebuie să permită asemenea sancțiuni? De ce?

INFORMEAZĂ-TE

Ca și alte norme – religioase, morale, de bună-cuviință, de etichetă –, normele juridice reprezintă reguli de comportament social. Buna funcționare a societății depinde de respectarea lor.

Toate normele sociale au un caracter obligatoriu (cînd nu au caracter obligatoriu, sînt recomandări). Sancțiunile care se aplică la nerespectarea lor corespund tipului de normă. De exemplu, încălcarea unor norme religioase va fi pedepsită în contextul religiei – persoana care nu se spovedește nu va fi admisă la împărtășanie; sau omului care nu s-a purificat înainte de a intra în templu i se va interzice accesul la spațiul sacru. Sfidarea normelor morale ale societății se poate solda prin ostracizarea vinovatului de către cei din jur.

Sancțiunea în cazul nerespectării unei norme juridice are natură juridică. Aceasta înseamnă că, de vreme ce dreptul este indisolubil legat de stat, o asemenea sancțiune nu poate fi aplicată decît în cadrul unui stat și de către organele competente ale statului.

O particularitate care deosebește normele juridice de celelalte categorii de norme sociale este faptul că, în caz de necesitate, ele pot fi aduse la îndeplinire prin forța de constrîngere a statului. În multe cazuri, normele juridice au fost, inițial, norme morale sau religioase. Ele au căpătat caracter juridic doar odată cu apariția statului.

FRONTAL

- » De unde provin legile în Republica Moldova?
- » Cine este împuternicit de a le adopta, schimba și abroga?

ÎN ECHEPE

- » Examinați, în echipe, Constituția RM și reprezentați schematic structura ei. Votați pentru schema care ilustrează cel mai exact esența documentului.

Parlamentul Republicii Moldova

INDIVIDUAL

- » *Joc de rol.* Imaginează-ți că urmează să convingi locuitorii unui stat cu monarhie absolută, guvernat doar de obiceiuri și norme religioase, de necesitatea unei Constituții democratice. Pregătește un discurs de un minut, bazat pe argumente solide, care va fi ținut în fața colegilor. Clasa va vota, în final, cine dintre promotorii Constituției a fost mai convingător.

Legile naționale și legile europene

Înlăuntrul nostru sîntem la fel, cultura e singura care face diferența.
Confucius

Republica Moldova – parte componentă a civilizației europene

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Amintiți-vă de la lecțiile de istorie ce popoare au locuit pe teritoriul actualei Republici Moldova de la începutul erei noastre pînă în prezent.
- ◆ Ce urme a lăsat fiecare popor în cultura noastră?
- ◆ Din ce state a făcut parte teritoriul țării noastre pe parcursul istoriei?

◆◆ FRONTAL

- ◆ Scrieți, pe tablă, o listă de bucate pe care le considerați tradiționale pentru Moldova.
- ◆ Comentați originea denumirilor și asemănările cu mâncărurile naționale ale altor popoare. Ce sugerează aceste similitudini?

PROIECT **individual** ◆

- ◆ Cu ajutorul unei enciclopedii ilustrate sau al Internetului, alege unul din costumele naționale regionale românești și compară-l cu cel al unui alt popor european. Analizează în ce măsură istoria, ocupațiile și condițiile de trai ale popoarelor respective au determinat apariția portului național. Pregătește o prezentare vizuală în fața colegilor, însoțită de un comentariu oral.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Imaginează-ți că ești un cetățean străin, care vrea să viziteze Republica Moldova, dar nu știe nimic despre ea. Întocmește o listă de întrebări referitoare la Moldova
- ◆ Accesează pagina Web a Moldovei: <http://www.moldova.md>. Examinează pagina și bifează întrebările la care ai putut răspunde în baza ei. Ce sugestii de modificări sau completări ai avea pentru acest site Web?

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ Profesorul va numi câte o țară europeană pentru fiecare pereche. Alcătuiți, mai întâi individual, iar apoi în doi, o listă de documente și informații (nume, adrese, telefoane) pe care ar trebui să le aveți cu voi, călătorind în această țară.

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Cum procedați dacă, fiind într-o țară străină, vă pierdeți toți banii? Toate documentele? Biletul de întoarcere?
- ◆◆ Unde vă puteți adresa pentru ajutor?

NOTE PENTRU CĂLĂTORI

1. Plecând peste hotarele Moldovei, asigurați-vă că aveți două copii xerox ale pașaportului, buletinului de identitate, ale biletelor și asigurării medicale, pe care *nu le păstrați împreună cu documentele originale*. În caz de furt, copiile vor ajuta pentru a vă confirma identitatea sau a restabili biletul.
2. Nu păstrați toți banii împreună.
3. Asigurați-vă că aveți adresa și telefoanele de contact ale Ambasadei sau Consulatului Moldovei în țara respectivă. Ca cetățean al Moldovei, aveți dreptul la asistență consulară în caz de necesitate.
4. Dacă ați fost jefuit, adresați-vă la secția de poliție din sectorul orașului sau din localitatea unde s-a întâmplat incidentul. Dacă nu cunoașteți limba statului în care ați ajuns, conveniți asupra unei limbi de circulație internațională sau solicitați un interpret. Cereți o copie a procesului-verbal întocmit de poliție: ea va servi drept dovadă a celor întâmplate.
5. Contactați serviciile consulare, dacă ați rămas fără documente, ați fost arestat, cereți repatriere urgentă etc. Țineți minte: în caz de cataclisme naturale sau de alte evenimente de forță majoră, consulatul va organiza evacuarea cetățenilor de care răspunde.
6. Dacă rămâneți în țara străină pentru o perioadă mai mare de o lună, înregistrați-vă la Consulatul Moldovei ca cetățean expatriat.
7. Țineți minte: dacă ați comis o infracțiune sau o crimă peste hotarele Moldovei, veți fi tras la răspundere conform legilor în vigoare în țara străină, chiar dacă nu sînteți cetățeanul ei.

Ambasada Republicii Moldova în Marea Britanie

Acțiunea legii la nivel național și european

◆ INDIVIDUAL

- ◆ De ce o țară democratică are nevoie de Constituție?
- ◆ Dacă ai fi ministrul educației, ce măsuri ai implementa în toate instituțiile de învățământ din Republica Moldova pentru a te asigura că toți elevii au citit și au înțeles Constituția?

Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.

Art. 7 al Constituției RM

Organul legislativ în Republica Moldova este Parlamentul. Parlamentul discută, aprobă și modifică Constituția, codurile de legi, legile organice și emite hotărâri.

Guvernul Republicii Moldova adoptă ordonanțe, dispoziții și hotărâri.

În Republica Moldova legile sînt propagate prin:

Constituția Republicii Moldova (27 august 1994)

Codul penal

Codul de procedură penală

Codul civil

Codul de procedură civilă

Codul familiei

Codul muncii

Codul cu privire la locuințe

Codul funciar

Codul subsolului

Codul apelor

Codul silvic

Codul fiscal

Codul transportului auto

Codul navigației maritime comerciale

Codul vamal

Codul cu privire la conduita profesională a auditorilor și contabililor din Republica Moldova

Codul arbitral al asociației naționale pentru administrarea investițiilor

Codul de disciplină și procedură al asociației naționale pentru administrarea investițiilor

Codul activității practice a viticultorului

Codul cu privire la știință și inovații

Codul de executare

Codul eticii și deontologiei al polițistului

Codul electoral

Codul jurisdicției constituționale și numeroase *legi organice*, de exemplu: *Legea cu privire la proprietate*, *Legea cu privire la investițiile străine*, *Legea cu privire la bani* etc.

Linkuri utile:

Parlamentul Republicii Moldova: <http://www.parlament.md>

Guvernul Republicii Moldova: <http://www.gov.md>

Președinția Republicii Moldova: <http://www.prm.md>

Registrul de Stat al Actelor Juridice al Republicii Moldova: <http://lex.justice.md>

FRONTAL

- ◆ Ce legi, acorduri și tratate internaționale din secolele XX–XXI cunoașteți?
- ◆ Grupați-le după un criteriu de clasificare ales de dvs.
- ◆ Documentați-vă și reprezentați pe un poster, în ordine cronologică, tratatele și convențiile internaționale la care a aderat Republica Moldova de la momentul constituirii sale.

INFORMEAZĂ-TE

RESPECTAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL ȘI A TRATATELOR INTERNAȚIONALE

- (1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.
- (2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

Constituția RM

- ◆ Care state *nu* fac parte din Organizația Națiunilor Unite? De ce?
- ◆ Care state sînt, în prezent, membre ale Uniunii Europene?
- ◆ Care sînt statele-candidate?

Criteriile de aderare la Uniunea Europeană

- ◆ O democrație stabilă, în care se respectă drepturile omului și supremația legii;
 - ◆ O economie de piață capabilă de concurență în cadrul UE;
 - ◆ Acceptarea obligațiilor impuse membrilor UE, printre care se include acceptarea legilor UE.
- ◆ Explicați de ce Norvegia, Principatul Liechtenstein, Islanda și Elveția refuză să devină parte componentă a Uniunii Europene.

Harta Uniunii Europene

◆◆◆ ÎN ECHIPE

◆◆ Reprezențați, în cadranul SWOT, argumentele privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană: echipa 1 va completa cadranul din punctul de vedere al populației Moldovei, echipa a 2-a va reprezenta viziunea populației Uniunii Europene.

Puncte forte	Puncte slabe
Oportunități	Temeri

INFORMEAZĂ-TE

Consiliul Europei (CoE), avîndu-și reședința oficială la Strasbourg (Franța), înglobează actualmente 47 de state-membre. Este o organizație distinctă de Uniunea Europeană, dar nicio țară n-a devenit membră a UE fără a fi inițial membru al CoE.

Scopul primordial al Consiliului Europei constă în crearea unui spațiu democratic și legal comun pe întreg continent european, asigurînd respectarea valorilor fundamentale: drepturile omului, democrația și statul de drept. Aceste valori constituie temelia unei societăți tolerante și civilizate și sînt indispensabile stabilității europene, creșterii economice și coeziunii sociale.

Drepturile omului la nivel național și european

Convenția Europeană a Drepturilor Omului și protocoalele ei *garantează*:

- ◆ dreptul la libertatea și siguranța persoanei;
- ◆ dreptul la un proces civil și penal echitabil;
- ◆ dreptul la vot și dreptul de a candida la alegeri;
- ◆ libertatea de gândire, de conștiință și de religie;
- ◆ libertatea de exprimare (inclusiv libertatea mass-mediei);
- ◆ dreptul la proprietate.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului și protocoalele ei *interzic*:

- ◆ tortura și pedepsele sau tratamentele inumane ori degradante;
- ◆ pedeapsa cu moartea;
- ◆ discriminarea în aplicarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție;
- ◆ expulzarea sau neacceptarea intrării propriilor cetățeni într-un stat;
- ◆ expulzarea colectivă a străinilor.

FRONTAL

- ◆ Identificați în Constituția RM articolele echivalente stipulărilor Convenției Europene a Drepturilor Omului.
- ◆ Ați găsit stipulări care nu sînt reflectate în Constituție? Care sînt acestea? De ce credeți că lipsesc?
- ◆ Unde se poate adresa cetățeanul Republicii Moldova, dacă e convins că sistemul judiciar nu i-a făcut dreptate, fiindu-i încălcate drepturile și libertățile?

CEDO

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, adesea numită informal „Curtea de la Strasbourg”, a fost creată pentru sistematizarea procedurii plîngerilor în materia drepturilor omului provenite din statele-membre ale Consiliului Europei. Misiunea Curții este să vegheze la respectarea prevederilor Convenției Europene a Drepturilor Omului și a Protocoloalelor suplimentare de către statele semnatare.

Sistemul de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale introdus de Convenția Europeană a Drepturilor Omului se întemeiază pe principiul subsidiarității. Este, în primul rînd, de competența statelor părți la Convenție să garanteze aplicarea acesteia, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu trebuie să intervină decît atunci cînd statele nu și-au respectat obligațiile.

Depunerea unei petiții la CEDO se face în mai multe etape, prima etapă este de verificare a criteriilor de admisibilitate. Pentru a se putea adresa Curții, trebuie ca:

- ◆ reclamantul să fi epuizat toate căile de atac oferite de către instanțele naționale;
- ◆ să nu fi trecut mai mult de 6 luni de la data hotărîrii irevocabile la nivel național;
- ◆ trebuie să fie capabil să dovedească că cel puțin unul dintre drepturile protejate de Convenție i-a fost încălcat și că acest drept i-a fost încălcat de către unul dintre statele semnatare ale Convenției;
- ◆ evenimentele supuse examinării trebuie să fi avut loc după data semnării Convenției de către statul împotriva căruia se depune plîngere.

Curtea pronunță hotărîri doar în cauze declarate admisibile. Ea deliberează cu privire la existența sau inexistența vreunei încălcări a drepturilor omului și poate acorda daune, după caz. Hotărîrile curții sînt obligatorii pentru statele semnatare ale Convenției în sensul că statul penalizat trebuie să plătească orice daune decise de instanță, să trateze aspectele semnalate de către reclamanți și să ia măsurile necesare pentru ca o situație similară să nu se repete. Măsurile disponibile statului includ adoptarea unei noi legi sau modificarea unei proceduri judiciare.

Studiu de caz:

CEDO a condamnat Republica Moldova să achite 16 000 € despăgubiri în dosarul *Pascari contra Moldovei*. Reclamantul s-a plîns că a fost maltratată de către polițiști pe durata detenției sale și că nu a primit îngrijiri medicale adecvate, transmite Info-Prim Neo cu referire la un comunicat de presă al Asociației Obștești „Juriștii pentru Drepturile Omului”.

Eduard Pascari, în vîrstă de 41 de ani, din Sîngerei, a fost reținut în aprilie 2006, seara, într-un local, fiind suspectat de comiterea unui furt. Acesta a fost dus de către patru ofițeri de poliție la sediul Primăriei din Sîngerei, apoi la Comisariatul de Poliție din Sîngerei, unde susține că poliția i-ar fi aplicat lovituri pe corp și față, fracturîndu-i maxilarul.

A doua zi la comisariat a fost chemată o echipă de asistență medicală. Medicii au constatat că reclamantul s-a plîns de dureri la nivelul maxilarului, a cărui mobilitate a fost redusă, iar examinarea vizuală a arătat umflarea obrazului stîng. Deși medicii au cerut ca bărbatul să fie dus la spital, polițiștii au refuzat.

Mai tîrziu reclamantul a scris o plîngere la Procuratura Sîngerei împotriva polițiștilor. Procurorii însă au concluzionat că nu este nevoie de urmărire penală. În 2007, reclamantul a solicitat procurorului general să intervină pentru a redeschide ancheta în privința relexor tratamentelor la care susține că a fost supus. Mai tîrziu, în 2009, instanța de judecată a respins plîngerea reclamantului.

Astfel, CEDO a constatat în unanimitate violarea art. 3 CEDO – interzicerea torturii. Curtea a concluzionat că ancheta nu a fost eficientă, mai ales că a durat mai mult de cinci ani și că autoritățile nu au fost capabile să identifice nici pînă în prezent persoanele responsabile.

După *info-prim.md*

- ◆ Care drepturi ale reclamantului au fost încălcate în perioada de detenție?
- ◆ Descrieți evenimentele – de la arest pînă la eliberarea reclamantului – așa cum *ar fi trebuit* să se producă, conform legislației moldovenești și europene.
- ◆ Cine sînt vinovații în cazul descris?
- ◆ De ce cazul a fost înaintat împotriva Republicii Moldova, deși victima a fost supusă torturii de către polițiști?
- ◆ În ce mod Republica Moldova se face responsabilă de cele întîmplate?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Selectează din presă anunțurile despre alte cazuri înaintate la CEDO de către cetățenii Republicii Moldova pe parcursul ultimului an. Construiește un grafic care să reprezinte statistic cazurile, subiectele lor și rezoluția CEDO.

3

Cetățeanul și legea

Legea este rațiunea fără de porniri pătimașe.
Confucius

PROVOCARE

- Amintiți-vă de la lecțiile de educație civică din gimnaziu care este corelația dintre drepturi și responsabilități.

ÎN PERECHI

- Numește un drept, iar colegul tău de bancă va numi o responsabilitate corespunzătoare. Apoi schimbați-vă rolurile.

FRONTAL

- Întocmiți două liste de responsabilități: personale și civice.
- Cine aplică sancțiuni pentru neîndeplinirea responsabilităților personale? În ce mod se realizează acestea?
- De unde provin sancțiunile pentru ignorarea responsabilităților civice? Ce formă pot lua ele?
- Sugerați variante de reacție și acțiuni ulterioare pentru protagoniștii cazurilor următoare:
 - Sînteți o pensionară de 67 de ani. Ați venit la oficiul poștal local să vă ridicați pensia în numerar. Lucrătorii oficiului poștal vă declară că banii s-au terminat.
 - Sînteți un student de 22 de ani. Ați cumpărat un tort la alimentara locală pentru o sărbătoare de familie. Toată familia s-a îmbolnăvit de salmoneloză în urma consumării tortului.
 - Sînteți un funcționar public de 33 de ani. V-ați abonat la ziarul „Timpul” pentru anul 2012. Este deja luna martie, și încă n-ați primit niciun număr.
 - Sînteți o tânără mamă a doi copii. Cînd călătorești în troleibuz și copiii plîngeau, taxatoarea v-a vorbit nerescuțos și v-a insultat.
 - Sînteți o profesoară de 25 de ani. Suferiți de gripă și ați venit la medicul de familie. Acesta pleacă înaintea orelor de program.

- ❖ Care este mesajul imaginii alăturate?
- ❖ Aduceți exemple din viața cotidiană sau din cărțile citite și filmele vizionate care să confirme ori să infirme acest mesaj.
- ❖ Pornind de la Constituție, faceți un colaj de fotografii care să ilustreze drepturile cetățenilor din Republica Moldova.

DEX

Apatriid s.m., s.f., adj. (Persoană) care nu are cetățenia niciunui stat. (DEX, 1998)

Persoana și exercitarea calității de cetățean

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 17

Cetățenia Republicii Moldova

- (1) Cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică.
- (2) Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia.

Articolul 18

Protecția cetățenilor Republicii Moldova

- (1) Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate.
- (2) Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară.

În conformitate cu art.17 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 6 iunie 2000 are dreptul să dobândească cetățenia Republicii Moldova prin naturalizare persoana care:

- ◆ deși nu s-a născut pe acest teritoriu, domiciliază legal și obișnuit aici cel puțin în ultimii 10 ani sau este căsătorită cu un cetățean al Republicii Moldova de cel puțin 3 ani, sau domiciliază legal și obișnuit nu mai puțin de 3 ani la părinți sau copii (inclusiv înfietori și înfiați) cetățeni ai Republicii Moldova;
- ◆ domiciliază legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova timp de 5 ani înaintea împlinirii vârstei de 18 ani;
- ◆ este apatridă sau recunoscută ca fiind refugiată (conform prevederilor legii naționale), domiciliază legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puțin de 8 ani;
- ◆ cunoaște și respectă prevederile Constituției;
- ◆ cunoaște limba de stat în măsură suficientă pentru a se integra în viața socială;
- ◆ are surse legale de existență;
- ◆ pierde sau renunță la cetățenia unui alt stat, dacă o are, cu excepția cazurilor când pierderea sau renunțarea nu este posibilă ori nu poate fi rezonabil cerută.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Ce dovezi documentare aveți că sînteți cetățeni ai Republicii Moldova? Cine a emis aceste documente?
- ◆ Alcătuiți o listă a drepturilor și obligațiilor cetățenilor Republicii Moldova, destinată tinerilor de vîrsta dvs.
- ◆ Ce obligații de ordin moral față de țara sa are un cetățean?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Documentează-te din presa curentă, Internet și pregătește un scurt raport despre persoanele refugiate în Republica Moldova. Ilustrează informația printr-un caz concret.

◆◆ FRONTAL

- ◆ *Graficul T.* Listați, pe tablă, argumentele *pro* și *contra* afirmației: *Poate deveni cetățean doar cel care iubește țara.* Înainte de a începe dezbaterile, consultați rubrica „Informează-te” de la p. 47.

PRO

CONTRA

Răspunderea juridică. Egalitatea în fața legii

◆ INFORMEAZĂ-TE

Articolul 15 Universalitatea

Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.

Articolul 16 Protecția cetățenilor Republicii Moldova

- (1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.
- (2) Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Articolul 19 Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor

- (1) Cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.

(2) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale, în condiții de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanței de judecată.

Articolul 20

Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nicio lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Articolul 21

Prezumția nevinovăției

Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-a asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Constituția RM

FRONTAL

- ◆ Jean Poquet, cetățean al Franței, a fost prins în flagrant delict furînd, într-un troleibuz din Chișinău, un portmoneu din buzunarul lui Vasile Cornu, cetățean al Republicii Moldova. Este Jean Poquet responsabil în fața legii moldovenești? De ce?
- ◆ Simon Legree, cetățean al SUA, l-a înjunghiat pe Tom Brown, cetățean al SUA, în timp ce ambii se aflau pe teritoriul Republicii Moldova. Poate fi ucigașul tras la răspundere de către organele de drept moldovenești? De ce?
- ◆ Petru Gogu este acuzat de faptul că și-a bătut soția. În ajunul procesului de judecată ziarul local publică fotografia lui Petru cu inscripția „criminalul care s-a făcut vinovat de violență agravată”. Ce articol al Constituției a încălcat ziarul?

Răspunderea juridică este o formă de răspundere socială, definită și reglementată de legi. În funcție de gravitatea și tipul încălcării comise, persoana poate fi trasă la:

- ◆ *răspundere disciplinară* – dacă s-a încălcat disciplina muncii (a întîrziat la serviciu, n-a completat formularul, a lipsit fără permisiune de la locul de muncă etc.). Sancțiunile disciplinare pot lua forma unor observații, mustrări, retrageri de premiu bănesc ș.a.m.d.;
- ◆ *răspundere civilă* – dacă au fost aduse prejudicii și pagube unei persoane sau organizații ori s-a încălcat un contract. Vinovatul este obligat să repare prejudiciul, să plătească despăgubiri, penalități etc.;
- ◆ *răspundere administrativă* – dacă o persoană a săvîrșit o contravenție administrativă (a parcat automobilul într-un loc nepermis, a rupt flori în spațiile publice verzi etc.). Drept sancțiuni servesc amenda, retragerea permisului de conducere, arestul administrativ;
- ◆ *răspundere penală* – dacă s-au săvîrșit infracțiuni (fapte care prezintă un pericol social sporit – jaf, furt, agresiune, omor etc.). Pedepsa poate constitui privarea de libertate pentru un anumit termen – de la cîteva luni pînă la mai multe decenii.

FRONTAL

- » Determinați la ce fel de răspundere vor fi trași vinovații în următoarele cazuri:
 - a) Aflat în stare de ebrietate, cetățeanul Grigore Mardari l-a lovit în cap cu sticla de vin pe cetățeanul Mihai Pulbere, provocându-i o traumă craniană.
 - b) Aflat în stare de ebrietate, cetățeanul Marin Popa a întârziat la serviciu cu 2 ore.
 - c) Aflat în stare de ebrietate, cetățeanul Vasile Bondici a traversat strada acolo unde trecerea pietonilor este interzisă.
 - d) În ajunul Anului Nou, cetățeanul Miron Onu a tăiat un brad din Parcul Catedralei din mun. Chișinău.
 - e) Cetățeană Mădălina Vultur, angajată să renoveze pereții unui apartament, i-a vopsit în roșu în loc de albastru, deși contractul de muncă încheiat cu proprietarul specifica anume culoarea albastră.
 - f) Cetățeanul Ignat Șaptefrați a intrat fără permisiune în apartamentul cetățenei Mădălina Vultur, sustrăgînd bani și obiecte de preț în valoare de 19 000 lei.

Discriminarea

FRONTAL

- » Amintiți-vă cele studiate la lecțiile de educație civică în clasele precedente și formulați o definiție proprie a *discriminării*.
- » Ce tipuri de discriminare cunoașteți?
- » Reprezentați, pe poster sau pe tablă, formele de discriminare observate în Republica Moldova, orientîndu-vă după formula *Cine discriminează? Pe cine? Din ce cauză? În ce mod?*
- » Relatați cîte un caz concret de discriminare de fiecare formă. Vă puteți informa atît din mass-media, cît și din Internet sau din cele auzite de la cunoscuți.
- » Care a fost atitudinea membrilor comunității față de persoanele discriminate și față de cei care i-au discriminat, în fiecare din aceste cazuri?

DISCRIMINAREA ESTE CEL MAI DES ÎNTÎLNITĂ ÎNCĂLCARE A DREPTURILOR OMULUI LA MOMENT ÎN REPUBLICA MOLDOVA

De această părere este Veaceslav Tofan, director executiv al Centrului de Informare în Domeniul Drepturilor Omului.

„La noi, discriminarea este o problemă gravă, și anume mă refer la discriminarea persoanelor cu dizabilități, a persoanelor în etate și a alolingvilor. Avem un caz documentat în care persoane care cunosc limba română, dar limba lor maternă este alta, nu au putut să se angajeze în

mediul public. Este un fel de rezistență din partea autorităților. De asemenea, sînt discriminate minoritățile religioase și cele sexuale”, a menționat Veaceslav Tofan.

Președintele Comitetului Executiv Internațional în Cadrul Ambasadei Drepturilor Omului Veaceslav Țurcan a declarat în cadrul Clubului de Presă că avocații moldoveni nu au pregătirea necesară în domeniul drepturilor omului și că necesită o pregătire suplimentară în domeniu. Veaceslav Țurcan a spus că, întru eliminarea acestor deficiențe, Ambasada Drepturilor Omului, cu susținerea Consiliului Europei, va organiza cursuri de calificare în domeniul drepturilor omului pentru tinerii avocați.

După *Timpul de dimineață*

<http://www.timpul.md/articol/discriminarea-si-tortura-sint-cele-mai-raspindite-incalcari-ale-drepturilor-omului-29221.html>

- ❖ *Brainstorming*. Ce măsuri pot fi implementate la nivel de școală pentru a spori toleranța și a descuraja discriminarea? Acumulați pe tablă toate soluțiile posibile, fără a le comenta sau cenzura. Clasificați ideile după niște criterii potrivite.
- ❖ Votați, individual (prin aplicarea bifelor sau a foilor cu lipici), pentru ideile care vă par mai viabile și mai eficiente.

◆◆ ÎN ECHIBE

- ❖ Alegeți patru idei care au acumulat mai multe voturi decît celelalte. Împărțiți-vă în patru echipe. Fiecare echipă va prelua una din idei și va elabora un plan concret de acțiuni în baza ei, care poate fi implementat anume în liceul dvs. Planurile vor fi prezentate clasei pe un poster sau un set de postere/sub formă de prezentare electronică.
- ❖ *Joc de rol*. Imaginați-vă că un grup nepopular de persoane (specificați grupul) dorește să-și exercite dreptul la adunări și demonstrații, organizînd un miting de trei ore într-o duminică în centrul localității dvs. Împărțiți clasa în trei echipe: participanții mitingului, membrii comunității, care se opun mitingului, și autoritățile locale, ce urmează să ia decizia de a permite sau a interzice manifestația. Fiecare echipă va delega cîte un purtător de cuvînt, care va expune argumentele grupului și va participa la dezbateri. După ce participanții mitingului și membrii comunității acumulează argumente, purtătorii lor de cuvînt discută problema cu reprezentantul autorităților. În final, acesta se va consulta cu grupul său și va lua decizia finală – de a permite sau de a interzice mitingul.

Corupția și abuzul de putere

◆ PROVOCARI ◆

- ❖ Ce legătură există între discriminare și corupție?
- ❖ În ce mod corupția și abuzul de putere sînt urmări ale discriminării în societate?

Stabilitate în Moldova la capitolul corupție

Transparency International a prezentat clasamentul privind Indicele Perceperii Corupției din acest an [2011]. Potrivit datelor raportului, Moldova s-a clasat pe locul 112 din 183, cu indicele 2,9, alături de Vietnam, Egipt, Kosovo, Algeria. Anul trecut, Moldova s-a situat pe locul 108 din 178. Țările cu un indice mai mic de 3 au un nivel înalt al corupției.

Potrivit Transparency International, corupția din Moldova este favorizată de cîțiva factori, printre care legislația imperfectă, instabilitatea politică și erorile sistemului judiciar. „Deși Republica Moldova stă bine la capitolul combaterea corupției, eforturile depuse sînt insuficiente”, au concluzionat reprezentanții Transparency International.

Cea mai bună situație la capitolul corupție este în Noua Zeelandă, Danemarca și Finlanda. Codașele topului, adică cele mai corupte state, în 2011, sînt Afganistan, Myanmar, Coreea de Nord, Somalia.

<http://publika.md>

FRONTAL

- ◆ Accesați Indexul Corupției la adresa <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results> și examinați clasamentul țărilor.
- ◆ Cum credeți, de ce nivelul de corupție este reprezentat pe harta lumii în gama de culori de la galben-deschis la roșu-închis?

- ◆ Cum s-ar mai putea reprezenta grafic nivelul de corupție?
- ◆ Ce organ de stat în Republica Moldova are misiunea de a lupta cu corupția?
- ◆ Accesați pagina <http://www.cccec.md/history> și citiți despre istoria apariției acestei organizații.
- ◆ Ce fel de răspundere poartă persoanele găsite vinovate de corupție?
- ◆ Informați-vă despre activistul indian anticorupție Anna Hazare. Care sînt motivele acțiunilor sale? Prin ce metode a ales să lupte?

DEX

Corupție s.f. Încălcare a normelor sau atribuțiilor legale și a îndatoririlor prevăzute de statutul social prin utilizarea unor mijloace reprobabile (mită, șantaj etc.) și exploatarea unor carențe morale (lăcomie, depravare etc. – *n.a.*).

03.10.2011 Rețineră în „Vest”: o însoțitoare de tren reținută de ofițerii anticorupție

O însoțitoare de tren în vîrstă de 27 de ani a fost reținută duminică, 2 octombrie, de ofițerii anticorupție și procurori, fiind suspectată de trafic de influență.

Potrivit denunțatorului, femeia i-ar fi cerut 3 000 de euro pentru a-i facilita angajarea în cadrul ÎS „Calea Ferată a Moldovei”. Din spusele declarantului, suspecta l-ar

fi asigurat că are influență asupra unor responsabili ai CFM și i-a promis că-l poate ajuta să se angajeze în calitate de însoțitor de vagon pe ruta Chișinău–Moscova.

Operația de reținere a avut loc în cafeneaua „Vest” de pe teritoriul autogării din Bălți. Femeia a fost prinsă în momentul în care primea 3 000 de euro marcați „mită CCCEC”.

Bănuita și-a recunoscut vina, fiind cercetată pentru „trafic de influență” în stare de libertate. Pe numele ei este deschis un dosar penal în temeiul al. 2, lit. b), art. 326 Cod penal – infracțiune care se pedepsește cu pînă la 6 ani de închisoare sau amendă de pînă la 60 000 lei. *Conducerea urmăririi penale este exercitată de către procurorii anticorupție.*

După <http://www.cccec.md>

- ◆ În urma sesizării CCCEC, denunțatorul nu și-a primit serviciul pentru care urma să plătească. Cum credeți, ce l-a motivat să renunțe la posibila avansare profesională și să comunice cele întîmplate Centrului?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Imaginează-ți că ești în locul denunțatorului în cazul de mai sus. Înscrie-ți gândurile și motivele înainte de contactarea CCCEC sub formă de *pagină de jurnal*.

◆ FRONTAL

- ◆ *Colțurile*. Un colț al clasei va deveni semnul plus (+), acordul, iar colțul opus va simboliza semnul minus (-), dezacordul. Spațiul de la mijloc dintre aceste două extreme va fi un loc de opinie neutră și nehotărîre. Citiți afirmația: *Este întotdeauna bine să sesizăm organele competente despre un caz de corupție în care am fost atrași*. Deplasați-vă în locul care corespunde opiniei dvs. După ce toți elevii și-au exprimat astfel poziția, părțile opuse își vor expune argumentele, căutînd să-i atragă pe ceilalți de partea lor. Orice elev care și-a schimbat părerea se poate deplasa oricînd în colțul opus sau la mijloc.

◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Grupați-vă în cîteva echipe. Fiecare echipă va realiza cîte un poster menit să-i antreneze pe locuitorii Republicii Moldova în rezistența împotriva corupției: atît în calitate de corupători, cît și în calitate de corupți (corupție pasivă).

Desenele de pe postere vor fi dedicate luptei împotriva:

1. corupției în sistemul de ocrotire a sănătății;
2. corupției în sistemul de învățămînt;
3. corupției în poliție;
4. corupției în sistemul de beneficii sociale.

Nimeni nu poate să transfere mai multe drepturi decât are sau ceva ce nu are.
Proverb latin

Raportul juridic civil

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Enumerați relațiile sociale în care sînteți implicați. Reprezentați-le pe tablă sau pe poster într-o schemă ramificată.

◆ FRONTAL

- ◆ Citiți informația de mai jos și marcați în schema de pe tablă care dintre raporturile reprezentate pot fi și raporturi juridice.

Raportul juridic este o relație socială reglementată de norme juridice. Nu toate relațiile sociale sînt reglementate juridic – de exemplu, legea nu reglementează prietenia sau gratitudinea.

Relația socială devine un raport juridic civil și pătrunde în ordinea de drept numai în măsura în care ea este obiectul de preocupare a legiuitorului, sub forma emiterii unor norme juridice civile care s-o reglementeze.

Așadar, **raportul juridic civil este relația socială – patrimonială (economică) sau personală (neeconomică) – reglementată de norma de drept civil.**

Normele de drept civil ale Republicii Moldova se conțin în Codul civil și legile organice care îl completează.

Raportul juridic se stabilește întotdeauna între persoane: persoane fizice sau juridice.

În cadrul unui raport juridic civil pot participa două categorii de subiecte de drept: **persoanele fizice și persoanele juridice.**

Orice ființă umană este o *persoană fizică*. Însă subiecte ale raportului juridic civil pot fi și colectivitățile de indivizi, adică *persoanele juridice*. Pentru ca un colectiv de oameni să devină o persoană juridică, trebuie să îndeplinească trei condiții:

- să aibă o organizare proprie** (structură, organe de conducere, regulament, mod de înființare și desființare etc.);
- să aibă un patrimoniu propriu**, separat de patrimoniul persoanelor fizice ce compun persoana juridică. Patrimoniul persoanei juridice este folosit în vederea realizării scopului ei (a obiectului ei de activitate);

c) **să aibă un scop determinat** (obiectul de activitate).

Dacă unul dintre aceste trei elemente lipsește, grupul respectiv nu devine persoană juridică. De exemplu, elevii unei clase nu sînt o persoană juridică: deși coexistă într-o anumită formă de organizare și au un scop determinat, ei nu posedă un patrimoniu comun al colectivului, ci doar patrimoniile proprii ale fiecărui elev. Școala însă este o persoană juridică, pentru că patrimoniul ei există separat de finanțele colaboratorilor și elevilor.

Așadar, persoane juridice sînt societățile comerciale (de stat sau private), instituțiile (de învățămînt, de cercetare, culturale etc.), sindicatele, partidele politice ș.a.m.d.

◆ Însemnați care din cele enumerate mai jos este persoană juridică:

- Liceul Teoretic „Vasile Vasilache” din Chișinău
- Banca Națională a Republicii Moldova
- Organizația Națiunilor Unite
- Cercul de croșetat din cadrul Centrului Republican pentru Copii și Tineret
- Echipa de fotbal a Gimnaziului nr. 2 din s. Hîrbovăț, rn. Anenii Noi
- Corul de copii al Școlii Muzicale nr. 1
- Uzina de Tractoare din Chișinău
- Banca Comercială Victoriabank
- Asociația Părinților din Școala nr. 59
- Comitetul de Organizare a Balului de Absolvire
- Primăria mun. Bălți
- Spitalul Republican de Copii „Valentin Ignatenco”
- Grupa 201 a Facultății de Filologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
- Supermarketul Nr. 1

Obiectul de reglementare a dreptului civil îl constituie raporturile patrimoniale și cele nepatrimoniale.

Raporturile patrimoniale reprezintă relații sociale ce au un conținut economic, din care rezultă drepturi și obligații evaluabile în bani (ex.: vînzarea unui bun, prestarea unui serviciu, executarea unei lucrări).

Raporturile personale nepatrimoniale reprezintă relațiile sociale ce nu au un conținut economic, din care rezultă drepturi și obligații neevaluabile în bani. Aceste raporturi se referă la existența și integritatea fizică și morală a persoanei (ex.: dreptul la viață, la sănătate, la onoare, la reputație), la atributele de identificare ale persoanei (ex.: dreptul la nume, la domiciliu) și la drepturile de creație intelectuală (ex.: dreptul de autor, dreptul de inventator).

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Propune 3 exemple de raporturi juridice civile în care se pot angaja *doar* persoanele fizice și 3 exemple de raporturi posibile *numai* pentru persoanele juridice. Ce fel de circumstanțe determină aceste limite?
- ◆ Pornind de la informația de mai sus, enumeră în scris raporturile patrimoniale și nepatrimoniale din care faci parte.

◆ FRONTAL

- ◆ Înscriseți pe tablă o listă comună de raporturi patrimoniale și nepatrimoniale din care faceți parte cu toții. Însemnați deasupra fiecăruia circumstanțele de care depind acestea (de exemplu: lucrez distribuitor al publicității – raport patrimonial – angajarea la serviciu).
- ◆ Dați exemple de situații în care raporturile nepatrimoniale intervin în raporturile patrimoniale și viceversa.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Comentează în tehnica 6 De ce? proverbul: *Frate, frate, dar brînza e pe bani.*
- ◆ La ce fel de raporturi juridice civile se referă proverbul?

Formele de proprietate și utilizare a bunurilor

◆ PROVOCARE ◀▶

- ◆ Înscris pe caiet categoriile de bunuri pe care le posezi personal. În ce mod au intrat în posesia ta? Cine are puterea să le înstrăineze?

◆ INFORMEAZĂ-TE

Dreptul de proprietate este, conform Codului civil, dreptul unei persoane de a se bucura și dispune de un lucru în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege. În funcție de titular și caracteristici, proprietatea poate fi privată sau publică.

Proprietatea privată

Proprietatea privată are un caracter personal. Proprietarul are control deplin asupra bunurilor și asupra celor produse de aceste bunuri.

Proprietatea publică

Proprietatea publică nu are caracter personal. Ea presupune folosirea bunurilor în comun. O persoană care utilizează un bun aflat în proprietate publică nu le poate interzice altora să-l întrebuințeze.

Titularul dreptului de proprietate publică poate fi statul sau o unitate administrativ-teritorială. Bunurile de uz public sînt bunurile la a căror utilizare au acces toți membrii comunității, indiferent de momentul sau durata acestei utilizări. Exemple de astfel de bunuri sînt: drumurile naționale sau bibliotecile publice etc.

Bunurile de interes public reprezintă bunurile care, deși nu sînt accesibile uzului public, sînt afectate funcționării serviciilor publice (clădiri ale ministerelor și ale altor instituții publice, echipamente și instalații destinate apărării naționale etc.) sau sînt prevăzute pentru a realiza în mod direct un interes național sau local (bogățiile subterane, opere de artă etc.).

FRONTAL

- ❖ Ce fel de proprietate – publică sau privată – este mobila din clasa dvs.?
- ❖ Ce fel de proprietate este mobila pe care o aveți acasă?
- ❖ Ce fel de proprietate reprezintă mobilierul dintr-un supermarket?
- ❖ Întocmiți cîte o listă personală de bunuri private pe care le posedați. Estimați valoarea lor monetară.
- ❖ Într-o zi, săpînd în grădina proprie, descoperiți zăcăminte de cupru. Cui aparțin aceste acumulări naturale?
- ❖ În ce mod proprietatea privată poate deveni proprietate publică?
- ❖ Propuneți cîte un exemplu concret, pentru a ilustra aceste modalități.
- ❖ Este posibil ca proprietatea publică să devină, legal, proprietate privată? În ce mod?

Articolul 288. Bunurile imobile și mobile

(1) Bunul poate fi imobil sau mobil.

(2) La categoria de bunuri imobile se raportează terenurile, porțiunile de subsol, obiectele acvatice separate, plantațiile prinse de rădăcini, clădirile, construcțiile și orice alte lucrări legate solid de pămînt, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat durabil în acestea, adică bunurile a căror deplasare nu este posibilă fără a se cauza prejudicii considerabile destinației lor.

(3) Rămîn bunuri imobile materialele separate în mod provizoriu de un teren, pentru a fi reîntrebuițate, atît timp cît sînt păstrate în aceeași formă, precum și părțile integrante ale unui bun imobil care sînt detașate provizoriu de acesta dacă sînt destinate reamplasării. Materialele aduse pentru a fi întrebuițate în locul celor vechi devin bunuri imobile.

(4) Prin lege, la categoria de bunuri imobile pot fi raportate și alte bunuri.

(5) Bunurile care nu sînt raportate la categoria de bunuri imobile, inclusiv banii și titlurile de valoare, sînt considerate bunuri mobile.

Codul civil al RM

- ❖ Identificați bunurile imobile din următoarea listă: o plantație de puieti, o cireadă de vaci, un șifonier foarte greu, imposibil de urnit din loc, o plantă de cameră, un beci, o sobă, cărămizile din peretele unei case, un tractor, geamul dintr-o casă, o tonă de grîu recoltat, un ascensor dintr-un bloc de apartamente, o livadă de caiși, o fîntînă, o cușcă de cîine.
- ❖ În ce mod bunurile imobile se pot transforma în cele mobile?
- ❖ În ce mod bunurile mobile se pot transforma în cele imobile?

- ❖ Pentru Muzeul Satului din București, zeci de clădiri vechi din întreaga Românie, construite în stil tradițional, au fost dezasamblate, transportate și reconstruite pe teritoriul muzeului. Ce fel de bunuri sînt aceste clădiri – mobile sau imobile?

Protecția dreptului de proprietate

Calitatea de proprietar

Oamenii pot deveni proprietari pe diferite căi:

- moștenire (eu sînt moștenitorul tuturor bunurilor părinților mei);
- donații (un cercetător mi-a donat tratatele sale de medicină);
- cumpărare (îmi cumpăr o casă).

Odată dobîndită calitatea de proprietar, pentru a putea să ne bucurăm în deplină securitate de aceasta, este necesar ca ceilalți oameni să recunoască drepturile noastre asupra diferitor bunuri. Acest lucru se realizează prin intermediul dreptului la proprietate.

Dreptul la proprietate

Dreptul la proprietate este dreptul unei persoane sau al unui grup de a poseda bunuri, a le utiliza, a hotărî în legătură cu rezultatele obținute.

Articolul 316. Garantarea dreptului de proprietate

- (1) Proprietatea este, în condițiile legii, inviolabilă.
- (2) Dreptul de proprietate este garantat. Nimeni nu poate fi silit a ceda proprietatea sa, afară numai pentru cauză de utilitate publică pentru o dreptă și prealabilă despăgubire. Exproprierea se efectuează în condițiile legii.
- (3) Pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi solul oricărei proprietăți imobiliare cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile ei.

Articolul 317. Întinderea dreptului de proprietate

Tot ceea ce produce bunul, precum și tot ceea ce unește bunul ori se încorporează în el ca urmare a faptei proprietarului, a unei alte persoane ori a unui caz (...), revine proprietarului, dacă legea nu prevede altfel.

Codul civil al RM

FRONTAL

- ❖ Imaginați-vă că, în legătură cu extinderea Aeroportului Internațional Chișinău, zece gospodării țărănești din preajma aeroportului vor fi distruse. Este aceasta o acțiune legitimă? Sînt stăpîni obligați să cedeze? Ce drepturi au stăpîni gospodăriilor în situația respectivă, conform cadrului legal din Republica Moldova?
- ❖ Reparînd conducta de gaze de pe str. Varșoviei, angajații Moldova Gaz au distrus o parte din florile sădite de cetățeană Mirabela Dorohoi, pensionară, în straturile de sub geamul casei sale private. Fără a comunica cu păgubașa și fără a repara dauna, angajații Moldova Gaz au plecat după ce și-au îndeplinit misiunea. Ce drepturi ale dnei Dorohoi au fost încălcate? Ce acțiuni poate întreprinde ea acum?

- ◆ La începutul războiului autoritățile au cerut ca țăranul Constantin Manoilă să-și predea caii pentru armată, în schimbul unei recompense. Constantin Manoilă a refuzat. Au avut autoritățile dreptul să-l silească să cedeze caii? Care sînt drepturile și obligațiile lui Constantin, în această situație?

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Amintiți-vă de episoade din cărți sau filme, cînd cineva descoperă o comoară. Cum procedează personajul? Ce se întîmplă cu cele găsite?

Iată ce prevede în această privință legea în Republica Moldova:

Articolul 327. Comoara

(1) Comoară este orice bun mobil ascuns sau îngropat, chiar involuntar, al cărui proprietar nu poate fi identificat sau a pierdut, în condițiile legii, dreptul de proprietate.

(2) În cazul în care într-un bun imobil se descoperă o comoară, ea aparține pe jumătate proprietarului bunului imobil în care a fost descoperită și pe jumătate descoperitorului, dacă ei nu convin altfel. Acestuia din urmă nu i se cuvine însă nimic dacă a pătruns în bunul imobil ori a căutat în el fără consimțămîntul proprietarului sau al posesorului. Consimțămîntul proprietarului sau al posesorului se prezumă pînă la proba contrară.

(3) În cazul descoperirii unei comori constituite dintr-un bun (bunuri) recunoscut ca monument al istoriei sau culturii, acesta este transmis în proprietatea statului. Proprietarul bunului imobil în care a fost descoperită comoara, precum și descoperitorul au dreptul de a primi o recompensă în proporție de 50% din prețul comorii. Recompensa se împarte egal între proprietarul bunului imobil în care a fost descoperită comoara și descoperitor, dacă acordul dintre ei nu prevede altfel. Recompensa se plătește în întregime proprietarului, dacă descoperitorul a pătruns în bunul imobil ori a căutat în el fără consimțămîntul proprietarului sau al posesorului.

(4) Dispozițiile prezentului articol nu se aplică persoanelor care au efectuat, în interesul unor terți, inclusiv în cadrul exercitării obligațiilor de serviciu, cercetări arheologice, căutări în urma cărora a fost descoperită comoara.

Codul civil al RM

◆ FRONTAL

- ◆ Examinați cazurile în cadrul legal prezentat și răspundeți la întrebări.

a) Un țăran cumpără un teren agricol de la altul și, prelucrîndu-l, descoperă în pămînt o cutie de metal cu 3 000 de lei moldovenești și niște bijuterii moderne. *Cui aparține conținutul cutiei?*

b) Explorînd peșterile din zona Oradei (România), doi turiști moldoveni descoperă o lădiță de origine geto-dacă cu bijuterii de aur. *Cum trebuie să procedeze turiștii și de care prevederi legale se va ține cont în această situație?*

c) Trei adolescenți s-au tocmit să sape un beci pentru vecinul lor. Săpînd, descoperă un schelet de mamut. *Ce se va întîmpla cu scheletul? Dacă se va plăti o recompensă, cum se va calcula și cine o va primi?*

d) Doi hoți vin să fure cartofi din grădina unui țăran și, săpînd, descoperă un urcior cu monede de aur de pe vremea lui Alexandru cel Bun. Stăpînul grădinii îi surprinde în acest moment. *Ce se va întîmpla cu urciorul? Dacă se va plăti o recompensă, cum se va calcula și cine o va primi?*

e) Studenții de la Facultatea de Istorie, aflați la practica arheologică la Orheiul Vechi, au dezgropat un tun turcesc (sec. XVII) cu masa de 500 kg. *Cui aparține tunul și ce fel de recompense se vor distribui?*

Moștenirea legală și testamentară

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Amintiți-vă episoade din romane sau filme polițiste, în care intriga se baza pe un testament. Narăți succint fragmentele relevante.
- ◆ De ce este important ca posesorii de bunuri să lase testament?
- ◆ Ce complicații sau dificultăți pot fi cauzate de lipsa unui testament?

Moștenirea testamentară este moștenirea conform testamentului lăsat de defunct:

Articolul 1449. Testamentul

(1) Testamentul este un act juridic solemn, unilateral, revocabil și personal prin care testatorul dispune cu titlu gratuit, pentru momentul încetării sale din viață, de toate bunurile sale sau de o parte din ele.

(2) Testator poate fi doar persoana cu capacitate de exercițiu.

(3) Nu se permite întocmirea testamentului prin reprezentant.

Articolul 1458. Forma testamentului

Testamentul poate fi întocmit doar în una din următoarele forme: a) olograf – scris în întregime personal, datat și semnat de testator; b) autentic – autentificat notarial, precum și asimilat cu cel autentificat notarial; c) mistic – scris în întregime, datat și semnat de testator, strîns și sigilat și apoi prezentat notarului, care aplică inscripția de autentificare pe plic și îl semnează împreună cu testatorul.

Articolul 1450. Determinarea cotei succesorală de către testator

(1) Testatorul poate determina în testament cotele succesorală pentru moștenitorii menționați în el sau poate indica în mod concret cărui moștenitor ce parte din patrimoniu îi va trece în proprietate. Dacă în testament nu există astfel de indicații, patrimoniul succesoral se împarte egal între moștenitori.

(2) Dacă în testament sînt menționați cîțiva moștenitori, dar este stabilită cotă succesorală numai unuia dintre ei, ceilalți moștenesc în părți egale patrimoniul rămas.

DEX

Testator s.m., s.f. Persoană care a întocmit un testament; autor al unui testament. (*Noul dicționar explicativ al limbii române*, 2002)

Sucesor s.m., s.f. **1.** Persoană care succedă o altă persoană; urmaș. **2. jur.** Persoană care obține un patrimoniu prin testament sau prin lege; moștenitor. (*Noul dicționar explicativ al limbii române*, 2002)

Comorienți s.m., pl. Persoane care au decedat în aceeași împrejurare, fără a se putea stabili că una a suferit de o boală. În acest caz, legea prezumă că ele au murit deodată. (*Dicționar juridic* <http://www.euro-avocatura.ro/dictionar>)

Articolul 1452. Partajarea patrimoniului între moștenitorii testamentari

Dacă în testament sînt numiți cîțiva moștenitori, iar cota determinată a unuia dintre ei include întregul patrimoniu succesoral, toți comoștenitorii testamentari moștenesc în cote egale.

Articolul 1453. Moștenirea părții netestate din patrimoniul succesoral

În cazul în care cotele-părți determinate în testament nu includ întregul patrimoniu succesoral, pentru partea netestată se aplică prevederile succesiunii legale sau vacante, care se referă și la moștenitorii legali cărora le-a fost testată o parte din avere dacă testamentul nu prevede altfel.

Articolul 1456. Păstrarea dreptului la moștenire

Moștenitorii legali nedeseznați în testament își păstrează dreptul la moștenire asupra părții netestate din avere. Ei, de asemenea, moștenesc și partea testată din avere dacă, la momentul deschiderii moștenirii, în viață nu se afla niciunul dintre moștenitorii testamentari sau dacă toți au renunțat la moștenire.

Articolul 1467. Pluralitatea de testamente

Dacă testatorul a întocmit cîteva testamente care se completează și nu se substituie integral unul pe altul, toate testamentele rămîn în vigoare. Testamentul anterior își păstrează puterea legală în limita în care prevederile lui nu sînt modificate prin testamentele ulterioare.

Articolul 1468. Temeiurile în care testamentul este considerat fără putere legală

Testamentul nu are putere legală:

- a) dacă unica persoană în a cărei favoare a fost întocmit decedează înainte testatorului;
- b) în cazul în care unicul moștenitor nu acceptă moștenirea;
- c) dacă averea testată dispore în timpul vieții testatorului sau este înstrăinată de acesta;
- d) în partea în care încalcă rezerva succesorală.

Codul civil al RM

Moștenirea legală este moștenirea conform prevederilor legii, în absența unui testament valid:

Articolul 1499. Moștenirea legală

(1) Moștenirea legală, adică trecerea patrimoniului defunctului către persoanele menționate în lege, se aplică în cazul în care: a) cel ce a lăsat moștenirea nu a lăsat niciun testament; b) a fost declarată nulitatea testamentului; c) succesorul testamentar este codecedat sau comorient cu testatorul; d) succesorul testamentar este nedemn.

Articolul 1500. Moștenitorii legali

(1) În cazul succesiunii legale, moștenitori cu drept de cotă egală sînt:

- a) de clasa I – descendenții (fiii și ficele celui ce a lăsat moștenirea, la fel și cei născuți vii după decesul lui, precum și cei înfiați), soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții, înfietorii) ai celui ce a lăsat moștenirea;
- b) de clasa a II-a – colateralii privilegiați (frații și surorile) și ascendenții ordinari (bunicii, atît din partea tatălui, cît și din partea mamei) ai celui ce a lăsat moștenirea;
- c) de clasa a III-a – colateralii ordinari (unchii și mătușile) ai celui ce a lăsat moștenirea.

(2) Ascendenții ordinari culeg moștenirea în ordinea proximității (apropierii) gradului de rudenie cu cel ce a lăsat moștenirea, respectiv bunicii îi înlătură pe străbunici etc., indiferent de sex și linie.

Codul civil al RM

◆◆ ÎN ECHIPE

◆◆ Împărțiți-vă în trei echipe și examinați *toate* cazurile propuse, ținând cont de informația prezentată. În final, comparați și argumentați rezoluțiile echipelor.

a) Miron Colibaș, țaran vădov din satul Pererîta, rn. Briceni, avea trei copii: doi băieți și o fată. Băiatul mai mare, Petru, este medic-șef la un spital din Chișinău. Are doi copii minori. Locuiește într-un apartament propriu și are un salariu suficient pentru a-i asigura un mod de viață îndestulat. Al doilea fecior, Simion, este programator și de șapte ani locuiește cu familia în Canada. Fiica, Maria, este văduvă cu cinci copii și lucrează bucătăreasă la grădinița de copii din s. Pererîta. Avera lui Miron se constituie din: 3 ha de pământ arabil, 1 ha de livadă de meri, o casă cu grădină, 1 tractor, 2 cai, 5 vaci, 18 oi, 50 de găini și 30 000 de lei în contul curent de la Banca de Economii. Miron a decedat fără a lăsa testament. *Conform legii, cum și între cine se va distribui averea sa?*

b) Parascovia Buruiană, văduvă din or. Durlăști, are cinci copii adulți: Grigore, Marin, Iosif, Arhip și Filimon. Filimon, mezinul, locuiește împreună cu ea și are grijă de gospodărie. Avera Parascoviei se constituie din: o casă, o grădină, o livadă de vișini, o vie, un teren arabil de 2 ha, 2 vaci, 30 de găini, 6 capre, 20 de rațe și economii în valoare de 3 000 de lei în bancnote. În ultimul an al vieții, fiind grav bolnavă, Parascovia și-a întocmit testamentul, prin care i-a lăsat lui Filimon casa în care locuiește, cu toată mobila și celelalte obiecte din interiorul ei. După decesul Parascoviei, feciorii au citit testamentul. *Cine și ce va moșteni din averea Parascoviei?*

c) Valeriu Frunză scria versuri din copilărie și zicea că va deveni odată un mare scriitor. Într-o zi, după o petrecere, glumind cu prietenii săi, Valeriu, pe atunci în vîrstă de 18 ani, a scris și a semnat următoarea declarație: *Testament. Subsemnatul Valeriu Frunză, fiind în deplinătatea facultăților mentale, las ca moștenire toată averea mea și drepturile de autor pentru toate operele mele prietenului meu Mihai Manole. 18.04.1987.* Trecură ani, Valeriu a pierdut legătura cu prietenul său și a devenit un scriitor popular. Cărțile sale se vindeau foarte bine. La vîrsta de 45 de ani, Valeriu a decedat subit într-un accident de avion, lăsînd o soție și patru copii minori. Toate zierele din țară au publicat necrologuri pentru celebrul scriitor. Peste cîteva zile după înmormîntare, văduva lui Valeriu a fost vizitată de avocatul lui Mihai Manole, care i-a prezentat declarația semnată de soțul ei. *Cine și în ce mod va moșteni cele rămase de la Valeriu Frunză?*

Atitudini față de proprietate

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Care sînt preceptele moralei creștine față de posedarea și înstrăinarea proprietății?
- ◆◆ Amintiți-vă de la lecțiile de istorie – care era poziția ideologiei comuniste față de proprietatea publică și cea privată?
- ◆◆ Împărțiți-vă în două grupuri și organizați o sesiune de dezbateri pe tema: *Învățămîntul privat versus învățămîntul de stat.* Un grup va promova cauza instituțiilor private, iar celălalt va argumenta necesitatea ca întregul învățămînt să fie public.
- ◆◆ Întocmiți o listă de proverbe despre proprietate pe care le cunoașteți. Potriviiți cazuri din viață sau din ficțiune pentru situația descrisă în fiecare proverb.
- ◆◆ Comentați unul din proverbe în tehnica *Agenda cu notițe paralele.*

FRONTAL

- ◆ Un proverb spaniol spune: *Regula nu e nedreaptă, dacă se referă la toată lumea.* Comentați-l în tehnica 6 De ce?
- ◆ Dați exemple istorice de legi care au fost ulterior schimbate sau abrogate, deoarece s-a acceptat că sînt nedrepte.
- ◆ Clasificați următoarele postulate în legi, reguli, obiceiuri și superstiții:
 - Femeile trebuie să-și acopere capul în biserică.
 - Toți copiii de la 7 pînă la 16 ani trebuie să frecventeze școala.
 - Copiilor mici li se leagă o ață roșie la încheietură, ca să nu-i deoache cineva.
 - Bărbații își descoperă capul în încăpere.
 - La lecțiile de educație fizică elevii trebuie să poarte uniformă și încălțăminte sportivă.
 - Persoana mai în vîrstă sau de rang mai înalt este cea care întinde prima mîna.
 - Angajații care au lucrat cel puțin 6 luni pot cere un concediu anual de 28 de zile lucrătoare.
 - Casa părintească o moștenește cel mai mic dintre copii.
 - Vîrsta minimă pentru căsătorie este de 18 ani.
 - Mătura rezemată de ușă indică absența stăpînilor de acasă.
 - Nu se permite căsătoria rudelor pînă la generația a patra.
 - Pentru căsătorie e nevoie de binecuvîntarea părinților sau a tutorilor.
 - Îmbrăcarea hainelor pe dos aduce ghinion și vești rele.
 - Părinții inapți de muncă și lipsiți de mijloace materiale trebuie întreținuți de copiii lor majori.
 - Pe timp de ploaie sau ninsoare toți elevii trebuie să poarte încălțăminte de schimb în interiorul școlii.
 - Persoana care a găsit un obiect ce nu-i aparține trebuie să-l restituie posesorului sau să-l prezinte organelor de ordine publică.
 - Este interzis să se lucreze în zilele de duminică și de sărbătoare.

ÎN ECHIPE

- ◆ Imaginați-vă că clasa dvs. a nimerit pe o insulă nelocuită. Ați hotărît să înființați un stat independent. Elaborați, în echipe, cîte un scurt cod de legi care să reglementeze relațiile și evenimentele din cadrul societății insulare: Constituția, Codul civil, Codul familiei și Codul penal.

INDIVIDUAL

- ◆ Găsește în presa curentă (tipărită sau pe Internet) un articol recent (nu mai vechi de trei luni) care să ilustreze cîte un caz de drept: civil, penal, al proprietății și al familiei.

◆ FRONTAL

- ◆ Explicați de ce leul din imaginea alăturată consideră că nu i se va face dreptate. Cum ar trebui să arate componenta curții pentru a fi asigurată o judecată dreaptă?
- ◆ Dacă imaginea ar reprezenta oameni, cum ar trebui să arate pentru a transmite același mesaj?
- ◆ *Studiu de caz.* Ion Lungu și Vasile Ciocoi sînt colegi de liceu. În vacanța de iarnă, au plecat pentru o săptămînă în Ucraina, la munte. Cînd făceau cale întoarsă, în drum de la resortul de odihnă spre stația de tren, au constatat că în autobuz le-au fost furate pașapoartele. Cum trebuie să procedeze în continuare tinerii?

◆ ÎN ECHEPE

- ◆ (Puteți recurge la dicționare explicative sau etimologice ale limbii române.) Împărțiți-vă în patru echipe: latină, slavonă, turcă, geto-dacă. Fiecare echipă va întocmi o listă din 5 cuvinte românești de origine latină, slavonă, turcă sau geto-dacă, apoi va prezenta celorlalte echipe, prin gesturi, cuvintele, după care urmează să fie ghicită nu doar noțiunea lor, ci și cuvintele concrete.
- ◆ Examinați reversele monedelor de 1 euro. Fiecare are cîte un simbol ce reprezintă țara unde a fost emisă. Determinați țările și argumentați-vă alegerea. Cîștigă echipa care a identificat corect toate sau majoritatea țărilor.
- ◆ Dacă s-ar emite 1 euro moldovenesc, ce simbol ați alege pentru reversul monedei? (Evitați simbolurile utilizate deja pe unitățile monetare naționale.)

◆ FRONTAL

- ◆ Descrieți o situație în care clasa dvs. ar deveni o persoană juridică.
- ◆ Întocmiți o listă de bunuri imobile și mobile pe care le-ar poseda această persoană juridică.
- ◆ *Linia valorii.* Stabiliți care colț al clasei va reprezenta acordul de 100% și care va reprezenta dezacordul total. Amplasați-vă pe linia valorii, în locul ce corespunde exact poziției dvs. în privința întrebării *Este corect să ne luăm nouă banii găsiți pe stradă.* Argumentați-vă decizia.

**VIATA ȘI SĂNĂTATEA
– VALORI PERSONALE
ȘI SOCIALE**

U N I T A T E A

3

1

Sănătatea și cultura

Boala cunoscută e pe jumătate vindecată.

Proverb românesc

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Comentați proverbul de mai sus după formula: explicație (*pentru că...*) – dovadă (*de exemplu...*) – concluzie (*prin urmare...*).

◆◆ FRONTAL

- ◆ Indicați, pe tablă, mai multe surse din care primiți informații despre sănătate.
- ◆ Reprezentați-le într-o schemă, marcînd cu roșu sursele în care aveți încredere totală, cu albastru – în care aveți încredere parțială și cu verde – în care aveți puțină încredere.
- ◆ Explicați cum determinați nivelul de încredere acordată.
- ◆ Enumerați, individual, cîte cinci lucruri despre sănătate, învățate anume la școală.
- ◆ *Colțurile*. Stabiliți care colț al clasei va reprezenta acordul și care – dezacordul. Spațiul dintre acestea va indica opțiunea *nu sînt sigur*. Citiți afirmația ce urmează și deplasați-vă în locul care desemnează poziția dvs., apoi fiecare grup își va expune argumentele.

Afirmația: Internetul este sursa cea mai bună pentru informații despre sănătate.

◆◆◆ ÎN ECHEPE

- ◆ *Proiect de grup*. Alegeți o descoperire făcută în medicină în ultimii doi ani și realizați o prezentare multimedia, care se va constitui din imagini/video și comentariile dvs. verbale. Fiecare prezentare va dura 5-7 minute.

PRE-text**Au mâncat carne de vulpe turbată**

Caz ieșit din comun în localitatea Cocieri, raionul Dubăsari! Șase tineri au ajuns la spital după ce au mâncat carne de vulpe turbată. Băieții au avut noroc că s-au adresat la timp medicului. În caz contrar, riscau să se îmbolnăvească de rabie.

Întreaga poveste a pornit într-o noapte. Unul dintre tineri, fiind în stare de ebrietate la volan, a lovit întâmplător o vulpe pe drum. Pentru că i s-a părut blana frumoasă, tânărul și-a luat animalul acasă, i-a jupuiat blana, iar carnea a pregătit-o pentru frigărui. A doua zi băiatul și-a invitat prietenii să chefuiască la el acasă. Doar că nu le-a spus că vor mânca carne de vulpe, ci de iepure.

Deși niciunul dintre cei șase tineri care au mâncat carne de vulpe nu s-a simțit rău, cel care și-a servit colegii s-a gândit să consulte totuși un medic. Acesta i-a recomandat să predea rămășițele animalului la expertiză. Analizele de laborator au confirmat că vulpea era turbată. Tânărul a refuzat să vorbească în fața camerelor de luat vederi. Prietenii săi spun că el regretă ce a făcut. Întâmplarea a șocat întreg satul Cocieri.

Potrivit medicilor epidemiologi, efectele rabiei pot apărea și peste 2 ani de la infectare. Atunci însă ar putea fi prea târziu pentru a salva viața omului.

După <http://www.prime.md>

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ Improvizați dialogul dintre tânărul care a lovit mortal vulpea și medicul cărui băiatul îi povestește evenimentele ce au urmat, explicându-și acțiunile.

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Unde s-ar fi putut documenta protagonistul, pentru a afla ce să facă cu animalul lovit?
- ◆◆ Cum poate fi recunoscut un animal turbat?
- ◆◆ Ce măsuri trebuie luate în cazul contactului cu un animal turbat?
- ◆◆ Căror proceduri medicale vor fi supuși tinerii în urma celor întâmplare?

◆◆ INDIVIDUAL

- ◆◆ Rescrie, sub formă de articol pentru presa curentă, cum s-ar fi desfășurat evenimentele, dacă protagonistul proceda corect.

Infecțiile și riscurile pentru sănătate

INDIVIDUAL

◆ Bifează, în dreptul fiecărei maladii, una sau mai multe căi de transmitere a infecției:

Maladii	Căi de transmitere		
	Aeriană	Digestivă	Sînge și lichide de secreție
Gripa			
HIV/SIDA			
Oreionul			
Holera			
Tuberculoza			
Sifilisul			
Dizenteria			
Difteria			
Rujeola			
Malaria			

Măsuri de prevenire împotriva gripei porcine

Simptomele includ febră, dureri în gît și musculare, grețuri, senzația de vomă și diaree.

Persoanele care prezintă aceste simptome sînt sfătuite să stea acasă și să evite contactul cu alți indivizi, pentru a nu le transmite și acestora boala.

Cînd strănutăți sau tușiți folosiți un șervețel de unică folosință, pe care să-l aruncați apoi la gunoi sau în toaletă.

Spălați-vă des pe mîini cu apă și săpun, mai ales după ce tușiți sau strănutăți. Substanțele pe bază de alcool pentru curățat mîinile sînt și ele suficiente.

Evitați să vă duceți mîinile la ochi, nas și gură, deoarece boala se poate răspîndi în acest fel.

Evitați contactul fizic cu alte persoane, cum ar fi strîngerile de mînă, stați deoparte de locurile aglomerate, precum metroul, și nu treceți pragurile spitalelor decît în cazuri de urgență.

Sursa: CDC Editor Multimedia:Adrian Holerga © GRAPHIC NEWS

- ◆ Pentru care din bolile respective există vaccinuri?
- ◆ Ce mijloace de profilaxie cunoști, pentru a te proteja de aceste infecții?

FRONTAL

- ◆ Examinați informația din imaginea alăturată.
- ◆ Care dintre aceste măsuri sînt specifice doar pentru prevenirea gripei?
- ◆ Care dintre ele vă pot proteja și de alte boli? De ce?
- ◆ Ce mijloace de profilaxie a gripei mai puteți recomanda?

INDIVIDUAL

- ◆ Enumeră toate ocaziile cînd te-ai spălat pe mîini în decursul zilei de azi.
- ◆ Au fost momente cînd apa și săpunul erau inaccesibile? Cum ai procedat atunci?

FRONTAL

❖ Care din următoarele acțiuni pot provoca intoxicații alimentare?

Acțiunea	Periculos	Inofensiv
Tăierea castraveților pentru salată pe tocătorul unde s-a tăiat carne crudă		
Consumarea ouălor crude		
Consumarea caramelelor cu termenul de păstrare expirat		
Consumarea iaurtului care a stat la cald timp de 24 de ore		
Spălarea fructelor pentru consum în apa unui lac		
Consumarea aluatului crud		
Consumarea sucurilor nesterilizate		
Combinarea cărnii cu produsele lactate într-un singur fel de mâncare		

- ❖ De ce se recomandă păstrarea bonurilor de plată pînă cînd vor fi consumate produsele alimentare?
- ❖ Ce drepturi are consumatorul intoxicat cu produse prost preparate sau cu termen expirat nedeclarat?
- ❖ Ce acțiuni poate întreprinde păgubașul într-un asemenea caz?

ÎN PERECHE

- ❖ Improvizați un dialog civilizat între cumpărătorul ce a constatat acasă că găina adusă de la alimentară nu este proaspătă și administratorul magazinului.

Igiena muncii intelectuale și a muncii fizice

INDIVIDUAL

- ❖ Înscrie, pe două coloane, toate acțiunile tale și durata lor într-o zi de lucru și în una de odihnă.
- ❖ Ce activități – intelectuale sau fizice – prevalează în zilele de lucru? Iar în cele de odihnă?
- ❖ Care din aceste activități intelectuale țin nemijlocit de studii?
- ❖ Calculează procentele ocupate de fiecare activitate în 24 de ore și reprezintă corelația într-o schemă circulară.

Studiu de caz:

Dorin este elev în clasa a X-a. A fost întotdeauna un elev responsabil și asiduu, decizînd să învețe deosebit de bine în anii de liceu, pentru a obține note înalte și a avea oportunități bune la admiterea la facultate. De cînd a împlinit 16 ani, părinții nu-i mai reglementează orele de somn. De obicei, Dorin merge la culcare la ora 11 seara, pentru că dimineața urmează să se trezească la 7. Însă în perioada tezelor semestriale Dorin adormea tot mai tîrziu, pe la ora 1 sau 2, pregătindu-se de lucrări. Apoi au venit sărbătorile de iarnă, cu emisiuni televizate interesante, pe care le viziona pînă tîrziu, săturîndu-se de somn dimineața...

Revenind la lecții în noul semestru, Dorin a constatat că ora lui de culcare a rămas 1.30–2, deși ora trezirii era, din nou, ora 7. Pur și simplu, nu reușea să adoarmă mai devreme – de fiecare dată, găsea ceva de făcut. După cîteva săptămîni în acest regim, Dorin a început să se simtă extenuat, pe la amiază îl copleșea somnolența, nu reușea să se concentreze la lecții și să-și facă temele. Pentru a se înviora, a început să consume cafea neagră dimineața și băuturi energizante, de tipul *Red Bull*, după-amiază. Însă efectul acestora nu dura toată ziua...

FRONTAL

- ◆ Sugerati ce poate face Dorin pentru a-și recăpăta vioiciunea și energia.
- ◆ Este regimul lui Dorin unul echilibrat? De ce?
- ◆ De cîte ore de somn pe noapte are nevoie un adolescent de vîrsta dvs.?
- ◆ Ce se întîmplă cînd dormiți prea puțin mai multe noapți la rînd?
- ◆ Ați mers la lecții vreodată după o noapte nedormită? Cum v-ați simțit?
- ◆ De ce Dorin nu mai reușește să adoarmă la ora 11 seara?
- ◆ De ce băuturile energizante nu reprezintă o soluție adecvată pentru problema lui Dorin?

INDIVIDUAL

- ◆ Imaginează-ți că ești medicul la care Dorin s-a adresat în legătură cu problema de somn existentă. Elaborează o listă de indicații și sugestii pentru a-l ajuta să revină la un regim sănătos de somn.

Atenție!

Somnul insuficient – la toate vîrstele – poate provoca următoarele probleme:

- ◆ Incapacitatea de a vă concentra. („Visați cu ochii deschiși.”)
- ◆ Probabilitatea îngrășării nedorite. (Organismul nu mai înțelege cînd e zi și cînd e noapte, ceea ce dereglează metabolismul. În plus, dacă vegheați pînă tîrziu, vi se face foame.)
- ◆ Scăderea imunității față de virusuri și infecții.
- ◆ Creativitate redusă.
- ◆ Probleme de memorie.
- ◆ Tendința spre accidente mărunte.
- ◆ Iritabilitate sporită.

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ *Gîndește-perechi-prezintă*: Mai întii individual, apoi în perechi, elaborați un regim ideal al zilei de lucru pentru un adolescent de vîrsta dvs., care să cuprindă perioade echilibrate de muncă intelectuală, muncă fizică și odihnă.

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ De ce este necesar să se alterneze tipurile de activitate?
- ◆◆ Întocmiți o listă care să enumere *pericolele vieții sedentare*.
- ◆◆ *Brainstorming*. Propuneți, pe tablă, idei pentru organizarea și respectarea unui regim sănătos al zilei. Ce factori pot dereglă un regim stabilit?

Stresul și sănătatea

- ◆ Stresul este orice lucru care împiedică bunăstarea fizică sau mentală a persoanei. El are impact asupra sentimentelor noastre de bucurie sau tristețe și ia forme diverse, în cazul diferitor oameni. Stresul ne poate afecta în moduri diferite:
- ◆ **Semne fizice**: oboseală, insomnie, dureri de cap, dureri musculare, crampe abdominale, amețeli, grețuri, tremurici, pierdere sau creștere în greutate etc.
- ◆ **Semne comportamentale**: fumat, consum de alcool, de droguri, plîns, înjurături, neliniște etc.
- ◆ **Semne mentale**: dificultăți de concentrare, probleme de memorie, nehotărîre, confuzie, atenție difuză, momente de înțepenire, coșmaruri, pierderea simțului umorului etc.
- ◆ **Semne emoționale**: anxietate, mînie, depresie, frustrare, frică etc.

◆◆ INDIVIDUAL

- ◆◆ Amintește-ți de un caz cînd ai fost stresat. Cum s-a manifestat stresul și cum l-ai depășit?
- ◆◆ Elaborează cinci sfaturi de depășire a stresului pentru semenii tăi, apoi fă schimb de sugestii cu colegul de bancă. Întocmiți o listă comună.

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Notați pe tablă sugestiile de depășire a stresului din listele comune, după categoriile: activități fizice; alimentație; activități spirituale; moduri de relaxare; distracții.

◆◆ INDIVIDUAL

- ◆◆ Scrie un eseu de o pagină, intitulat *Sănătatea fizică nu există fără echilibru emoțional*, utilizînd exemple din literatură, cinematografie și experiența proprie.

2

Cultura alimentării și starea de sănătate

Stomacul e cel care leagă mâinile și înlănțuie picioarele.

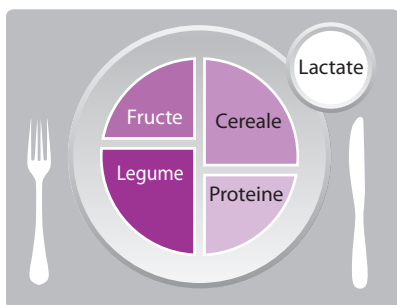
Proverb arab

PROVOCARE

- ◆ Cum înțelegeți expresiile *alimentație sănătoasă* și *alimentație nesănătoasă*?
- ◆ Aduceți exemple care să ilustreze fiecare noțiune.

INFORMEAZĂ-TE

Pentru a avea o alimentație echilibrată și sănătoasă, orientează-te spre următoarea proporție de produse:

- ◆ Se recomandă să consumi cel puțin cîte cinci porții de **fructe** și **legume** pe zi.
 - ◆ **Cerealele** sănătoase se găsesc mai degrabă în pâinea integrală și orezul brun decît în pâinea albă și produsele de patiserie.
 - ◆ **Proteinele** provin din carne, ouă, leguminoase (fasole, mazăre).
 - ◆ Este foarte important ca un organism în creștere să consume suficiente **lactate**, pentru a-și primi doza de calciu.
- ◆ În total, băieții între 16 și 19 ani trebuie să consume în jur de 3 100 calorii pe zi, iar fetele între 13 și 19 ani au nevoie de cca 2 500 calorii pe zi.

PROIECT de grup

- ◆ Împărțiți-vă în cinci echipe. Fiecare echipă va alege cîte o zi a săptămîinii, între luni și vineri. Faceți o listă a produselor alimentare oferite de cantina școlară în ziua care a revenit echipei dvs. Analizați oferta cantinei sub aspectul alimentației sănătoase. Care alimente recomandate lipsesc sau nu sînt suficiente? Care este procentajul cerealelor sănătoase, al fructelor și legumelor proaspete? Elaborați un raport asupra studiului efectuat și o listă de recomandări pentru optimizarea meniului (dacă acesta necesită optimizare).

INFORMEAZĂ-TE

Făina albă și zahărul sînt acei carbohidrați simpli care ridică nivelul de insulină și pofta de mîncare. Cînd mînci, de exemplu, niște biscuiți (ce conțin și zahăr, și făină), zahărul nimereste imediat în sînge. Producerea insulinei sporește, deoarece ea este necesară pentru a transporta zahărul la celulele tale. Cînd insulina și-a îndeplinit misiunea, nivelul zahărului în sînge scade imediat și din nou ai senzația de foame. De aceea mînci încă un biscuit, deși îți dai seama că nu ești flămînd în realitate, apoi procesul se repetă. Astfel insulina încurajează acumularea grăsimii în organism.

O altă problemă a produselor rafinate este carența elementelor indispensabile vieții. Deși carbohidrații pe care le conțin își aduc rația de calorii, zahărul și făina nu contribuie cu alte substanțe nutritive esențiale – nu au proteine, care ar ajuta la reconstituirea celulelor creierului, sau vitamine, care ți-ar întări imunitatea pentru a lupta cu infecțiile.

Băuturile carbogazoase pot să conțină zahăr „ascuns” mai mult decît îți imaginezi!

FRONTAL

◆ Examinați meniul soldaților români din toamna anului 1939. Cum explicați selecția de alimente?

Perioada	Micul dejun	Prînzul	Cina
22.09.1939	Ceai cu pîine	Ciorbă de fasole	Fasole cu șuncă
23.09.1939	Ceai cu pîine	Borș de carne cu fidea	Ciorbă de fasole cu șuncă
24.09.1939	Ceai cu pîine	Borș de carne cu fidea	Borș de roșii cu orez
25.09.1939	Ceai cu pîine	Carne cu varză	Borș de cartofi cu orez
26.09.1939	Ceai cu pîine	Borș de carne cu fidea	Borș de cartofi cu orez
27.09.1939	Ceai cu pîine	Ciorbă de fasole	Borș de cartofi cu arpacaș
28.09.1939	Ceai cu pîine	Borș de carne cu macaroane	Ciorbă de fasole

(Sursa: revista „Historia”)

◆ Este o alimentație echilibrată și suficientă după toți parametrii? De ce?

INDIVIDUAL

- ◆ Timp de o săptămînă, în diferite părți ale zilei, notează toate alimentele pe care le consumi.
- ◆ Analizează dacă ceea ce mînci constituie o alimentație sănătoasă.

ATENȚIE! ADITIVII ALIMENTARI

Există situații în care chiar și persoanele care au grijă să mănânce cât mai natural sînt nevoite să consume produse pregătite parțial sau preparate, cum ar fi: semifabricatele, pizza, hamburgerii etc. Multe alimente par sănătoase sau sînt recomandate ca „sănătoase” și „naturale”, deși conțin aditivi, conservanți și alte substanțe dăunătoare organismului. De regulă, este preferabil să optezi pentru un produs cu mai puține ingrediente și să fii sigur că le cunoști pe toate. Un test poate fi, de exemplu, să te întrebi dacă bunica ta ar recunoaște ingredientul respectiv; în cazul cînd răspunsul este negativ, atunci substanța complementară poate fi una artificială. Încearcă să eviți următoarele ingrediente:

1. Coloranți artificiali

Pentru ce sînt folosiți: este vorba de compuși chimici pe bază de derivați din gudron de cărbune, ce le dau alimentelor o culoare pe care acestea nu o au în stare naturală.

De ce sînt nocivi: mai multe studii au arătat că există o legătură între coloranții artificiali și reacțiile alergice, oboseală, astm, hiperactivitate, dureri de cap și urticarie.

2. Arome artificiale

Pentru ce sînt folosite: așa cum o spune și denumirea, este vorba de chimicale ieftine, care imită arome naturale.

De ce sînt nocive: pot provoca alergii, dermatită, eczeme, hiperactivitate, astm; pot afecta glanda tiroidă.

3. Îndulcitori artificiali

Pentru ce sînt folosiți: este vorba de ingrediente derivate din chimicale, înalt procesate, cu zero calorii, care se utilizează în special în produse dietetice. Exemple: acesulfam-K, aspartam, zaharina, sucraloza. Le găsiți frecvent în produsele propuse ca „fără zahăr”.

De ce sînt nocivi: pot avea un impact negativ asupra metabolismului, iar mai multe studii au scos la iveală faptul că pot cauza cancer, amețeli, halucinații și dureri de cap.

4. Conservanți pe bază de benzoați (BHT-butilhidroxitoluen, BHA-butilhidroxianisol, TBHQ)

Pentru ce sînt folosiți: se adaugă la produsele ce conțin grăsimi, pentru a împiedica rîncezirea lor.

De ce sînt nocivi: pot provoca hiperactivitate, astm, rinită, dermatită, tumori, urticarie și pot afecta nivelul de estrogen.

5. Sirop de porumb cu conținut ridicat de fructoză

Pentru ce este folosit: este o alternativă ieftină a zahărului din trestie-de-zahăr sau din sfeclă-de-zahăr și se dizolvă ușor în băuturi.

De ce este nociv: în cantități necontrolate, fructoza este la fel de nocivă ca și zahărul. Sporește riscul îmbolnăvirii de diabet (tip 2), al apariției bolilor cardiovasculare; în plus, este greu metabolizat de către ficat.

6. Glutamat de monosodiu

Pentru ce este folosit: îmbogățește aroma alimentelor cărora aceasta le lipsește în stare naturală. Este folosit în industria alimentară și în unele restaurante, la sosuri de salate, cartofi prăjiți, supe și alte preparate.

De ce este nociv: poate stimula excesiv apetitul și cauza dureri de cap, greață, slăbiciune, dificultăți respiratorii, aritmie, senzație de arsură la stomac, dureri de pancreas și de ficat.

7. Uleiuri hidrogenate și parțial hidrogenate (margarină, ulei de palmier)

Pentru ce sînt folosite: sînt grăsimi create industrial, utilizate în zeci de mii de alimente, deoarece sînt mai ieftine decît majoritatea uleiurilor naturale.

De ce sînt nocive: conțin un nivel înalt de grăsimi procesate (cele mai periculoase grăsimi), care ridică nivelul colesterolului, mărind riscul de afecțiuni cardiovasculare.

Citește atent etichetele produselor, înainte de a le consuma.

Componentele sînt întotdeauna enumerate în ordinea cantității, ceea ce îți va permite să înțelegi care sînt elementele dominante.

O sursă utilă de informații despre alimente sănătoase și aditivi este pagina Web <http://www.aditivialimentari.org>

FRONTAL

❖ Examinați etichetele propuse mai jos ale produselor alimentare. Sînt produse sănătoase? De ce?

- Ingrediente:** cacao fărîmitată, zahăr, unt de cacao, cacao praf, emulgator (lecitină de soia), aromatizator identic natural (vanilină). **CONȚINE LECITINĂ DE SOIA. POATE CONȚINE ÎN CANTITĂȚI NEÎNSEMNATE PRODUSE LACTATE, ARAHIDE, NUCI DIVERSE, GRÎU.** Conținutul produselor de cacao în masa de ciocolată nu mai puțin de 76%.
Valoarea energetică la 100 g de produs: 2 366 kJ/569 kcal. **Produs de 100 g conține:** proteine – 10,0 g; glucide – 35,3 g, dintre care zahăr – 25,2 g; grăsimi – 42,6 g, dintre care saturate – 23,9 g; fibre alimentare – 2,2 g; sodiu – 0 g. A se păstra la temperatura de (18±3)°C.

- INGREDIENTE:** FĂINĂ C/S, MARGARINĂ, ZAHĂR PUDRĂ, AMIDON DE PORUMB, STAFIDE – 2,4%, ARAHIDE – 2,4%, LAPTE PRAF DEGRESAT, EMULGATOR LECITINĂ – E322, SARE, PRAF DE OUĂ, AGENȚI DE AFÎNARE: BICARBONAT DE SODIU – E500(II), BICARBONAT DE AMONIU – E503 (II), ACIDIFIANT ACID LACTIC – E270, AROMĂ IDENTIC NATURALĂ, VANILINĂ, 100 G CONȚIN: PROTEINE – 7,3 G, GRĂSIMI – 19,6 G, GLUCIDE – 64,2 G, VALOAREA ENERGETICĂ – 469 KCAL.

- Ingrediente:** lapte pasteurizat, mușli și piersici 4,7% (piersici 3%; stafide; orz, grîu și germeni de grîu 1,1%, cu adaos de: arome; colorant natural: betacaroten), zahăr, lapte praf, fermenți selecționați din iaurt, ferment Bifidus ActiRegularis.

Valori medii nutriționale	pentru 100 g de produs	pentru un pahar (125 g)	% din CZE
Energie	91 kcal/382 kJ	114 kcal	6
Proteine (g)	3,6	4,5	9
Glucide (g)	12,8	16,0	6
din care Zaharuri	11,9	14,9	17
- Ingrediente:** fulgi de ovăz, zahăr, înlocuitor de frișcă (zer de lapte praf, unt rafinat de cocos), bucățele de zmeură uscată (0,9%), sare, aromatizator identic natural „Zmeura”.
Mod de preparare: la conținutul pachetului de adăugat 120 ml de apă fiartă sau lapte fierbinte, de amestecat minuțios, de acoperit cu un capac și de lăsat 2-3 minute.
Mod de preparare în cuptor cu microunde: la conținutul pachetului de adăugat 120 ml de apă, de amestecat minuțios, de pus în cuptor pentru 1 minut (regim maxim).
Valoarea nutritivă a produsului la 100 g: glucide – 59,2 g; proteine – 9,4 g; lipide – 4,7 g.
Valoarea energetică – 317 kcal.
 Nu conține produse genetic modificate.

- ◆ Iată componența unor produse bogate în aditivi. Încercați să determinați ce fel de produse sînt:

Apă, ulei vegetal, proteină vegetală de soia, amidon din cartof, agent de îngroșare (caragenan – E407), zahăr, amestec de condimente (ceapă, măghiran, ghimbir, ienibahar, nușoară, cuișoare, chimen, boia, piper, rozmarin, tomate, coriandru), arome, potențiator de aromă (monoglutamat monosodic – E621), antioxidanți (ascorbat de sodiu – E301, acid ascorbic – E300), colorant (carmin E120), sare.

Carne porc, slănină, carne vită, proteină vegetală de soia, sare, condimente, zaharuri (dextroză, zahăr), potențiator de gust (glutamat monosodic – E621), antioxidant (acid ascorbic – E300, ascorbat de sodiu – E301), colorant (carmin – E120), conservant (nitrit de sodiu – E250), culturi starter.

Zahăr, grăsime vegetală, sirop de glucoză-fructoză, praf de cacao 13%, lapte praf, făină de soia, sorbitol – E422, aromă identic naturală de vișine și frișcă, pudră de fructe 0,1%, emulsificator (lecitină de soia – E322), conservant (sorbat de potasiu – E202), invertin, vanilină, colorant (carmoizină – E122).

Făină de grâu, zahăr, zahăr invertit, grăsimi vegetale hidrogenate, amidon din porumb, cacao 10%, lapte praf 3% (26% grăsime), agenți de afinare (bicarbonat de amoniu – E503, bicarbonat de sodiu – E500, pirofosfat acid de sodiu – E339), sare, emulsificator (lecitină de soia – E322), conservant (metabisulfid de sodiu – E223), acidifiant (acid citric – E330), aromă artificială (ciocolată, etilvanilină).

- ◆ Ce componență ar avea produsele similare fără aditivi?
◆ De ce producătorii au folosit aditivii?

PRE-text

11.01.2012

Produsele fast-food ar putea fi interzise în curînd din incinta, dar și din imediata apropiere a instituțiilor de învățămînt.

Din lista produselor alimentare interzise ar putea face parte și dulciurile, sucurile carbogazoase, cerealele îndulcite și alimentele bogate în compuși periculoși pentru sănătatea copiilor. Agenții economici care vînd astfel de produse copiilor vor trebui să-și mute tarabele și chioșcurile la o distanță de cel puțin o sută de metri de orice grădiniță, școală sau universitate.

Aceste prevederi au fost aprobate astăzi de Guvern.

Inițiativa legislativă prevede interzicerea comercializării în apropierea instituțiilor de învățămînt a alimentelor care ar putea pune în pericol sănătatea copiilor. „De multe ori produsele alimentare sînt procurate după ambalaj, miros sau gust, dar rar se ține cont de inofensivitatea acestora. În consecință, obiceiurile rele de alimentație duc la majorarea cazurilor de obezitate, diabet zaharat sau boli cardiovasculare la vîrste destul de fragede”, a spus ministrul Sănătății Andrei Usatii. „Timp de 60 de zile ministerul va elabora o listă a alimentelor interzise. Persoanele juridice care nu se vor conforma noilor reguli vor plăti amenzi de 150 de unități convenționale (3 000 lei), iar cele fizice – 25 de unități convenționale (500 lei)”, a adăugat ministrul.

Hotărîrea urmează a fi discutată în Parlament.

Timpul de dimineață <http://www.timpul.md>

- ❖ De ce mîncarea fast-food este considerată nesănătoasă? Examinați produsele fast-food oferite în localitatea dvs. (produsele McDonald's, KFK, Fornetti; pizza, kebab, hotdog etc. – orice mîncare preparată și servită rapid). Fiți obiectivi în judecata dvs.
- ❖ Organizați dezbateri, în care o jumătate din clasă va reprezenta producătorii fast-food, promovînd acest tip de alimentație, iar cealaltă va combate argumentele lor, susținînd că alimentele fast-food nu constituie o alimentație sănătoasă.
- ❖ Analizați proiectul hotărîrii Guvernului în cadranul SWOT, identificînd punctele forte, punctele slabe, oportunitățile și temerile legate de o asemenea decizie.

PRE-text

CURELE DE SLĂBIT, UN JOC PERICULOS

În perioada adolescenței organismul este în creștere și permanentă schimbare. Nu te aventura în cure de slăbit radicale: cu o alimentație echilibrată și suficientă activitate fizică, un metabolism sănătos te va aduce oricum la un rezultat pozitiv, fără a dăuna organismului.

Ceea ce trebuie să reții este tocmai avertismentul pe care-l fac nutriționiștii: dacă dieta respectivă nu te învață să mănînci sănătos și să-ți schimbi stilul de viață, n-ai de ce să te mai complici cu ea. De ce? Pentru că vei slăbi rapid și vei scăpa de un anumit număr de kilograme, dar efectul nu persistă și, în momentul în care revii la vechile obiceiuri alimentare, te vei îngrășa la loc. În continuare, îți vom prezenta cîteva categorii de diete ce nu dau rezultate.

1. Dietele foarte sărace în calorii

Nu te baza pe dietele care nu-ți permit să mănînci hrană ce îți furnizează mai mult de 800 de calorii. De exemplu: dieta cu supă de varză, dieta cu grepfrut, dieta cu mere. De ce nu funcționează pe termen lung: privează organismul de nutrienți, determină scăderea masei musculare, dau peste cap metabolismul și accelerează acumularea grăsimilor după ce renunți la dietă.

2. Dietele sărace în carbohidrați

În acest caz este vorba despre acele regimuri de slăbit, care limitează excesiv consumul carbohidraților. De exemplu: dieta de Kremlin, dieta Atkins. De ce nu funcționează pe termen lung: pot conduce la cetoză, un proces care indică descompunerea proteinelor și pierderea masei musculare. Observi rezultate la începutul dietei pentru că pierzi multă apă, însă pe termen lung nu vei reuși să-ți menții greutatea corporală, mai ales în situația în care revii la vechile obiceiuri și nu respecti regulile unei alimentații echilibrate.

3. Dietele de „curățare”

Sînt regimurile ce se bazează pe combinații de lichide cu ingrediente care accelerează metabolismul. De exemplu: dieta cu lămîie, dieta de detoxifiere cu piper roșu și sirop de arțar. Nu funcționează pe termen lung, deoarece alterează absorbția mineralelor și a vitaminelor, creează carențe de calciu, privează organismul de nutrienți, pot cauza dureri de cap și senzație de slăbiciune, iar efectele pe care le obții în primele zile sînt de scurtă durată, pentru că te vei îngrășa la loc după ce renunți la dietă.

4. Dietele cu suplimente pentru slăbit

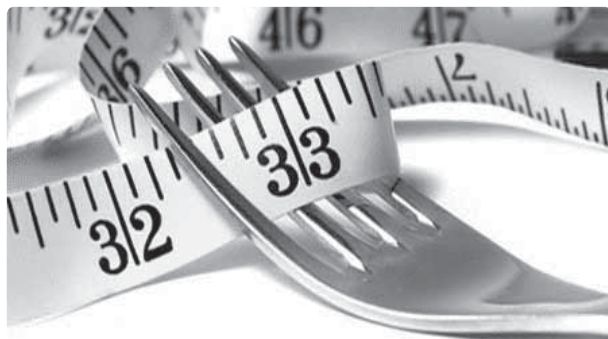
E vorba de acele suplimente alimentare, care garantează că stimulează metabolismul sau scad pofta de mîncare. Dar nu este chiar așa – înainte de toate, deoarece majoritatea acestor suplimente care promit să facă minuni nu au fost testate suficient pentru a ne garanta că le putem folosi în siguranță.

Cum poți să slăbești sănătos și să menții rezultatele?

Dacă urmărești o slăbire rapidă și alegi una dintre dietele de mai sus, nu vei obține rezultate pe termen lung. Slăbești, e adevărat, dar dacă revii la obiceiurile alimentare pe care le aveai înainte, kilogramele se vor întoarce. Prin urmare, cea mai bună cură de slăbire este adoptarea unui regim alimentar sănătos și echilibrat, care conține cît mai multe legume, fructe, semințe, nuci, grăsimi sănătoase, carbohidrați complecși, carne slabă și leguminoase (fasole, mazăre, năut, linte, soia). Nu privi aceste obiceiuri ca pe ceva temporar, ci include-le în stilul tău de viață, acompianindu-le cu multă mișcare fizică.

După www.eva.ro

- ❖ De ce dietele rapide nu sînt, în realitate, eficiente?
- ❖ Care sînt pericolele eliminării carbohidraților din alimentație?
- ❖ De ce sînt dăunătoare dietele foarte sărace în calorii?
- ❖ Care este modalitatea optimă de a menține o siluetă armonioasă și o sănătate bună?

◆ INDIVIDUAL

- ❖ Ai ținut vreodată cură de slăbire? Cum te-ai simțit pe parcurs? Care a fost starea ta fizică după ce s-a terminat această cură?
- ❖ Examinează, în magazinele alimentare și farmaciile, suplimentele ce promit slăbire rapidă. Imaginează-ți că ești un inspector al Ministerului Sănătății. Întocmește un raport asupra unui supliment, în care să analizezi componența lui și posibilele efecte negative asupra sănătății.

Viata și conflictul de valori.

Aspecte bioetice

3

Mă înfuriam pentru că nu aveam ce încălța, dar am întâlnit un om care nu avea picioare.
Proverb chinez

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ În ce cazuri se poate întâmpla ca un medic să se aplece în fața unei dileme?
- ◆ Aduceți exemple de dileme etice în medicină – din literatură, cinematografie sau mass-media.

DEX

Bioetică s.f. Morală a științei în general și a medicinei în special, care interzice comercializarea corpului uman și traficul de organe. (*Marele dicționar de neologisme*, 2000)

Bioetica este domeniul de studiere a controverselor etice, care au apărut în urma progresului științific în biologie și medicină. Bioetica se ocupă de problemele etice cauzate de relația dintre biotehnologii, medicină, politică, drept și filozofie. Tot aici se include studiul judecăților de valoare ce țin de medicină în general. (*Wikipedia*)

Principalele direcții ale **bioeticii** moderne țin de genetică, decizii legate de sfârșitul vieții, tehnologiile reproductive și celulele stem. (*bioethics.com*)

◆ FRONTAL

- ◆ De ce anume progresul științific în medicină și biologie a generat controverse etice?
- ◆ Dați exemple de asemenea controverse și dileme apărute recent.
- ◆ Comentați afirmația lui Peter Mere Latham: *Otrava și medicamentul sînt uneori aceeași substanță, dar servită cu intenții diferite.*
- ◆ Sugerați exemple de cazuri concrete care să illustreze aforismul.

JURĂMÎNTUL LUI HIPOCRAT (HIPOCRATIC)

Se obișnuiește ca la absolvirea colegiilor și universităților de medicină noua promoție să depună un jurământ solemn, care definește principiile etice ale profesiei medicale, recunoscute de corpul medical de-a lungul a peste două milenii. Textul jurământului, atribuit celebrului medic Hipocrat, provine din Antichitate, dar astăzi există mai multe versiuni modernizate.

O versiune modernă

Primind înaltul titlu de medic și intrînd în exercițiul funcțiunii medicale, jur că voi respecta cu sfințenie acest solemn legămînt:

Voi lupta pentru sănătatea pacienților mei, le voi respecta voința și le voi cere consimțămîntul pentru a-i trata.

Nu voi permite ca între datoria mea și pacientul meu să se interpună considerații de afiliere politică, vîrstă, credință, naționalitate, origine etnică, rasă, sex, statut social.

Voi acorda respect în cel mai înalt grad vieții ființei umane, încă din momentul concepției.

Voi intra în fiecare casă numai pentru binele bolnavilor mei, ferindu-mă de orice rău și de orice ademenire.

Voi păstra secretele încredințate de pacienții mei, chiar după moartea lor.

Voi perfecționa în permanență cunoștințele și măiestria medicală spre a le practica cu pricepere și demnitate.

Pe colegii mei îi voi considera ca pe frații mei, respectîndu-le demnitatea și onoarea. Voi solicita sfatul colegilor și eu însumi nu voi refuza niciodată a le da un sfat și ajutor.

Patima, invidia, vanitatea și ura nu vor găsi loc în sufletul meu.

Voi prețui și stima ca pe părinții mei pe profesorii care m-au învățat această artă.

Jur că nu voi uita nicio clipă de menirea supremă a medicului, de responsabilitatea mea față de popor și de țară.

Fac acest legămînt în memoria lui Hipocrat, în mod solemn, liber, în fața dascălilor și colegilor mei sub cuvînt de onoare să păstrez cu fidelitate și devotament acest jurământ întreaga mea viață.

Versiunea antică

Jur pe Apollo medicul, pe Esculap, pe Higieia și Panacea și pe toți zcii și zeițele, pe care îi iau ca martori, că voi îndeplini acest jurământ și poruncile lui, pe cît mă ajută forțele și rațiunea:

Să respect pe cel care m-a învățat această artă la fel ca pe propriii mei părinți, să împart cu el cele ce-mi aparțin și să am grijă de el la nevoie; să-i consider pe descendenții lui ca frați și să-i învăț această artă, dacă ei o doresc, fără obligații și fără a fi plătit.

Să transmit mai departe învățăturile acestei arte fiilor mei, fiilor maestrului meu și numai acelor discipoli care au jurat după obiceiul medicilor, și nimănui altuia.

Atît cît mă ajută forțele și rațiunea, prescripțiunile mele să fie făcute numai spre folosul și buna stare a bolnavilor, să-i feresc de orice daună sau violență.

Nu voi prescrie niciodată o substanță cu efecte mortale, chiar dacă mi se cere, și nici nu voi da vreun sfat în această privință. Tot așa nu voi da unei femei un remediu avortiv.

Sacră și curată îmi voi păstra arta și îmi voi conduce viața.

Nu voi opera piatra din vezică, ci voi lăsa această operație celor care fac această meserie.

În orice casă voi intra, o voi face numai spre folosul și bunăstarea bolnavilor, mă voi ține departe de orice acțiune dăunătoare.

Orice voi vedea sau voi auzi în timpul unui tratament voi păstra în secret, pentru că aici tăcerea este o datorie.

Dacă voi respecta acest jurământ și nu îl voi călca, viața și arta mea să se bucure de renume și respect din partea tuturor oamenilor; dacă îl voi trăda, devenind sperjur, atunci contrariul.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Cum credeți, de ce a fost nevoie de elaborarea acestui jurământ?
- ◆ Documentați-vă și determinați pentru ce erau responsabili zeii și zeițele invocate la începutul versiunii antice a jurământului.
- ◆ Comparați ambele texte. Ce schimbări au fost făcute în varianta modernă? De ce au fost necesare?
- ◆ Există situații în care, după părerea dvs., un medic are dreptul să se abată de la vreo regulă a jurământului? Dacă da, aduceți exemple de asemenea cazuri.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Jurământul lui Hipocrat se referă la medicii care tratează oameni. Elaborează un jurământ similar pentru veterinarii contemporani.

PRE-text ◆

Au încălcat jurământul lui Hipocrat, provocând moartea a 50 de pacienți

Peste 400 de medici din regiunea indiană Rājasthan au fost arestați pentru nesupravegherea pacienților. Arestările vin după ce mai mult de 50 de pacienți au decedat ca urmare a unei greve a medicilor din spitalele locale, începută săptămîna trecută.

Circa 24 000 de medici din spitalele publice, dispensare și centre de asistență medicală primară, precum și medici rezidenți sînt într-o grevă continuă începută pe 21 decembrie curent. Cei mai mulți dintre protestatari solicită creșterea salariilor, restul doresc un post de muncă permanent.

Pentru a remedia situația și pentru a minimaliza impactul grevei, autoritățile din Rājasthan solicită ajutorul spitalelor private și al celor militare, care nu participă la proteste.

<http://mediaextern.com>

◆◆ FRONTAL

- ◆ Ce prevederi ale jurământului lui Hipocrat au fost încălcate de medicii indieni?
- ◆ Ce i-a făcut pe medici să-și neglijeze obligațiile?
- ◆ Cum credeți că ar trebui pedepsiți medicii care au provocat moartea pacienților prin neglijare?
- ◆ Se poate afirma că medicii sînt unicii responsabili de moartea acestor pacienți?
- ◆ Ar trebui oare ca starea de grevă să fie acceptată drept scuză a comportamentului lor?

◆◆ ÎN PERECHI

◆◆ *Joc de rol.* Improvizați, în perechi, un dialog dintre un pacient indian și medicul care refuză să-l îngrijească din cauza grevei. Misiunea „medicului” este să-l convingă pe „pacient” că are dreptul să-l părăsească; misiunea „pacientului” este de a insista ca medicul să-și facă datoria. Dialogul va dura cinci minute. La sfârșit, numărați perechile din clasă în care au câștigat „pacienții” și acelea în care au atras de partea sa „medicii”. Discutați în plen argumentele cu care ați operat.

◆■ INDIVIDUAL

◆ Cum ar trebui să procedeze medicul militar, dacă găsește pe câmpul de luptă un inamic rănit, care continuă să lupte? Iar dacă inamicul este neputincios și inofensiv? Elaborează un set de 5-6 reguli destinate medicilor în condiții de război.

PRE-text ◆

A acțiunea are loc pe o navă britanică ce se îndreaptă spre Murmansk (Rusia), în anul 1944. Elizaveta Karpovna, medic de profesie, revine în patrie din străinătate. Este război.

Astăzi încă doi naufragiați au fost scoși din mare. Ambii se află acum pe masa de operație. Elizaveta Karpovna s-a apropiat de unul din ei. Era un tânăr cu fața palidă, aproape vînată, și ochii încercănați. Ridicînd cearșaful pătat de sînge, ea descoperi că piciorul stîng al rănitului era zdrobit mai jos de genunchi. Necesita o operație imediată. Rănitul era fără cunoștință, cu pulsul abia perceptibil. Pe cealaltă masă gemea un marinar în uniformă englezească, pe care încă n-au reușit să-l dezbrace. Mîna lui dreaptă arăta rău de tot.

- Vom amputa piciorul? întrebă Elizaveta Karpovna de domnul Charles.
- Să mai aștepte! se răsti medicul. Poate că nici nu va fi nevoie de intervenție.
- Dar, dacă nu-l operăm imediat, va muri! exclamă Elizaveta Karpovna.
- Cu atît mai bine pentru dînsul.
- Nu cred că vorbiți serios, doctore?
- Ba da. Ia priviți-i mîna dreaptă.

Elizaveta Karpovna s-a apropiat de rănit. Într-adevăr, mai jos de degetul mare avea tatuată o svastică. Înseamnă că e un fascist, gîndi femeia.

- Cum de a ajuns la noi?
- L-au pescuit ai noștri din greșeală. Pesemne, vine de pe submarina germană scufundată astă-noapte. Cînd marinarii l-au ridicat și i-au recunoscut uniforma, au început să strige: „Jos cu el! Aruncați-l înapoi!” dar căpitanul a poruncit să fie dus la spital. Dacă eram eu căpitan, l-aș fi aruncat fără milă. Cei ca dînsul nu merită decît moartea.

Elizaveta Karpovna privi îndelung omul neputincios întins sub cearșafuri. O încercau sentimente contradictorii. El va muri cu siguranță peste o jumătate de oră, o oră cel mult, dacă nu va primi imediate îngrijiri. Dacă îl lasă să zacă așa, ea îl va omorî. Acest om era dușmanul ei. Poate că anume el a fost cel care a apăsat butonul ce trimisese torpeda ucigătoare, care a distrus corabia naufragiată ieri. Poate că strigase cu bucurie: „Heil Hitler!” cînd nava engleză a luat foc. Poate că... Poate că...

Submarină fascistă din anii celui de-al Doilea Război Mondial

Stăteau acum față în față, cu miinile curate, gata să îmbrace mănușile sterile. Erau aliați, iar pe masa de operație stătea dușmanul lor comun.

Asistentul norvegian urmărea în tăcere confruntarea. Inima îi fierbea de ură pentru fascist, însă, fără să înțelegă de ce, totuși îi dădea dreptate doctorului rus, nu celui englez.

După Z. Voskresenskaia

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Ce s-ar fi întâmplat cu marinarul german, dacă cei de pe corabia engleză i-ar fi recunoscut uniforma înainte de a-l ridica din apă?
- ◆◆ De ce medicul rus decide să-l salveze?
- ◆◆ Ambii medici au depus jurământul lui Hipocrat. De ce medicul englez nu consideră necesar de a-l salva pe inamic?
- ◆◆ Exprimați-vă poziția în dilema medicilor folosind tehnica *Colțurile*, apoi discutați-vă opiniile.
- ◆◆ Cum ați proceda, personal, în această situație, fiind în locul medicilor?

PROIECT de grup ◆

- ◆◆ Grupați-vă în șase echipe. Fiecare echipă va pregăti câte o prezentare despre una din cele patru Convenții de la Geneva sau unul din cele două protocoale adiționale. Textele pot fi accesate, de exemplu, pe adresa <http://www.crucearosie.ro/activitati/drept-umanitar-international.html>. Prezentările se vor face în formă de poster, însoțit de comentarii verbale.

Un adolescent irlandez de 19 ani a fost internat în spital într-o stare extrem de gravă, suferind de insuficiență hepatică acută în urma unui weekend dedicat consumului masiv de alcool împreună cu prietenii. A băut aproximativ 30 de cutii de bere în două zile.

Gareth Anderson a fost transportat urgent la spital după ce ficatul său a încetat să funcționeze. Medicii i-au spus familiei că băiatul va trăi cel mult trei săptămîni.

Tatăl său, zdrobit de necaz, spune că i-a promis fiului să facă totul pentru ca acesta să beneficieze de un transplant de ficat, unica măsură care îl poate salva.

Însă regulile Serviciului Național de Sănătate pentru transplanturi sînt foarte severe și stipulează că numai pacienții care nu au consumat alcool timp de șase luni sînt eligibili pentru a primi un ficat nou.

Medicul care îl tratează pe Gareth a încercat să-l includă în lista de așteptare, însă i s-a spus că nu se vor face excepții.

„Fiul meu nu știe că e pe moarte. Și cum pot să-i spun: «Gareth, nu te mai întorci acasă»? Nu pot să-i spun copilului meu așa ceva!” le-a declarat corespondenților tatăl lui Gareth, Brian Anderson.

„Iar el mă tot întreabă: «Avem noutăți, tăticule?» și eu îmi înghit lacrimile și zic: «Încă nu. Dar facem tot ce ne stă în putere. Ți-am promis marți seara că voi încerca să fac absolut tot posibilul ca să te faci bine cît mai repede». Și el asta crede, crede că am să-l pot ajuta.”

După <http://www.u.tv>

❖ *Joc de rol (Panelul)*. Șase elevi se vor așeza pe scaune în fața clasei, reprezentînd *panelul de discuție*. Fiecare dintre ei va prelua un rol: tatăl lui Gareth; unul din prietenii băiatului, cu care acesta și-a petrecut weekendul; medicul ce îl tratează pe Gareth; reprezentantul Serviciului Național de Sănătate; mama unui alt pacient care necesită un transplant de ficat; președintele unei organizații ce luptă împotriva consumului de alcool. Ceilalți elevi vor interpreta rolul *publicului*. *Panelul* va discuta dacă Gareth merită să i se facă un transplant de ficat. *Publicul* va interveni cu întrebări, ce vor fi transmise *panelului* sub formă de bilețele. Membrii *panelului* vor răspunde la întrebări. Obiectivul *panelului* este de a discuta cazul lui Gareth sub diferite aspecte, oferind variante de soluție pentru impasul în care a intrat băiatul, ajungînd la o decizie comună.

FRONTAL

❖ În lume există o permanentă insuficiență de organe donate, de aceea candidații la transplanturi sînt înscriși în liste de așteptare. În opinia dvs., care pacienți trebuie să fie prioritari în asemenea liste?

❖ Dacă ar fi necesar să alegeți între următoarele persoane, care așteaptă același transplant de inimă, în ce ordine le-ați aranja? Argumentați-vă decizia.

- Un tată a cinci copii, profesor, 36 de ani
- O mamă a doi copii, pensionară, 77 de ani
- O fetiță de 10 ani
- Un tată a trei copii, ministru, 60 de ani
- Un băiat de 18 ani
- O mamă solitară, medic, 25 de ani
- Un copil orfan de 3 ani
- Un pușcăriaș condamnat la închisoare pe viață, 24 de ani

◆◆ ÎN ECHIBE

❖ Împărțiți-vă în patru echipe. Trei echipe vor elabora, separat, criteriile de selecție și de prioritate ale pacienților care necesită un transplant de organe în Republica Moldova. Echipa a patra va reprezenta Comisia Guvernului, ce va alege setul optim de criterii din cele trei propuse. Atâta timp cât cele trei echipe își elaborează criteriile, membrii comisiei vor circula între echipe, urmărind discuțiile, fără drept de comentariu sau intervenție. În final, cele trei echipe își prezintă listele și răspund la întrebările comisiei, care va alege prin vot opțiunea preferabilă. *Atenție! Echipa comisiei va fi constituită dintr-un număr impar de elevi.*

i INFORMEAZĂ-TE

În țările occidentale precum SUA și Marea Britanie cetățenii sînt încurajați nu numai să doneze sînge, dacă corespund criteriilor de eligibilitate, ci și să se înregistreze ca potențiali donatori de organe și țesuturi. Aceasta înseamnă că, **exclusiv în cazul decesului**, organele lor vor putea fi utilizate pentru a dăruí cuiva o șansă de a supraviețui. Donatorii poartă carduri de donatori. Iată cîteva mostre:

4

Probleme stringente ale societății contemporane

Pentru ca răul să triumfe e suficient ca oamenii buni să nu întreprindă nimic.

Edmund Burke

Traficul de ființe umane

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Ce fel de tranzacție este reprezentată în imaginea de mai jos?
- ◆ Prin ce mijloace se subliniază că victima este traficată împotriva dorinței sale?
- ◆ Numiți trei indicii sugerate de imagine că traficanții se îmbogățesc de pe urma acțiunilor ilicite.
- ◆ Titlul original al posterului este *Tu nu ești marfă!* Propuneți și alte devize potrivite.

DEX

Proxenet s.m., s.f. Persoană care constrânge pe cineva să practice prostituția (pentru a trage foloase materiale personale); codoș. (DEX, 1998)

Racola vb. I. tr. A recruta pe cineva pentru o anumită activitate (reprobabilă), atrăgându-l prin promisiuni, presiuni etc. (DEX, 1998)

Trafic de persoane = Recrutarea, transportarea, transferarea, cazarea ori primirea unei persoane, prin amenințare, violență sau prin alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă ori înșelăciune, abuz de autoritate sau profitând de imposibilitatea acelei persoane de a se apăra sau de a-și exprima voința ori prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori de alte foloase pentru obținerea consimțământului persoanei care are autoritate asupra altei persoane, în scopul exploatării acestei persoane.

INFORMEAZĂ-TE

Articolul 165. Traficul de ființe umane

(1) Recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane, cu sau fără consimțământul acesteia, în scop de exploatare sexuală comercială sau necomercială, prin muncă sau servicii forțate, pentru cerșetorie, în sclavie sau în condiții similare sclaviei, de folosire în conflicte armate sau în activități criminale, de prelevare a organelor sau țesuturilor, săvârșită prin:

- a) amenințare cu aplicarea sau aplicarea violenței fizice ori psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei, inclusiv prin răpire, prin confiscare a documentelor și prin servitute, în scopul înotarcerii unei datorii a cărei mărime nu este stabilită în mod rezonabil, precum și prin amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane atât fizice, cât și juridice;
- b) înșelăciune;
- c) abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere, dare sau primire a unor plăți ori beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane, se pedepsește cu închisoare de la 5 la 12 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 3 000 la 5 000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea persoanei juridice.

(2) Aceleași acțiuni săvârșite:

- a) de către o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la alin. (1);
- b) asupra a două sau a mai multor persoane;
- c) asupra unei femei gravide;
- d) de două sau mai multe persoane;
- e) de o persoană cu funcție de răspundere sau de o persoană cu înaltă funcție de răspundere;
- f) cu aplicarea violenței periculoase pentru viața, sănătatea fizică sau psihică a persoanei;
- g) prin folosirea torturii, a tratamentelor inumane sau degradante pentru a asigura subordonarea persoanei ori prin folosirea violului, dependenței fizice, a armei, se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 15 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 5 000 la 7 000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea persoanei juridice.

(3) Acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2):

- a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;
- b) soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a persoanei, cu decesul ori sinuciderea acesteia, se pedepsesc cu închisoare de la 10 la 20 de ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 7 000 la 9 000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea persoanei juridice.

(4) Victima traficului de ființe umane este absolvită de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în legătură cu această calitate procesuală.

Codul penal al RM

Studiu de caz:

- A. Valentina este o femeie din mediul rural în vîrstă de 43 de ani. Este văduvă și nu are copii. Tocmai și-a pierdut locul de muncă și nu reușește să găsească altul, deși are studii superioare. Viitorul ei este nesigur, de aceea Valentina își face griji în privința modului cum va supraviețui în condițiile economice prezente. Mînată de dorința de a-și ameliora situația materială, a răspuns unui anunț de angajare în Portugalia. Urma să lucreze menajeră într-o familie înstărită pentru un salariu lunar care i-a părut foarte generos. Agenția ce făcuse anunțul în presă i-a oferit achitarea cheltuielilor de călătorie (3 500 USD), cu condiția ca, ulterior, suma să fie întoarsă treptat din cîștigurile femeii.
- Însă, în loc s-o ducă pe Valentina în Portugalia, agenția o plasează la o uzină în Albania, unde este forțată să lucreze din greu pentru a-și achita datoria de călătorie, mîncarea și cazarea. Ea locuiește într-un subsol al uzinei și nu poate ieși nicăieri pentru a contacta autoritățile. Este frecvent bătută și intimidată. Nu cunoaște decît limba maternă. Nu are bani, iar documentele i-au fost confiscate de către lucrătorii agenției.
- B. Irina are 15 ani și provine dintr-o familie social-vulnerabilă: nu-și cunoaște tatăl, iar mama ei suferă de alcoolism. Irina face cunoștință, pe stradă, cu un bărbat și o femeie care se oferă s-o ajute, propunîndu-i un loc de muncă la Moscova în calitate de dădacă pentru copii. Irina acceptă cu bucurie. Bărbatul și femeia îi perfectează niște acte de identitate false, unde era înscrisă vîrsta de 18 ani, și o transportă la Moscova. Acolo Irina este bătută, fiind forțată să cerșească în stradă și să fure. Traficanții o amenință cu moartea, în cazul că va contacta autoritățile sau va încerca să fugă.
- C. Vasile, Mihai, Alexei, Dumitru și Nicolae sînt bărbați de vîrstă medie din sudul Republicii Moldova. Cu toții au rămas recent fără un loc de muncă și nu reușesc să-și găsească altul. La un bar fac cunoștință cu Kiril, care le promite locuri bune de muncă la o fermă din Ucraina. Însoțiți de Kiril, Vasile, Mihai, Alexei, Dumitru și Nicolae pleacă în regiunea Poltava (Ucraina), unde Kiril îi depozitează de acte de identitate sub pretextul perfectării permiselor de ședere, apoi îi impune să muncească la lucrări agricole în condiții similare sclaviei, fără a-i remunera.
- D. Alina, o tînră dintr-o localitate din centrul Moldovei, își căuta un loc de muncă, fiind nevoită să-și întrețină familia. A încercat să se angajeze pe post de chelneriță, însă a fost respinsă, deoarece patronii preferau alte candidaturi. Tînră nu avea decît studii gimnaziale, ceea ce îi limita posibilitățile de angajare. În fine, a găsit o persoană care a promis s-o ajute să treacă ilegal în Italia. Însă traficanțul nu s-a ținut de cuvînt, fata ajungînd într-o tabără de refugiați din Serbia. Acolo s-a împrietenit cu o femeie care i-a povestit despre numeroasele locuri de muncă disponibile în Olanda, convingînd-o pe Alina că o poate ajuta să se angajeze în cîmpul muncii. Ambele au evadat din tabără și s-au îndreptat spre Olanda. Ajunsă acolo, Alina a fost încuiată într-o casă particulară și forțată să se prostitueze.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Folosind detaliile fiecărui caz, faceți referință la punctele relevante ale Codului penal al Republicii Moldova.
- ◆ Determinați momentele când victimele ar fi putut face o altă alegere. În ce mod era posibil de a evita pericolul?
- ◆ Dacă Irina sau Alina vor fi arestate de autorități și deportate în Moldova, pot fi oare trase la răspundere pentru activitățile ilegale (cerșitul, furtul, prostituția)? De ce?
- ◆ Ce posibilități au victimele din cazurile menționate pentru a ieși din impas? Cine le poate ajuta?

◆◆◆ ÎN ECHEPE

- ◆ Grupați-vă în patru echipe. Fiecare echipă va prelua câte un caz. În baza evenimentelor descrise, elaborați un set de recomandări menite să-i ajute pe cetățenii Republicii Moldova să evite pericolul de a fi traficați în modul respectiv. Reprezentați recomandările în patru postere care ar putea fi afișate în localitatea dvs.

PRE-text ◆

Raportul cu privire la traficul de ființe umane 2011

MOLDOVA (Secțiunea 2)

Moldova este o sursă și, într-o măsură mai redusă, o țară de tranzit și de destinație, pentru femei și fete supuse traficului în scopuri sexuale, ca și pentru bărbați, femei și copii supuși condițiilor de muncă forțată. Femei din Moldova sînt supuse prostituției forțate în Turcia, Rusia, Cipru, Bulgaria, Emiratele Arabe Unite, Kosovo, Israel, Indonezia, Malaezia, Liban, Italia, Grecia, Ucraina, Republica Cehă și România. Bărbați, femei și copii sînt supuși condițiilor de muncă forțată în Rusia, Ucraina, Turcia, Emiratele Arabe Unite, Israel și Grecia în sectoarele de construcții, agricultură și servicii. Bărbați, femei și copii sînt, de asemenea, supuși condițiilor de muncă forțată și exploatare sexuală în Slovenia, Spania și Olanda. Unii copii din Moldova sînt forțați să cerșească în unele din țările vecine. Printre victimele prostituției forțate găsite la Chișinău se numără femei din Ucraina, precum și fete și femei moldovene provenite din zonele rurale. Victime din Azerbaidjan sînt supuse muncii forțate în Moldova. Bărbați și copii sînt supuși muncii forțate în Moldova. Victime moldovene ale traficului de persoane au fost supuse din nou traficului uman după ce au revenit în Moldova. Victimele din Moldova sînt, deseori, recrutate de indivizi în care au încredere. În ultimii cîțiva ani, au fost semnalate mai multe incidente implicînd bărbați din Statele Unite, Marea Britanie, Germania, Turcia și, posibil, Italia și Grecia, care s-au deplasat în Moldova în scopuri de turism sexual.

<http://romanian.moldova.usembassy.gov/tip2011ro.html>

◆◆ FRONTAL

- ◆ Cum explicați faptul că majoritatea victimelor sînt traficate din Moldova anume în țările enumerate în raport? Ce caracteristici ale acestor țări facilitează traficul de ființe umane? Aplicați-vă cunoștințele de geografie și istorie contemporană pentru a răspunde la aceste întrebări.
- ◆ Cum credeți, de ce Moldova este locul de destinație pentru victimele traficului din Azerbaidjan și Ucraina?
- ◆ Ce factori existenți în Moldova îi determină pe unii cetățeni să accepte propuneri de lucru dubioase, devenind victime ale traficului?
- ◆ *Brainstorming.* Ce măsuri trebuie luate pentru a diminua și eventual a stopa traficul de persoane originare din Moldova? Acumulați pe tablă sau pe poster toate ideile privitor la aceasta, fără a le discuta, apoi evaluați-le și clasificați-le pe cele viabile după niște criterii relevante.

Racolare victimelor

Iată cîteva modalități frecvente de racolare a victimelor traficului de ființe umane:

- ◆ **propunerile directe** făcute tinerelor chiar de către cunoștințe, rude etc.
- ◆ **anunțuri în ziare**, de exemplu: „Recrutăm tinere fete, dansatoare, balerine pentru țara X. Plecare imediată”; „Dansatoare profesionale, Cipru, 2 000 euro pe lună, nu e nevoie de experiență, recomandări sau școală de dans”; „Cameriste în hoteluri: Italia, Spania, Cipru, Dubai, salarii peste 1 500 euro. Pentru fetele certate cu părinții oferim cazare pînă la plecare” etc.
- ◆ **false oferte de locuri de muncă în străinătate** (Italia, Spania, Grecia, Austria, Germania): chelnerițe, bucătărese pe vase de croazieră, menajere, dansatoare – de natură să permită cîștiguri importante (unele sub masca unor excursii).

Care sînt iluziile oferite de racolatori? Aceștia fac promisiuni referitoare la asigurarea pînă la destinație a transportului, a cazării, a hranei necesare, se laudă cu persoane de contact bine „poziționate” în străinătate.

NU trebuie crezute nici „poveștile de succes” de genul „am mai trimis fete, s-au întors, și-au luat și casă...”; „poți cîștiga 1 000\$ pe lună”; „o fată frumoasă ca tine, cu meseria ta de... poate să cîștige mulți bani în țara X”; „în Moldova nu te poți realiza...” etc.

Atenție, ele NU au – de regulă – un final fericit!

După <http://ms.politiaromana.ro>

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ *Joc de rol.* Improvizați, în perechi, un dialog din 15-20 de replici între o persoană ce a fost traficată în Moldova și dvs., elev(ă) de liceu, căruia(eia) această persoană i se adresează cerînd ajutor. Cum o puteți ajuta? Unde o veți îndrepta?

Linia Fierbinte Națională „La Strada”

- informații privind plecarea peste hotare, riscurile migrației ilegale și pericolul traficului de persoane;
- informații și asistență în cazurile de trafic de persoane.

0 800 7777 – apel gratuit din orice localitate a Republicii Moldova
(+373 22) 23 33 09 – pentru apeluri de peste hotare

Lansată la 1 septembrie 2001, Linia Fierbinte permite deservirea simultană a trei apeluri și este administrată de 5 consultanți cu experiență în domeniul consilierii telefonice.

Regimul de lucru:

- ◆ confidențialitate și anonim;
- ◆ consiliere individuală;
- ◆ libera decizie a abonatului;
- ◆ nu există răspuns negativ.

Consultații în română, rusă, engleză.

Cine poate suna la Linia Fierbinte?

La Linia Fierbinte pot apela persoane de orice vîrstă și sex, care:

- ◆ Intenționează să plece peste hotare la lucru, studii, căsătorie, turism ori alte scopuri cu sau fără ofertă și care au nevoie de informație privind procedura, condițiile și posibilitățile de plecare pentru a evita situațiile periculoase;
- ◆ Rudele sau apropiații persoanelor care se află în captivitate, sînt exploatate peste hotare, nu au posibilitatea să scape și au nevoie de asistență;
- ◆ Persoanele care sînt sau au fost exploatate și au nevoie de ajutor.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Examinează pagina Web a organizației „La Strada”:
<http://lastrada.md>
- ◆ Cui îi este destinată pagina? Ce informații utile ai găsit pentru tine?
- ◆ Citește una dintre publicațiile oferite pe pagina
<http://lastrada.md/publicatii> și pregătește o prezentare pentru colegii de clasă.

Alte adrese utile:

<http://www.antitraffic.md>

<http://www.migratie.md/antitraffic>

Legea Nr. 241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313051>

- ◆ La studiarea temei precedente ați aflat despre donările legale de organe și țesuturi. Ce cunoașteți despre transplanturile ilegale?

I NFORMEAZĂ-TE

Articolul 158. Constrângerea persoanei la prelevarea organelor sau țesuturilor

(1) Constrângerea persoanei la prelevarea organelor sau țesuturilor pentru transplanturi ori în alte scopuri, săvârșită cu aplicarea violenței sau cu amenințarea aplicării ei, se pedepsește cu închisoare de până la 5 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani.

(2) Aceeași acțiune săvârșită asupra unei persoane despre care cel vinovat știa cu certitudine că se află în stare de neputință ori în dependență materială sau altă dependență față de el se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani.

Codul penal al RM

Traficul de organe în Republica Moldova: zvonuri și realitate

Deși în anii 1996–2005 se înregistraseră cazuri când cetățenii Republicii Moldova, disperați din cauza sărăciei, acceptau să plece în Turcia sau Rusia, unde li se extrăgea un rinichi sau un ovar pentru sume care li se păreau foarte generoase, organele de drept afirmă cu toată încrederea că în ultimii ani această practică periculoasă nu se mai observă. În același timp, cu o persoană traficată și vîndută în străinătate se poate întîmpla orice, inclusiv prelevarea criminală de organe și țesuturi.

În Moldova, ca și în multe alte state, se fac operații de transplant de rinichi, însă acestea poartă un caracter legal și nu este vorba de vînzarea/cumpărarea rinichilor, ci de donarea lor exclusiv de către rudele de gradul întâi.

Adrian Tănase, șeful secției urologie, hemodializă și transplant renal de la Spitalul Clinic Republican, spune că pînă în prezent au fost efectuate 14 operații de transplant de rinichi și cam tot atîtea cereri au fost refuzate din motiv că la controalele de rigoare au fost depistate diferite boli. El spune că Moldova s-a confruntat un timp cu problema traficului de organe, dar fenomenul nu este unic pentru Moldova, căci în anumite perioade aceste lucruri au avut loc și în America de Sud, și în SUA, și în Europa. Fenomenul depinde de situația economică, socială și culturală a țării.

Adrian Tănase: – Mulți confundă transplantologia ca specialitate cu traficul ilicit de organe. Traficul de organe nu ține de specialitatea noastră. De acest lucru se ocupă organele competente. Organele locale au efectuat mai multe controale, investigații. Au fost controale și la noi, și la Spitalul de Urgență. Dar nu s-a dovedit că în Republica Moldova au fost prelevate organe și transportate peste hotare. Medicii la noi nu se ocupă de așa ceva.

De altfel, a preleva un rinichi în Moldova și a-l transporta peste hotare practic e imposibil. Rinichiul prelevat trebuie să fie transplatat în maximum 24-30 de ore. El nu poate fi pus în buzunar și dus prin Europa. Apoi, mai este un detaliu important – orice rinichi poate fi transplatat atunci când știi cui anume îi este destinat. El trebuie verificat de diferite maladii, căci nu se permite prelevarea unui organ de la persoana care suferă de anumite boli transmisibile. Procedura este grea și nu oricine o poate face și în orice condiții.

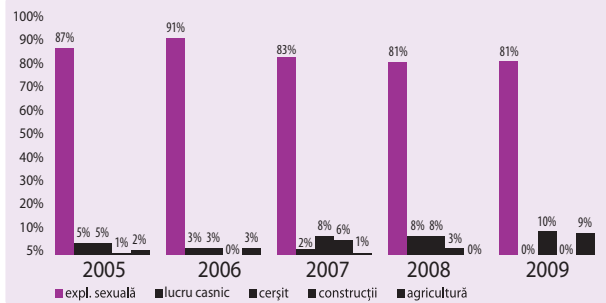
Mulți vin la noi la Centru (și nu doar din Moldova, dar și din țările vecine) cu propuneri diferite despre prelevarea de organe. Cei care nu cunosc legea cred că cineva este disponibil să le ofere niște bani pentru organele lor. Apropo, nimeni nu știe câți bani vrea. Sînt vehiculate diferite cifre, precum că un rinichi ar costa de la 5 mii pînă la 45-50 mii dolari. Dar oamenii nu înțeleg că organele nu au cost, cu excepția celor regenerative, ca, de exemplu, sîngele.

Atunci cînd se vorbește de costul operațiilor de transplant, se are în vedere nu costul organelor, ci al serviciilor și medicamentelor. Sînt medicamente extrem de scumpe, care se administrează pentru prevenirea diferitor situații nedorite. La noi se adresează cu propunerile de care vorbeam mai sus în special persoane care au intrat în datorii și caută modalități de a obține bani. Ei cred că spitalul le oferă bani, dar noi nu ducem așa discuții. Oamenii nu știu legea, au auzit de undeva ceva, au văzut filme, au citit ce au scris jurnaliștii, și-au făcut o impresie și vin după aceasta cu propuneri.

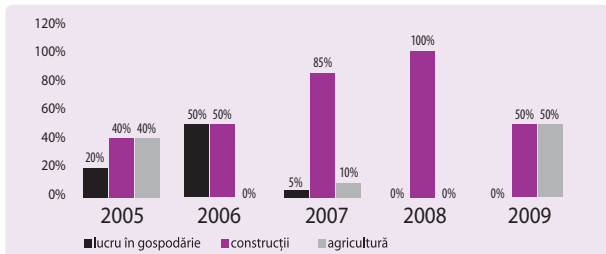
După <http://www.hr.un.md/news/291>

- ❖ De ce nu este posibil a vinde organe pentru transplant în Republica Moldova?
- ❖ Potrivit spuselor medicului intervievat în articol, ce presupune costul operațiilor de transplant?
- ❖ De ce, în trecut, mai multe persoane au acceptat să li se extragă, ilegal, organe?
- ❖ Cum credeți, de ce în ultimii ani această practică nocivă nu se mai înregistrează în Republica Moldova?

Forme de exploatare a femeilor traficate, identificate și asistate de Centrul Internațional „La Strada”

Forme de exploatare a bărbaților traficați, identificați și asistați de Centrul Internațional „La Strada”

5

HIV/SIDA și TBC – epidemiile secolului XXI

*Medicina este unica știință care muncește neîncetat
pentru a elimina cauza propriei existențe.*

James Bryce

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Ce cunoașteți din istoria apariției virusului HIV la oameni?
- ◆ De ce virusul s-a răspândit atât de repede?
- ◆ **Acumulare.** Înscrieți pe tablă sau pe poster tot ce cunoașteți despre simptomele, transmiterea și tratarea HIV/SIDA. Ulterior, pe parcursul lecției, încercuți informațiile care s-au dovedit a fi corecte și tăiați-le pe cele false sau inexacte.

I INFORMEAZĂ-TE

Cum se transmite HIV

Ca și gripa, HIV este un virus, doar că se transmite pe alte căi. HIV este virusul care provoacă SIDA.

Cele mai răspândite căi de transmitere a virusului HIV sînt:

- ◆ prin contacte sexuale cu o persoană infectată;
- ◆ prin utilizarea în comun a acelor sau seringilor cu o persoană infectată.

HIV se poate transmite în acest mod, întrucît virusul este prezent în fluidele sexuale și în sîngele persoanelor infectate. Dacă sîngele infectat sau fluidele sexuale intră în contact cu cele din corpul altei persoane, aceasta din urmă se poate infecta.

HIV se transmite prin...

Contacte sexuale neprotejate;
Injectarea drogurilor (prin seringi nesterile);
Transfuziile de sînge (în majoritatea țărilor, sîngele pentru transfuzii este testat la prezența HIV);
Transmiterea de la mamă la făt (se poate preveni, dacă se iau măsuri la timp);
Tatuaje/piercing/manichiură/pedichiură (instrumente nesterilizate, infectate de sîngele unui bolnav de HIV/SIDA).

Țineți minte! Orice procedură care permite pătrunderea fluidelor unei alte persoane în corp este riscantă!

HIV nu se transmite prin...

Sărut;
Strănut, tuse, utilizarea aceleiași vesele etc.;

Insecte;
Injectarea cu seringi sterile;
Contacte sexuale protejate;
Mîncare pregătită de o persoană HIV pozitivă;
Toaletă/baie.

Țineți minte! Virusul HIV nu supraviețuiește mult în afara corpului uman și nu trăiește deloc în organismul insectelor!

◆◆ FRONTAL

- ◆ De ce HIV nu se transmite prin strănut și tuse?
- ◆ Care infecții se transmit în acest mod?
- ◆ Este posibil ca puricele care a supt sîngele unei persoane infectate cu HIV să infecteze cu acest virus următorul om pe care îl pișcă? De ce?
- ◆ Pornind de la informația citită mai sus, explicați de ce următorul *mit urban* este fals:

Într-o sală de cinema, o persoană a simțit că este înțepată de ceva în momentul așezării pe scaun. Cînd s-a ridicat să vadă ce este, a observat un ac înfipt în scaun cu un bilet alăturat pe care scria: „Totmai te-ai infectat cu HIV”.

Ziua de 1 decembrie este, în toată lumea, Ziua Mondială de Combatere a HIV/SIDA, iar panglica roșie este simbolul acestei lupte și al solidarității cu victimele SIDA.

SIMPTOMELE INFECȚIEI HIV

Care este diferența dintre HIV și SIDA?

Abrevierea **HIV** se descifrează (din limba engleză) ca *Virusul Uman Imunodeficiar*. Virusul infectează celulele sistemului imunitar al omului și le distruge sau le inactivează. O persoană care are sistemul imunitar prejudiciat de HIV este mult mai vulnerabilă la infecții și tumori.

SIDA este prescurtarea pentru *Sindrom Imunodeficiar Achiziționat*. O persoană cu HIV nu are SIDA decît dacă sistemul imunitar devine foarte slăbit. La acel moment, persoana va avea una sau mai multe boli serioase sau va pierde majoritatea celulelor care aparțin sistemului imunitar.

Care sînt simptomele HIV și SIDA?

Nu există simptome standard ale infecției HIV sau ale SIDA.

Persoanele care trăiesc cu HIV ar putea să se simtă și să arate bine, dar sistemul lor imunitar va fi totuși prejudiciat. O persoană poate transmite mai departe virusul HIV imediat după infectare, chiar dacă se simte perfect sănătoasă.

Odată cu trecerea timpului și fără tratament specific, HIV slăbește sistemul imunitar al persoanei infectate, făcînd-o mult mai vulnerabilă la **infecțiile oportuniste**. Aceste infecții sînt cauzate de microbi care se află în jurul nostru tot timpul, cu care în mod normal se luptă organismul uman sănătos. Odată ce HIV deteriorează protecția organismului, aceste infecții pot pătrunde în corp, producînd o gamă întreagă de simptome – unele din acestea chiar foarte serioase. De asemenea, unele tumori pot apărea ca rezultat al prejudicierii sistemului imunitar și pot cauza deteriorarea sistemului nervos și a creierului.

Astfel de simptome nu sînt totuși direct cauzate de HIV și nu pot fi interpretate drept semne distinctive de prezență a infecției HIV sau SIDA. Pentru diagnosticul SIDA se cer semne de deficiență serioasă a sistemului imunitar, care nu pot fi explicate prin niciun alt factor în afară de HIV. Iar pentru acest scop este nevoie de un **test la HIV**.

Unicul mod de a ști cu certitudine dacă o persoană este infectată cu HIV este testarea la HIV.

Testul la HIV va da rezultate sigure doar peste 3 luni după infectare – însă persoana infectată devine contagioasă imediat după molipsirea cu acest virus.

Țineți minte! Fiind un virus, HIV nu poate fi eliminat total din organism, însă tratamentele antivirale administrate corect permit prelungirea vieții bolnavilor cu zeci de ani după infectare.

Nu există vaccin pentru HIV/SIDA.

După <http://aids.md>

- ◆ Aduceți exemple de alte boli provocate de virusuri. Ce fel de tratament li se aplică bolnavilor?
- ◆ Este posibil ca o persoană să fie purtătoare de HIV, dar nu și bolnavă de SIDA? Iar viceversa?
- ◆ De ce persoana infectată cu HIV este mai vulnerabilă față de alte infecții decît oamenii sănătoși?
- ◆ Care boli provocate de virusuri pot fi prevenite prin vaccinare?
- ◆ De ce este foarte important ca persoana care suspectează că s-a infectat cu HIV să facă un test la HIV peste trei luni după contactul dubios?
- ◆ Conform legislației Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii care solicită un permis de muncă sau de ședere în Moldova trebuie să prezinte, pe lîngă alte documente, un certificat care confirmă că nu sînt infectați cu HIV. Cum credeți, ce a determinat introducerea acestei prevederi în legislație?
- ◆ Constituie acest lucru un gest de discriminare? De ce?

◆◆◆ ÎN ECHEPE

- ◆ Grupați-vă în 5 echipe. Fiecare echipă va scrie scenariul unui spot televizat, menit să alerteze populația în ce privește infecția HIV. Spoturile vor releva una din cele cinci căi principale de transmitere a virusului (v. informația de mai sus). Specificați imaginile/ evenimentele ce se vor demonstra vizual și coloana sonoră/mesajele verbale din spot.

PRE-text**Republica Moldova – pe locul întâi la numărul bolnavilor de tuberculoză**

Republica Moldova este pe primul loc în Europa la numărul bolnavilor de tuberculoză. Anual, 700 de moldoveni mor din cauza acestei maladii și aproximativ 5 mii de oameni se infectează anual cu bacilul Koch.

Medicii bat alarma, mai ales că în ultimii ani se înregistrează pacienți cu forme mai complicate ale acestei boli. Tratamentul bolnavilor de tuberculoză durează de la șase luni pînă la doi ani, iar statul cheltuie cîte 5 mii de euro pentru fiecare pacient.

Medicii sînt îngrijorați, pentru că de cele mai dese ori persoanele infectate cu bacilul Koch renunță la tratament deoarece nu vor să renunțe la serviciu și chiar emigrează. Alții însă renunță la tratament din lipsa de surse financiare.

Tuberculoza este o boală periculoasă, dar poate fi prevenită. Medicii ne recomandă să ducem un mod sănătos de viață cu o alimentație echilibrată, care ne va asigura o protecție naturală la bacteria Koch. Potrivit ultimelor date, o treime din populația globului suferă de această maladie.

<http://www.jurnal.md>

INFORMEAZĂ-TE**Cum se transmite tuberculoza?**

Tuberculoza se transmite prin aer. Un bolnav de tuberculoză răspîndește bacilii cînd tușește, strănută, vorbește, iar persoanele din jurul său inspiră aerul cu microbi și pot să se infecteze. Se consideră că o persoană ce are tuberculoză și nu se tratează poate infecta într-un an aproximativ alte 10 persoane cu care contactează. Tuberculoza nu se transmite prin mîncare, prin folosirea acelorași vase sau tacîmuri, prin sărut sau relații sexuale, ci prin aerul inspirat. Însă persoanele care trăiesc în contact strîns cu bolnavul de tuberculoză riscă să se infecteze chiar de fiecare dată cînd stau de vorbă cu el.

Fumatul nu cauzează tuberculoza, dar cei care fumează au un risc de 4 ori mai mare de a se îmbolnăvi.

Riscă să se îmbolnăvească în urma infectării cu bacilii de tuberculoză persoanele supraobosite, subalimentate, cu imunitatea scăzută, cu o insuficiență de minerale și vitamine, care locuiesc în condiții neigienice și suferă frecvent de stres.

Care sînt semnele tuberculozei?

Tuberculoza este o boală care se instalează pe tăcute, ea nu doare, nu deranjează în mod particular pacientul și pot trece săptămîni sau chiar luni întregi pînă cînd bolnavul se prezintă la medic. Și tocmai în această perioadă bolnavii sînt cei mai contagioși.

Tusea ce persistă mai mult de trei săptămîni, lipsa poftei de mîncare, scăderea în greutate, oboseala, asudarea intensă în timpul somnului, creșterea temperaturii între 37 și 37,5 grade sînt simptome care trebuie să-l impună pe bolnav să se adreseze la medicul de familie. Alteori boala se manifestă acut, cu tuse, febră mare și junghiuri, care nu cedează la tratamentele obișnuite pentru răceală. Omul zace la pat, nu are putere, respiră foarte greu. În aceste situații, este esențială prezentarea urgentă la medic.

Cum să aflu dacă am tuberculoză?

Consultați medicul dumneavoastră de familie, împreună cu care veți decide dacă trebuie să faceți proceduri adăugătoare de diagnostic și să consultați un specialist pneumoftiziolog. După examenul medical acești specialiști vă pot recomanda să faceți astfel de investigații ca: examenul microscopic al sputei pentru prezența bacililor Koch, radiografia cutiei toracice, proba cutanată Mantoux și alte investigații. Este foarte important să urmați aceste sfaturi pentru a afla cît mai devreme dacă aveți tuberculoză, căci tratamentul la timp sporește șansele dumneavoastră de vindecare.

Țineți minte! Tuberculoza poate fi tratată pînă la însănătoșirea completă a pacientului – dacă s-a detectat la timp.

După <http://www.clinica.md>

FRONTAL

- ◆ Amintiți-vă de personaje literare care au suferit de tuberculoză. De ce această boală era atît de răspîndită în trecut?
- ◆ De ce, în pofida progresului medicinei, tuberculoza rămîne o boală foarte activă și răspîndită, în timp ce epidemiile de ciumă sau holeră au fost stopate?
- ◆ Ce se va întîmpla cu un purtător de HIV, dacă se infectează și de tuberculoză?
- ◆ De ce tuberculoza este numită „boala sărăciei”?
- ◆ De ce este important ca fiecare persoană să facă, anual, radiografia cutiei toracice?
- ◆ În clasele primare prezența infecției de tuberculoză în organismele dvs. era determinată prin proba Mantoux. Documentați-vă și explicați mecanismul de detectare prin care lucrează proba.
- ◆ Sugerați alte măsuri de detectare timpurie a tuberculozei la elevi.
- ◆ De ce bolnavii de tuberculoză se întremează, tradițional, la munte și la mare?

INDIVIDUAL

- ◆ Proiectează un mic pliant (o foaie A4 pliată în trei) care să rezume simptomele tuberculozei și măsurile de profilaxie. Pliantul va fi destinat oamenilor localității tale, de aceea vei utiliza puncte și adrese de referință actuale anume pentru comunitatea ta.

FRONTAL

- ◆ Realizați un poster destinat elevilor și profesorilor de la liceul dvs., în care veți prezenta simptomele, căile de transmitere și modurile de profilaxie pentru una din următoarele maladii: *angina, meningita, difteria, rujeola, oreionul, pojarul, gripa sezonieră, varicela, holera.*
- ◆ Organizați dezbateri pe tema: *Medicina naturistă contra medicinei chimice.*

INDIVIDUAL

- ◆ Scrie scenariul unui spot publicitar, care se va difuza la posturile naționale de televiziune, pentru promovarea spălăturii pe mâini printre copiii de vîrstă școlară mică. Ai grijă să adaptezi mesajul la vîrsta respectivă.

FRONTAL

- ◆ Organizați o masă rotundă cu genericul: *Nivelul de cultură a societății se reflectă în sănătatea membrilor ei.* Comparați mai multe culturi și aspecte ale sănătății oamenilor în trecut și în ziua de azi.
- ◆ Examinați ofertele de prînzuri școlare, tipice pentru diferite țări.
 - ◆ Care vi se par mai sănătoase și de ce?
 - ◆ În ce mod cultura și resursele țării influențează selecția alimentelor?
 - ◆ Cum ar arăta un prînz școlar tipic moldovenesc?

Brazilia:

salată-verde, carne cu legume, chiflă albă, banană, fasole și orez.

Franta:

midii, grepfrut, prăjitură cu brînză dulce, chiflă albă, cartofi-pai cu ketchup, iaurt, anghinare.

Cehia:

supă, carne cu sos, orez, ceai, prăjitură,
suc de fructe.

Coreea de Sud:

salată de varză,
pepene-galben, supă, orez.

Marea Britanie:

salată de fructe, pâine integrală, morcovi,
mazăre-verde, cartofi, friptură de găină.

SUA:

pară, lapte, sos degresat, pizza cu salam,
salată-verde.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Construiște, pentru tine, un meniu pentru șapte zile, care să corespundă cerințelor alimentației sănătoase.
- ◆ Imaginează-ți că trebuie să pleci într-un marș turistic de trei zile, departe de magazine și cafenele. Ce produse vei lua cu tine, pentru a-ți asigura o alimentație sănătoasă și nutritivă? Elaborează o listă pentru vară și una pentru iarnă.
- ◆ Examinează, la alegere, o cură de slăbire și determină beneficiile și pericolele ei.

◆ FRONTAL

- ◆ Gareth, protagonistul studiului de caz din *Tema 3*, s-a însănătoșit brusc și inexplicabil. Astfel nu mai necesită un transplant. Cum credeți, ce se întâmplă acum în viața lui? Mai consumă alcool ca înainte? De ce?
- ◆ Ce categorii de cetățeni sînt supuse unui risc înalt de a fi traficate? (specificați vîrsta, nivelul de venit, nivelul de studii, situația familială)? De ce?
- ◆ Cunoașteți personal victime ale traficului de ființe umane? Povestiți, pe scurt, istoria lor.

Studiu de caz:

Soții Smith din SUA au contactat o agenție internațională care mijlocește adoptarea orfanilor din Etiopia de către cetățenii SUA. Astfel au adoptat o fetiță în vîrstă de un an, care a fost găsită la orfelinat într-o stare gravă, fiind infectată cu HIV și suferind de mai multe maladii adiacente. După îngrijiri intensive în SUA, fetița a început să se simtă foarte bine, dezvoltîndu-se ca toți copiii de vîrsta ei. Datorită tratamentului antiviral, nivelul virusului HIV din sîngele ei a scăzut pînă la un procent minim. Familia Smith este extrem de fericită.

Într-o zi, soții decid ca fiica lor adoptivă să-și cunoască, odată, originea. Prin aceeași agenție de adopție, ei organizează investigații în Etiopia pentru a afla cine i-au fost părinții (părinților adoptivi li s-a spus că fetița e orfană și nu are alte rude). Agenția descoperă că, după o jumătate de an de la nașterea fetiței, mama ei a plecat la munci sezoniere în Maroc, lăsînd copilul în grija unei vecine. Vecina a dus fetița la orfelinat, unde aceasta a fost ulterior găsită de agenție. Revenită în țară, mama își caută disperată fiica.

Soții Smith stau acum în fața unei dileme și nu știu cum e mai corect să procedeze. Să întoarcă copilul mamei? Dar mama este foarte săracă și bolnavă de SIDA – fără tratament, va deceda curînd și la fel se va întâmpla cu copilul. Să ignore situația? Dar este oare bine a lăsa mama să se macine de durere? Situația se complică prin faptul că, dacă se descoperă că fetița nu era orfană, adopția se anulează, iar soții Smith și agenția mijlocitoare pot fi dați în urmărire penală.

- ◆ Cum credeți că trebuie să procedeze soții? Argumentați-vă poziția.
- ◆ Se poate spune că, în acest caz, fetița etiopiană a fost traficată în scopul adopției? De ce?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Documentează-te și elaborează un referat despre istoria transplantelor umane.
- ◆ Pregătește o scurtă prezentare despre unul din deținătorii Premiului Nobel pentru medicină din ultimii 30 de ani.
- ◆ Dezvoltă într-un eseu de 2 pagini afirmația lui Harvey Cushing: *Medicul e obligat să ia în considerare mai mult decît organul bolnav, mai mult chiar decît omul întreg – el trebuie să țină cont de mediul în care trăiește acest om.*

- ◆ Verifică-ți cunoștințele: marchează care dintre variantele numite sînt căi de transmitere a virusului HIV și care nu sînt:

HIV se transmite prin...	Adevărat	Fals
Îmbrățișare		
Folosirea aceluiași pahar		
Instrumente de manichiură nesterilizate		
Sărut		
Înțepătură de țînțar		
Înțepătură de viespe		
Contact sexual neprotejat		
Instrumente dentare nesterilizate		
Strănut		
Tuse		
Transfuzii de sînge		
Alăptare		
Instrumente de tatuaj nesterilizate		

- ◆ Documentează-te și pregătește un referat pe tema: *De ce încă nu a fost creat vaccinul pentru HIV.*

◆ FRONTAL

- ◆ Lucrînd pe un poster comun sau pe tablă, reprezentați schematic factorii care, în opinia dvs., favorizează răspîndirea HIV/SIDA în Moldova.
- ◆ Pentru fiecare factor de răspîndire, sugerați cîte două mijloace de combatere.
- ◆ Care din cauzele ce facilitează răspîndirea HIV/SIDA contribuie și la diseminarea tuberculozei?
- ◆ Cum explicați aceste coincidențe?
- ◆ Scrieți scenariul unui scurt spectacol în care se vor explica simptomele tuberculozei și va fi promovat controlul medical în cazurile suspecte. Sceneta va fi destinată elevilor de vîrstă gimnazială. Interpretați-o în fața colegilor mai tineri de la gimnaziu.

CREȘTEREA PERSONALĂ ȘI ORIENTAREA PENTRU CARIERĂ

U N I T A T E A

4

1

Succesul profesional. Antreprenorul de succes

Dacă poți să-ți numeri banii, înseamnă că nu ai un miliard de dolari.

J. Paul Getty

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Comentați afirmația: *Abilitățile pot să te ridice sus, dar îți trebuie caracter ca să rămii acolo.* La ce fel de situații se face referire?
- ◆ Aduceți câteva exemple concrete (din viață, literatură sau cinematografie) când o persoană a atins succesul profesional sau o poziție înaltă în societate, dar nu a reușit să se mențină în vîrf din cauza unor deficiențe de caracter.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Listează toate trăsăturile unei persoane de succes (în orice domeniu) în următorul tabel:

Trăsături de caracter	Capacități innăscute	Cunoștințe	Abilități

- ◆ Subliniază aspectele esențiale ale caracterului pe care le posezi sau vrei să le dezvolți la tine.

DEX

Antreprenor s.m., s.f. Persoană care conduce o întrepriză. (DEX, 1998)

Antrepriză s.f. Întreprindere care execută lucrări industriale, comerciale, de construcții etc.; lucrarea propriu-zisă. (DEX, 1998)

Întreprinzător s.m., s.f. Persoană care creează și se ocupă de o întreprindere, de o afacere etc. (*Dicționar de cuvinte recente*, 1997)

◆ FRONTAL

- ◆ Construiți pe tablă sau pe poster un tabel similar celui de mai sus și înscrieți toate sugestiile pe care le-ați notat individual.
- ◆ Bifați trăsăturile necesare pentru un antreprenor de succes.
- ◆ Este posibil să-ți dezvolți niște trăsături de caracter concrete? În ce mod?
- ◆ Ce fel de studii trebuie să aibă un întreprinzător? Unde le poate face în Republica Moldova?

◆◆ ÎN ECHIPE

◆ Grupați-vă în trei echipe. Fiecare echipă va examina istoria unui antreprenor din cele propuse în continuare și va prezenta dezvoltarea lui într-o schemă care va specifica:

Calitățile personale și vocația;

Originea ideii de succes;

Produsele/serviciile realizate;

Oportunitățile de dezvoltare.

1. Jamie OLIVER (n. 1975) a învățat să gătească în localul părinților săi, *The Cricketers*. La 11 ani tăia legumele cu o măiestrie și viteză profesională, dar visa să devină star de muzică pop.

După o perioadă de studii culinare s-a angajat la *River Café*, un restaurant londonez cu reputație internațională. Acolo a fost observat de canalul BBC și în 1998 a devenit celebru după seria de emisiuni televizate *Bucătarul gol-goluț*. Denumirea se referea la simplitatea rețetelor lui Jamie, nu la ținuta sa vestimentară.

De atunci a filmat un șir de continuări ale *Bucătarului...*, a scris cărți culinare, a reformat sistemul de alimentație din cantinele școlare engleze, insistând asupra legumelor, fructelor și a mâncării simple, gustoase, devenind nu numai unul dintre cei mai înstăriți oameni din Marea Britanie, ci și unul dintre cei mai cunoscuți bucătari din lume. Rețeaua sa de restaurante italiene numără 30 de localuri amplasate în Marea Britanie, Asia și Australia.

Reprezentantul Editurii Penguin Books l-a intervievat pe Jamie Oliver cu ocazia apariției noii sale cărți.

Penguin: Unde ai crescut?

Jamie: Am crescut în Clavering, comitatul Essex, într-o cârciumă care avea și restaurant. Bătrînul meu a insistat printre primii ca în cârciume să se servească mâncare realmente bună. Am crescut printre șapte bucătari, care foloseau ingrediente locale, și bănuiesc că anume de aceea să gătesc mi se pare atît de natural – am crescut în mijlocul mîncării. Să prepar mîncare este pentru mine la fel cu să respir – nu trebuie să depun niciun efort deosebit.

Penguin: Cînd ți-ai dat seama că vrei să gătești profesional?

Jamie: Am hotărît să devin bucătar cînd aveam vreo 15 ani, din două motive. Primul motiv era că îmi plăcea să gătesc și mi se părea foarte firesc. Îmi era ușor să gătesc, să gîndesc la mîncare, să o ating – adoram această ocupație. Al doilea motiv era că la examenele școlare nu aveam decît note foarte proaste. M-am întreat deci: „Aoleu, mă pricep măcar la ceva?” Am hotărît să intru la un colegiu de catering la Londra, apoi am studiat în Franța. Cînd m-am întors în țară, am lucrat cu Antonio Carluccio și la *River Café* din Londra.

Penguin: De unde îți culegi ideile?

Jamie: Este o profesie diferită de oricare alta. Îmi vin idei în fiecare zi, învăț și de la maeștri, și de la tinerii care abia au intrat în bucătărie. Învăț din cărți, conversații, chiar de la maică-mea. Am și sentimentul că învăț de la public. Primesc cîte o sută de scrisori pe săptămînă, care îmi spun ce le place sau nu le place oamenilor și în felul acesta am o idee destul de clară despre ce ar trebui să fac mai departe.

Penguin: Cum crezi, de ce cărțile tale se vînd atît de bine?

Jamie: Nimeni nu a fost mai uimit decît mine. Probabil, au apărut la un moment potrivit – un autor tînăr, sincer entuziasmat să gătească. Cred că publicul le-a primit atît de bine pentru că eram tînăr și arătam ca orice băiat din cartier. Ceea ce vreau este ca oamenii să deschidă cartea, să vadă bucatele, să li se facă poftă de ele, să citească rețeta și să le gătească.

După www.penguin.co.uk

2. Steve JOBS (1955–2011) s-a născut în San Francisco și a fost adoptat la naștere de Paul și Clara Jobs. A urmat cursurile unui liceu din Cupertino, California, frecventînd după orele de școală prelegeri ținute de compania „Hewlett-Packard”. Pentru scurt timp, Jobs a fost angajat la această companie, în perioada verii, lucrînd împreună cu Steve Wozniak. În 1972, Jobs a absolvit liceul și s-a înscris la Colegiul Reed. Deși a abandonat facultatea după doar un semestru, el a continuat să audieze unele cursuri precum cel de calligrafie. Jobs a declarat ulterior: „Dacă aș fi renunțat la acel curs în facultate, Mac n-ar fi avut niciodată fonturi multiple sau proporțional distanțate”.

Viața lui Steve Jobs este o înșiruire de superlative în ceea ce privește inovația. În 1976, împreună cu partenerul său de afaceri Steve Wozniak, a înființat compania „Apple”, concentrîndu-se pe dezvoltarea computerelor personale.

Un an mai tîrziu, cei doi au creat „Apple II”, care avea să devină un punct de cotitură în dezvoltarea computerelor personale și a declanșat, de fapt, revoluția în acest domeniu.

În 1983, l-a atras în companie pe directorul de la „Pepsi” John Sculley, cu una din frazele care avea să stabilească modul extraordinar în care Jobs își hipnotiza audiența: „Vrei să vinzi apă dulce toată viața sau vii cu mine să schimbăm lumea?”

În pofida succesului „Apple”, Jobs s-a retras din companie în 1985, însă s-a întors în 1996, reușind să salveze compania de falimentul care o amenința.

Odată reîntors la „Apple”, Jobs s-a concentrat pe design și experiența plăcută a utilizatorului, stabilind standarde de eficiență și estetică – așa s-a născut iPod, dispozitivul care a revoluționat întreaga industrie muzicală.

„Asta a fost una dintre ideile mele centrale – concentrare și simplitate. Simplul poate fi mai dificil decît complexul: trebuie să lucrezi din greu ca să-ți cureți gîndirea pentru a o face simplă. Însă merită, în cele din urmă, pentru că, odată ce ajungi acolo, poți să urnești și munții”, și-a explicat Jobs abordarea.

De atunci încoace, cu o precizie de invidiat, „Apple” a scos pe piață un produs de succes după altul. Cel mai productiv capitol din viața lui Jobs a fost însă cel de final, cînd a lansat iPhone și iPad. Acestea au schimbat felul în care oamenii folosesc dispozitivele mobile și consumă produsele digitale.

Jobs, caracterizat, mai întîi de toate, de viziunea sa extraordinară, și-a dezvăluit, în 2005, gîndurile despre moarte și motivație: „Să-ți amintești mereu că vei muri odată este cea mai bună cale pe care o cunosc pentru a evita greșeala de a crede că ai ceva de pierdut”.

După www.ziare.com

3. Are 26 de ani, un cont cu 4 miliarde de dolari și este cel mai influent om din lume în 2010. În lumina reflectoarelor a rămas însă studentul fragil și introvertit, care pe 4 februarie 2004, aflat în camera sa de cămin de la Harvard, a făcut primul „login” din istoria rețelei de socializare on-line Facebook, pe care o deține acum în proporție de 24 la sută.

Fondatorul rețelei de socializare Facebook, americanul **Mark Zuckerberg**, a fost desemnat de revista „Vanity Fair” cel mai influent om din lume în 2010. „Zuck este noul Cezar al clasamentului «Vanity Fair». Tînărul în hanorac, fan al «Iliadei» lui Homer, a înregistrat un succes amețitor în ultimii doi ani, cînd Facebookul său a crescut de la 100 de milioane la 500 de milioane de utilizatori. Este un colos”, își nuanțează hotărîrea revista americană. Pînă la povestea hanoracului la care face referire „Vanity Fair”, sînt însă de rememorat mai multe etape din trecutul lui Zuckerberg.

Prima invenție: un player audio

Născut pe 14 mai 1986, în White Plains, New York, Mark a început să programeze cînd era la gimnaziu. Îl atrăgeau în special aplicațiile utilitare și jocurile. Apoi, la liceu, a arătat primele semne ale vocației spre interconectivitate cînd a creat un program care să-i ajute pe colegii de birou ai tatălui său să comunice prin intermediul computerului. Nu s-a oprit aici. A primit calificativul 3 din 5 în revista „PC Magazine” pentru playerul audio pe care l-a elaborat. „Synapse Media Player” folosea inteligența artificială pentru a învăța tabieturile muzicale ale utilizatorilor. A fost momentul în care Microsoft și furnizorul de internet AOL au încercat să-i cumpere invenția și să-l recruteze. Zuckerberg a refuzat însă și a decis să urmeze Universitatea Harvard, unde a fost acceptat în 2002.

Ideea care a schimbat lumea

După doi ani, Mark a făcut clicul care i-a schimbat viața. A lansat rețeaua Facebook, pe care o gîndise doar ca o bază de date limitată la campusul Harvard, unde colegii săi să se poată „căuta” după nume și fotografii. La bază a stat clasicul catalog cu poze de tip buletin pe care îl publică an de an școlile și liceele americane, iar care la Phillips Exter Academy – unde a studiat el – se numea, simplu, Facebook. Cu ajutorul colegului de cameră Dustin Moskovitz, Mark a reușit să răspîndească noua idee și către universități ca Yale, New York, Stanford sau Columbia. „În acea perioadă investeam 85 de dolari pe lună și lucram pe computere închiriate. Acumulasem o datorie de 165 de dolari ca să pot pune pe picioare Facebookul”, și-a amintit Zuckerberg într-un interviu. În 2005 a renunțat la universitate și s-a mutat în Palo Alto, California, cu Moskovitz și alți cîțiva cunoscuți. Au închiriat o casă modestă care să le servească drept sediu.

Cum spui „nu” la 1 miliard de dolari

În 2006, Zuckerberg, Moskovitz, Eduardo Saverin și Chris Hughes au luat îndrăzneța hotărîre de a refuza oferta de 1 miliard de dolari pe care Yahoo le-o făcuse pentru drepturile asupra Facebookului. S-a dovedit o decizie inspirată. După succesul din mai 2007, cînd au apărut așa-numitele „aplicații sociale” în Facebook, popularizarea a atins cote globale: peste 800 mii de utilizatori din toată lumea, în cîteva luni.

După <http://www.romanalibera.ro>

◆◆ FRONTAL

- ◆ În ce mod țara și epoca de activitate a celor patru antreprenori le-a facilitat sau împiedicat dezvoltarea?
- ◆ Dacă Jamie Oliver se năștea în Moldova, ar fi fost posibilă cariera sa fulgerătoare? De ce?
- ◆ Ce antreprenori moldoveni din domeniul alimentării cunoașteți?
- ◆ De ce traseul activității lui Steve Jobs nu poate fi repetat cu exactitate în ziua de azi?
- ◆ Ce rețele de socializare on-line cunoașteți și folosiți, pe lângă Facebook? În ce mod au fost dezvoltate?

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Documentează-te și pregătește o prezentare verbală, însoțită de imagini, despre originea și promovarea comercială a unuia din următoarele produse/întreprinderi: Coca Cola, McDonald's, Avon, Oriflame, Knorr, Lipton, Johnson&Johnson, Youtube, Google, Microsoft.

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ Faceți în scris portretul-robot al *antreprenorului moldovean de succes* din al doilea deceniu al secolului XXI. Ce trăsături va avea cu siguranță? Ce trăsături nu va avea în niciun caz? Specificați vârsta ideală, sexul, studiile, proveniența, domeniul de activitate.
- ◆ Fiecare pereche își va prezenta verbal antreprenorul ideal, iar în final se va compila un portret-robot comun, bazat pe cele descrise de întreaga clasă.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Ce domenii de activitate promit, în ziua de azi, cel mai mare succes în Republica Moldova? De ce?
- ◆ Care ocupații sînt mai puțin promițătoare, la acest moment? De ce?
- ◆ Ce profesii și antreprize sînt dependente de situația politică a țării în care se desfășoară?
- ◆ Reprezentanții căror profesii au suferit, economic, cel mai mult în urma destrămării URSS la începutul anilor '90?
- ◆ Numiți ocupațiile care rămîn mereu solicitate și necesare, în orice circumstanțe.

Oportunități pentru dezvoltarea activității profesionale și a afacerilor

Nu-ți fie frică să crești încet – teme-te să rămâi pe loc.
Proverb chinez

◆ PROVOCARE ◆

Simțul perspectivei

Într-o zi rece de primăvară, melcul a pornit să urce pomul de vișin. Vrăbiile se prăpădeau de rîs, privindu-l. În sfîrșit, una s-a apropiat în zbor de melc și l-a întrebat:

– Nu-ți dai seama? Pomul ăsta n-are vișine!

Fără a se opri o clipă, melcul a răspuns:

– Are să aibă cînd am să ajung în vîrf.

◆ La ce situații de viață face aluzie parabola?

◆ Ce fel de persoane sînt simbolizate prin melc, avînd atitudinea lui?

PRE-text ◆

Un dar dumnezeiesc, ascuns

– Bietul meu copil. Știu cît de singur te simți. De patruzeci de ani îi ajut pe băiețelii pierduți, ca dumneata, să scape de singurătate și să-și găsească drumul în viață.

– Să-și găsească drumul, doamnă? nu înțelese Fandorin.

– Da, anume așa, se învioră Lady Esther – era, probabil, tema ei preferată. A-și găsi drumul este lucrul cel mai important în viața oricărui om. Sînt ferm convinsă că fiecare om este irepetabil talentat, că fiecare posedă un dar dumnezeiesc ascuns. Tragedia omenirii este că nu ne pricepem și nici nu tindem să descoperim și să dezvoltăm aceste daruri. La noi geniul e o raritate, o minune chiar,

dar cine este, de fapt, geniul? Este, pur și simplu, omul care a avut mai mult noroc decît alții. Așa s-a întîmplat că mersul vieții lui l-a îndreptat pe drumul potrivit. Un exemplu clasic este Mozart. El s-a născut într-o familie de muzicanți și de mic copil s-a aflat în mediul care i-a dezvoltat perfect talentul înnăscut. Iar acum imaginează-ți că Wolfgang Amadeus s-ar fi născut într-o familie de țărani. Ar fi devenit un păstor neîndemînic, care își distrează vacile, cîntîndu-le din fluier ca un înger. Sau, născut fecior de soldațoi, s-ar fi făcut un ofițeraș mediocru, care adoră

Wolfgang Amadeus Mozart

marșurile militare. Crede-mă, tinere, fiecare, absolut fiecare copil, fără excepție, poartă în sine o comoară tănuită. Numai că trebuie să știi cum să ajungi la această comoară! Sistemul meu de educație se bazează pe ideea că viitorul mare comandant de oști trebuie să ajungă în armată, iar viitorul mare pictor să aibă acces la pensule. Pedagogii mei tatonează atent și cu răbdare sufletul fiecăruia dintre copiii noștri, căutând scînteia divină, și o găsesc în nouă cazuri din zece!

– Deci, pînă la urmă, nu toți o au! observă, triumfător, Fandorin.

– Toți, tinere, absolut toți – însă noi, pedagogii, nu sîntem suficient de iscusiți. Sau se poate întîmpla că un copil posedă talente inutile în lumea contemporană. Poate că printre oamenii de peșteră sau în viitorul îndepărtat darul lui s-ar dovedi indispensabil – cum anume, nici nu putem să ne imaginăm.

– Nu mă apuc să judec despre viitor, fie, spuse Fandorin, fără voia sa atras de discuție. Dar nu înțeleg la ce vă referiți, vorbind de oamenii peșterilor. Ce fel de talente aveți în vedere?

– Nu știu nici eu, dragul meu, zîmbi Lady Esther. Darul de a ghici unde sub pămînt se poate găsi apa sau poate darul de a adulmea animalul sălbatic în pădure. Sau poate abilitatea de a deosebi rădăcinile comestibile de cele necomestibile. Tot ce știu este că în vremurile acelea îndepărtate anume asemenea oameni erau genii, iar vreunul ca Darwin sau Schopenhauer, marii noștri savanți și filozofi, ar fi fost considerat prostuț într-un trib primitiv. Apropos, copiii considerați astăzi handicapați mental își au și ei darul lor. Desigur, este vorba de talente speciale, neraționale, aș spune. Am o școală aparte pentru copiii la care a renunțat pedagogia tradițională. Nici nu-ți imaginezi ce capacități miraculoase am descoperit în ei! Un băiat, de exemplu, are treisprezece ani și abia vorbește – dar tratează orice migrenă cu simpla atingere a miinii! Altul – acesta nu vorbește deloc – își poate ține respirația pentru patru minute și jumătate. Al treilea încălzește apa din pahar, doar privind-o. Îți imaginezi?

Lady Esther își trase răsufierea și continuă:

– Școala de aici este nouă, am deschis-o cu doar trei săptămîni în urmă. Oamenii mei au adunat din orfeline și chiar de pe străzi o sută douăzeci de băieți orfani în vîrstă de la patru la doisprezece ani. Este greu să schimbi ceva într-un copil mai mare – personalitatea este deja formată. Pentru început, i-am divizat în grupuri după vîrstă, cu cîte un profesor specialist în vîrsta respectivă. Principala obligație a profesorului este să-i observe pe copii îndeaproape și să le dea tot felul de însărcinări ușoare. Ele seamănă cu niște jocuri, dar ne permit să determinăm înclinația generală a copilului. La prima etapă trebuie să ghicim ce este mai talentat la acest copil – corpul, mintea sau intuiția. Apoi copiii vor fi împărțiți în grupuri mai mici, deja după profiluri: raționaliști, artiști, artizani, lideri, sportivi și așa mai departe. Treptat, profilurile se îngustează și deseori băieții mai mari sînt pregătiți individual. Eu lucrez cu copiii de patruzeci de ani și nici nu-ți imaginezi cît de multe au realizat cei crescuți de mine – în cele mai diverse domenii!

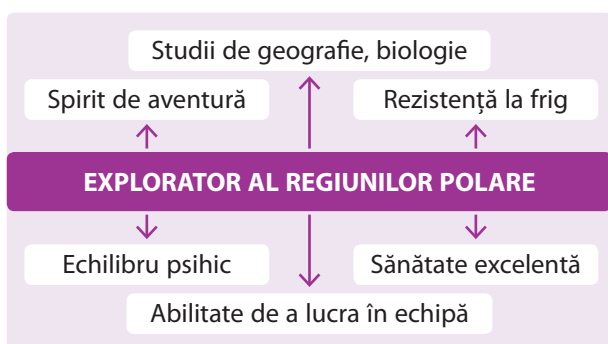
După *Boris Akunin*

FRONTAL

- ❖ De ce este important ca înclinațiile și talentele copiilor să fie detectate pînă la 12 ani?
- ❖ Ați frecventat în copilărie cercuri de arte sau de sport?
- ❖ Continuați să le frecvențați sau le-ați abandonat? De ce?
- ❖ Ce cazuri cunoașteți cînd un reprezentant remarcabil al unei profesii și-a descoperit vocația deja fiind adult?
- ❖ Care sînt pericolele împărțirii pe profiluri la o vîrstă imatură?

INDIVIDUAL

- ❖ Listează toate profesiile pe care ai dori să le urmezi din copilărie pînă acum și amintește-ți de ce îți plăceau anume acestea.
- ❖ S-a schimbat ceva de atunci? Dacă ai deja alte intenții, ce le-a generat?
- ❖ Scrie un eseu de o pagină, o pagină și jumătate, intitulat: *Profesia pe care n-am s-o urmez în niciun caz.*
- ❖ Reprezintă, sub formă de schemă, ocupația/profesia pe care îți dorești s-o urmezi în viitor și factorii necesari pentru realizarea intenției. De exemplu:

- ❖ Imaginează-ți că, peste șase-șapte ani, ai absolvit facultatea aleasă și dorești să te angajezi în câmpul muncii. Redactează o versiune a CV-ului tău așa cum ai dori să arate la acel moment, când vei decide să-l prezinți potențialilor angajatori.
- ❖ Examinează oferta pieței de muncă (în revista „Makler”, ziare locale, pe <http://lucru.md>, <http://www.joburi.md>, <http://joblist.md>, <http://munka.md>, <http://www.olx.md> etc.).
- ❖ Ai găsit vreun post pentru care ești deja calificat?
- ❖ Ai găsit posturi pentru care intenționezi să devii calificat în viitor?
- ❖ Elaborează un raport succint (1-1,5 pagini) despre ofertele de muncă disponibile adolescenților cu studii gimnaziale.

PRE-text

Nicio slujbă nu e sub nivelul tău

Există studii bine documentate care arată că tinerii din ziua de azi au din ce în ce mai mult sentimentul că lucrurile li se cuvin. Am văzut cu siguranță asta la cursuri.

Atît de mulți studenți pe cale de a absolvi au ideea că li se cuvine să fie angajați în baza creativității lor fenomenale. Mult prea mulți sînt nefericiți la gîndul că ar trebui să înceapă de jos.

Lucrători sezonieri în câmpul de căpșuni, SUA

Sfatul meu a fost întotdeauna: „Ar trebui să fii în al nouălea cer dacă obții o slujbă în camera de sortare de la poștă. Și când ajungi acolo, uite ce faci: fii extraordinar la sortat poștă”.

Nimeni nu vrea să-l audă pe altul spunând: „Nu sortez bine poșta, pentru că slujba asta e sub nivelul meu”. Nicio slujbă n-ar trebui să fie sub nivelul nostru. Și dacă nu poți (sau nu vrei) să sortezi poșta, care-i dovada că ești în stare să faci orice altceva?

După ce studenții noștri erau angajați de companii pentru primele lor slujbe, le ceream firmelor să ne informeze în legătură cu prestațiile lor. Șefii lor nu aveau aproape niciodată nimic

negativ de spus despre capacitățile lor sau despre cunoștințele lor tehnice. Dar când primeam informații negative, vorbeau aproape întotdeauna despre înfumurarea proaspeților angajați. Sau despre faptul că își doreau deja funcții de conducere.

Cînd aveam 15 ani, am lucrat pe un câmp, prășind la căpșuni, iar cei mai mulți dintre muncitorii erau zilieri. Lucrau acolo și cîțiva profesori, ca să facă un ban în plus pentru vară. Am comentat în fața tatălui meu despre cum slujba ar fi fost sub nivelul acelor profesori. (Bănuiesc că încercam să sugerez prin aceasta că slujba era și sub nivelul meu.) Tata m-a muștrătat mai tare ca niciodată. Considera că munca fizică nu e sub nivelul nimănui. A spus că preferă să muncesc din greu și să devin cel mai bun gropar din lume decît să ajung fără efort un elitist înfumurat la un birou.

M-am întors pe câmpul de căpșuni, dar tot nu-mi plăcea ce făceam. Dar auzisem cuvintele tatălui meu. Am fost atent la atitudinea mea și am săpat cu ceva mai mult spor.

Randy Pausch

FRONTAL

- ❖ De ce este important ca un viitor bun specialist să înceapă a lucra „de jos”?
- ❖ Ce îi face pe tinerii absolvenți să creadă că merită să ocupe posturi înalte din start?
- ❖ Munca sezonieră nu era profesia aleasă pentru viitor de către tînărul Randy. De ce tatăl său a insistat ca acesta s-o execute cît mai eficient?
- ❖ Care, în opinia tatălui, este valoarea educativă a muncii fizice? Sînteți de acord cu el?
- ❖ Vi s-a întîmplat să lucrați într-un domeniu care, cu siguranță, nu va constitui ocupația dvs. pe viață? De ce ați acceptat acest serviciu?

INDIVIDUAL

- ❖ Elaborează o listă din 7 sfaturi pentru tînărul specialist, în care să sugerezi modele adecvate de comportament și atitudini sănătoase față de serviciu. Poți să te referi la o profesie concretă sau să te orientezi spre un angajator abstract.

◆ FRONTAL

- ◆ *Graffiti*. Fiecare elev va trece în fața clasei și va înscrie pe tablă sau pe poster un lucru pe care știe să-l facă și care poate aduce câștig. Sugestiile se clasifică apoi pe domenii de activitate, după complexitate, după nivelul de calificare sau după un alt criteriu.
- ◆ Care dintre ocupațiile numite ar putea constitui activitatea unei întreprinderi?
- ◆ Care din produsele sau serviciile oferite sînt intens reprezentate pe piața din Republica Moldova?
- ◆ Care nu sînt reprezentate suficient?

PRE-text ◆

Mărgele, felicitări și jucării, pasiuni transformate în afaceri de perspectivă

Tinere, frumoase, inteligente: Olga, Eugenia și Xenia au renunțat la profesiile în care au investit ani de zile și s-au lăsat duse de valul inspirației. Satisfacția pe care o au privind-și confecțiile realizate, obiecte numite mai nou și „hand-made”, adică făcute de mînă, le-a transformat hobby-urile în afaceri de perspectivă.

Datorită Internetului, obiectele hand-made se bucură de tot mai mult succes, lucrările confecționate manual fiind foarte apreciate atît de moldoveni, cît și de turiștii care ne vizitează țara. Eugenia, eroina cu cerceii, îmi spunea despre efectul acestora asupra ei: „Pînă a o cunoaște pe Olga, renunșasem demult să mai fac cadou felicitări, acum o fac cu deosebită plăcere”.

Surprinse să afle că mai există persoane cu astfel de aspirații artistice, fetele au căutat să se împrietenească și au devenit și un stimul una pentru alta.

Arta bijuteriilor hand-made Eugenia a descoperit-o acum un an. După absolvirea Facultății de Drept, a lucrat un timp ca funcționar public. Sufletul însă îi tînjea după frumos, așa că a hotărît să-și realizeze un vis din copilărie, a luat niște ore particulare de pictură. Într-o bună zi, tot navigînd prin Internet, a aflat despre bijuteriile fabricate din argilă polimerică. A încercat să confecționeze și ea niște cercei după tehnicile de prelucrare a acestei argile, i-a pictat și, de atunci, cerceii, brățările și mărgelile i-au schimbat și i-au îmbogățit viața.

După o lună, avea o colecție destul de vastă de astfel de bijuterii modelate cu dăruire, pe care reușea cu ușurință să le vîndă prietenilor și

„prin prieteni”. Bijuteriile erau cumpărate atît de fete, cît și de băieți, care le găseau frumoase și originale pentru a le dărui iubitelor. Așa a fost descoperită și invitată la o emisiune TV, de unde a ieșit „vedetă”. Imediat după emisiune, a fost contactată prin intermediul unei rețele de socializare de zeci de tinere nerăbdătoare să achiziționeze coloratele bijuterii din argilă. Succesul și pasiunea pentru ceea ce făcea au determinat-o să înceapă o afacere serioasă în domeniu.

Olga a cunoscut-o și contactat-o pe Eugenia tot atunci, după emisiune. I-a comandat un set de bijuterii. Începuse și ea, de puțin timp, să confecționeze niște felicitări, inspirată la fel din diverse surse on-line. Se apropia Ziua de 8 Martie și sora i-a propus să le vîndă colegelor sale de serviciu. Toate s-au vîndut. Încurajată de succes, ca și Eugenia, proaspăta absolventă a Facultății de Business și Administrarea Afacerilor, apoi a unui curs de broker, și-a luat diplomele și... le-a pus în dulap la păstrare. Următoarele lucrări au fost invitațiile de nuntă pentru o prietenă, pe care s-a oferit să le confecționeze pe gratis. Nici nu și-a închipuit cîtă muncă și migală necesită acestea, în schimb a fost o bună experiență. În afară de felicitări și invitații, s-a mai perfecționat și în diverse compoziții, în tablouri, cutiuțe pentru cadouri. Fiindcă nu putea participa la expozițiile de artizanat organizate în oraș, a obținut titlul de „meșter popular” și și-a creat un site. În prezent, împreună cu prietena ei, Eugenia, închiriază un oficiu, care le servește și ca atelier. Iar zi de zi, la piața de artizanat de pe bulevardul Ștefan cel Mare, Xenia, o altă meșteriță, vinde lucrările celor două alături de ale sale.

Xenia, absolventă a Facultății de Actorie, și-a găsit chemarea în fabricarea păpușilor tradiționale specifice diferitor țări. Tehnicile de confecționare a păpușilor: „tilda”, „sock dolls”, „amigurami” le-a descoperit tot în spațiul informațional al Internetului și, de atunci, le exploatează la maximum, îmbogățindu-le cu idei personale, căci, spune ea, fiecare jucărie este irepetabilă. „Amigurami”, explică fata, „reprezintă o tehnică japoneză de realizare a păpușilor croșetate și umplute cu diverse materiale. Japonezii apreciază foarte mult aceste jucării, pe care le poartă la genți, le țin pe masa calculatorului etc.” Judecînd după vînzări, aceste obiecte confecționate manual plac și moldovenilor.

În timp ce-și vinde realizările în piața de artizanat, Xenia croșetează și-și coase jucăriile în văzul cumpărătorilor. Cît îmi povestește despre acest lucru manual, meșterește absorbită o girafă dintr-o pereche de ciorapi. Îi ia mult timp pînă găsește țesăturile pentru confecționarea păpușilor, în schimb, de la ele pornește de cele mai multe ori ideea ce se va naște din acea bucată de pînză. Indiferent de cît de năstrușnică va ieși jucăria, fata e sigură că fiecare lucru își are cumpărătorul său.

<http://jurnal.md/ro/news/-hand-made-in-moldova-208790>

- ◆ Listați abilitățile care le-au ajutat pe protagonistele articolului să-și dezvolte afacerea proprie.
- ◆ De ce au ales să renunțe la profesiile pentru care au fost pregătite la facultate?
- ◆ Dați alte exemple cînd un hobby a devenit sursa principală de venit a persoanei care îl practică.
- ◆ De ce producția atelierului *hand-made* este solicitată pe piața de cumpărători?
- ◆ Vizitați pagina Web <http://lucrumanualmoldova.blogspot.com> și examinați mărfurile oferite.

Micul și marele business

3

*Nu poți pur și simplu să-i întrebi pe clienți ce vor și apoi să încerci să le dai acel lucru.
În momentul când va fi gata, vor dori altceva mai nou.*

Steve Jobs

◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Listați, pe două coloane, avantajele și dezavantajele antreprenoriatului practicat individual, în opoziție cu un serviciu în sectorul bugetar.
- ◆ Enumerați factorii, personali și externi, care ar putea împiedica o persoană să devină un antreprenor de succes.
- ◆ Care din acești factori sînt remediabili, iar care nu pot fi înlăturați? De ce?

Cadrul legal al activității antreprenoriale în Republica Moldova

INFORMEAZĂ-TE

(2) Este întreprindere micro agentul economic ce corespunde următoarelor criterii: număr mediu scriptic anual de salariați de cel mult 9 persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 3 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 3 milioane de lei.

(3) Este întreprindere mică agentul economic ce corespunde următoarelor criterii: număr mediu scriptic anual de salariați de cel mult 49 de persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 25 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 25 milioane de lei, cu excepția agenților economici care cad sub incidența alin. (2).

(4) Este întreprindere mijlocie agentul economic ce corespunde următoarelor criterii: număr mediu scriptic anual de salariați de cel mult 249 de persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 50 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 50 milioane de lei, cu excepția agenților economici care cad sub incidența alin. (2) și (3).

(5) În sensul prezentei legi, subiecte ale sectorului întreprinderilor mici și mijlocii sînt și agenții economici persoane fizice care practică activitate de întreprinzător, cu condiția corespunderii criteriilor stipulate la alin. (2)–(4).

(6) Sub incidența prezentei legi nu cad:

- a) agenții economici care dețin o poziție dominantă pe piață;
- b) agenții economici în al căror capital social cota membrului fondator (asociatului, participantului, acționarului), persoană juridică ce nu este subiect al sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, depășește 35%, cu excepția organizațiilor necomerciale;

- c) companiile fiduciare și companiile de asigurare;
- d) fondurile de investiții;
- e) agenții economici importatori de mărfuri supuse accizului;
- f) băncile, organizațiile de microfinanțare, asociațiile de economii și împrumut, alte instituții financiare;
- g) casele de schimb valutar și lombardurile;
- h) întreprinderile din domeniul jocurilor de noroc.

Legea privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Determinați, în baza legii citate, sub incidența cărui articol al *Legii nr. 206* nimeresc următoarele întreprinderi:

Întreprinderea „Costa Brava” SRL, 217 angajați, venituri anuale 10 000 lei;

SA „Inițiativa”, 3 angajați, venituri anuale din vânzări 4 mln. lei;

Cazinoul „Imperial”, 40 de salariați, venit anual 80 mln. lei;

Banca „Multicreditbank”, 1 400 de salariați, venitul anual 40 mln. lei;

Întreprinderea Individuală „Găinușa”, 13 salariați, venituri anuale 20 mln. lei;

SA „Carat”, 8 angajați, venituri anuale din vânzări 11 000 lei;

Asociația de Creditare „Împrumut”, 300 de angajați, venit anual 18 mln. lei.

◆ INFORMEAZĂ-TE

Deschidem firmă

Este simplu de deschis o firmă proprie în Moldova? Vom examina acest proces pe etape.

1. La început trebuie să mergeți la Camera de Înregistrare (Chișinău, str. Ștefan cel Mare, 73), având buletinul de identitate și banii pentru înregistrarea întreprinderii (prețul diferă în funcție de tipul companiei).
2. Se scrie cerere, în care se indică tipul firmei (Î.I., SA, SRL etc.). Toate plusurile și minusurile tipurilor de firme trebuie studiate din timp.
3. În cerere trebuie, de asemenea, să indicați mărimea capitalului social al companiei (suma de bani alocată pentru începutul activității firmei, minimum 5 400 de lei) și fondatorii (cine oferă bani pentru deschiderea firmei). Fondatorii sînt, de fapt, proprietarii firmei.
4. Din lista enormă de tipuri de activitate selectăm doar cinci, de care se va ocupa firma. Trebuie să aveți în vedere că pentru unele tipuri de activitate va trebui să obțineți licență (comercializarea țigărilor, băuturilor alcoolice). Prețul unei licențe constituie circa 5 000 de lei, însă prețul unora atinge mii și sute de mii de dolari (telefonia mobilă).
5. Alegem denumirea firmei. Se recomandă să fie selectate cîteva variante, deoarece unele ar putea fi ocupate. De asemenea, trebuie să aveți în vedere că există o lege care prevede că firma urmează să fie numită cu cuvinte românești (dacă printre fondatori se numără persoane străine, se admit cuvinte engleze). Însă, în linii generale, indiferent de denumire, poate fi afișată orice inscripție (firma se numește Î.I. „Irina Cearscaia”, iar deasupra oficiului este inscripționat „Incanto”).

6. Se stabilește adresa juridică a firmei. În calitate de adresă juridică poate figura adresa domiciliului sau adresa încăperii închiriate.
7. Se achită înregistrarea firmei. În această sumă intră și costul ștampilei. Tot atunci sînt întocmite trei exemplare ale statutului firmei, în care sînt indicate cele 5 tipuri de activitate, fondatorii etc. Cu acest statut și împreună cu fondatorii trebuie să mergeți la notar pentru autentificare.

Decizia privind înregistrarea întreprinderii este luată în timp de pînă la 10 zile lucrătoare. În această perioadă urmează să depuneți pe contul oricărei bănci capitalul social și să deschideți un cont. Capitalul social poate fi cheltuit pentru utilaj sau licență, dar nu și în scopuri personale.

Peste 10 zile lucrătoare (sau mai rapid), atunci cînd se deschide firma, fondatorul primește toate actele respective și ștampila. După aceasta trebuie să mergeți la Serviciul Fiscal de Stat (bd. Gr. Vieru, 9) pentru a fi luat la evidență. În timpul vizitei la această instituție este de dorit să fie prezenți directorul, fondatorul și contabilul firmei.

După mybusyness.md

PROIECT **individual**

◆ Conform *Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi*, activitatea de antreprenoriat poate fi practică sub următoarele forme organizatorico-juridice:

- a) întreprindere individuală;
- b) societate în nume colectiv;
- c) societate în comandită;
- d) societate pe acțiuni;
- e) societate cu răspundere limitată;
- f) cooperativă de producție;
- g) cooperativă de întreprinzător;
- h) întreprindere dearendă;
- i) întreprindere de stat și întreprindere municipală.

Documentează-te despre aceste forme de activitate și realizează un tabel al avantajelor și dezavantajelor fiecărui tip.

General și particular în realizarea unei afaceri reușite

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ Un elev din pereche va numi sfera de activitate a unei întreprinderi ipotetice, iar celălalt va sugera o denumire potrivită. Apoi inversați rolurile. Continuați să inventați firme și denumirile lor timp de 5 minute.
- ◆ Prezentați în plen firma pentru care corelația profil–denumire vi se pare cea mai reușită.

Brăviceni, satul de oameni bravi

Stătea în marginea drumului și scruta zarea. Aștepta pe cineva. În sfârșit, dinspre Chișinău își făcu apariția un grup de oameni de afaceri din Polonia. L-am lăsat atunci să-și respecte oaspeții. După câteva zile m-am revăzut cu Vlad Cociorvă, primar al satului Brăviceni de lângă Orhei, chiar dacă îl așteptau o mulțime de treburi.

– Azi ne vin proiectanții de la Bălți. Vedeți, vara asta trebuie să ducem la bun sfârșit gazificarea satului. Le-am promis oamenilor...

Primarul păși grăbit spre mașina de serviciu și mă îndemnă să iau loc alături. Pe drum îmi povesti de frământările ce-l năboiesc în fiecare zi. Consilierii locali hotărâseră la ultima ședință ca, imediat ce se vor încheia lucrările de instalare a conductelor magistrale de gaze, să înceapă reparația capitală a străzilor. Cu acest proiect se va prezenta în fața instanțelor de resort din Chișinău, în speranța că, pe lângă contribuția financiară a agenților economici din sat, va mai obține o parte din buget pentru acest proiect.

Cele peste treizeci de societăți comerciale ce activează în satul Brăviceni contribuie la bunăstarea localității. Fără susținerea liderilor unităților economice, programul de dezvoltare a Brăvicenilor ar fi aproape de nerealizat. Vă dați seama de câte resurse materiale, financiare și umane este nevoie pentru a menține pe linia de plutire viața și activitatea unui mare sat?

Primarul se mîndrește că, atunci cînd vine în fața sătenilor cu vreo inițiativă considerabilă, aceștia îl susțin cu vorba și cu fapta. Așa a început construcția apeductului sau reparația capitală a Lăcașului Sfînt și a Casei de Cultură. În prezent, peste 64% din țărani și-au deschis o afacere profitabilă sau lucrează la patronii locali, cîștigînd lunar un salariu decent. Firmele brăvicene cultivă în cele 153 de sere legume timpurii, iar mulți gospodari au sădit livezi intensive de meri, pruni, piersici și îngrijesc de culturi de cîmp folosind tehnologii avansate, preluate de la fermieri verșai din statele europene.

Prin intermediul primăriei, viitorii crescători de capre au accesat deja fermele zootehnice, producătoare de tineret caprin din Olanda, Cehia și România. Un ajutor deosebit și o consultanță calificată în selectarea raselor de animale și îngrijirea lor le acordă doamna Zamfirescu, președinte al Asociației Române de Creștere a Caprinelor. Un alt proiect de succes al primarului este Fabrica de Brînzeturi „Bravilacta”. Temelia întreprinderii a pus-o în 1997. În prezent, fabrica produce zilnic peste 13 tone de lactate, mai ales brînzeturi dure și moi după tehnologii originale italiene, elvețiene și românești.

Proiecte susținute de străini

Primăria a cîștigat în februarie primul grant în valoare de 77 mii de dolari pentru gazificarea localității, cu ajutorul unei organizații internaționale, FIDA, ce implementează în structurile sociale și agricultura țărilor foste comuniste tehnologii performante și metodologii științifice de gospodărire a pămîntului.

Un alt program de asistență va fi acordat de Germania pentru construirea unei stații de producere a biogazului. Și Guvernul Cehiei a alocat sătenilor un grant pentru edificarea stației de epurare a apelor reziduale și menajere ce a fost dată în folosință anul acesta, în luna august. Primăria a oferit Universităților Agrare din Brno și Praga câte două hectare de terenuri în raza localității pentru testarea de către savanții și studenții cehi a plantelor de cîmp și multianuale, prevăzute de programele de studii și colaborare.

În perioada 2011–2012, oamenii de știință de la aceste centre universitare vor contribui prin mijloacele statului lor la sădirea pe meleagul moldovean a 20 ha de livezi intensive și a 10 ha de vie din soiuri nobile de struguri de masă.

Cooperativa Legumicolă „Brăviceni” a câștigat un alt grant, oferit de Guvernul Poloniei, pentru construirea în termeni operativi a unui frigider cu o capacitate de 900 metri cubi și a casei de ambalare a fructelor și legumelor cu destinație de export în Europa și Rusia.

Lumea satelor, nr. 18, 16–30 septembrie 2010

◆◆ FRONTAL

- ◆ Cum credeți, ce factori au contribuit la dezvoltarea antreprenoriatului în satul Brăviceni?
- ◆ Găsiți satul pe harta fizică a Republicii Moldova și determinați în ce mod resursele naturale și amplasarea geografică favorizează anume activitățile promovate de firmele locale.
- ◆ Examinați, în același context, localitatea dvs.
- ◆ Ce direcții ale antreprenoriatului sînt reprezentate în comunitatea dvs.?
- ◆ Care dintre acestea sînt determinate de clima, relieful, solul, zăcămintele naturale locale?
- ◆ Care factori naturali rămîn nevalorificați în comunitatea dvs.?
- ◆ Ce oportunități antreprenoriale ar fi posibile în baza lor?

PRE-text ◆

Vasile Chirtoca se află în fruntea celui mai mare holding auto din Republica Moldova și îi place să șofeze. A copilărit într-un sat pitoresc, Ghiderim, din regiunea Odesa. De acolo i se trage filozofia vieții – adevărata pace, libertatea și împăcarea cu tine însuși o găsești în sînul naturii. Vasile Chirtoca ar discuta la nesfîrșit pe această temă, căci natura este pentru el o autoritate incontestabilă care îi dictează stilul de viață, dar și îi sugerează idei pentru viitoarele afaceri. A practicat mulți ani boxul – sport ce i-a înmulțit calitățile, inclusiv pe cele de conducător. Un om de afaceri și un pugilist care știe ce înseamnă luptă, disciplină și perseverență.

Ce reprezintă astăzi „DAAC Hermes”?

Există două companii „DAAC Hermes” – Fondul Investițional și compania de comerț sau holdingul auto, ce propune pe piață mașini Renault, Nissan, Dacia, Skoda, Citroen, Mazda, Ford. Compania comercială „DAAC Hermes” este întemeietoarea fondului. Deținem și un centru de calculatoare „DAAC Sistem”.

Avem afaceri în agricultură, un grup de companii, „Agrotehcomerț”, specializate în vânzarea tehnicii agricole. Deținem fabricile avicole de la Brănești și Brînzanii Noi și două silozuri la Drochia și Cahul. De asemenea, avem în proprietate două uzine constructoare de mașini – „Agromașina” și „Hidroimpex” la Soroca. Pe lângă acestea, ne aparține pachetul de control de la Combinatul „Piele-Art”. În compania noastră intră rețeaua de curățători chimice „Nufărul”. Avem 120 mii de acționari, în interesul cărora ne străduim să lucrăm.

Cîți ani aveți cînd ați intrat în marele business?

M-am lansat în afaceri la 32 de ani. Dar, pînă la asta, eram un fel de businessman sovietic – construiam întreprinderi mari și soluționam probleme ca adevărați oameni de afaceri, inclusiv în instanțele superioare de la Moscova. De foarte tînăr am aflat cum funcționează industria, economia. Trebuie să practice businessul doar cei care simt în ei potențialul de creator, care sînt capabili să-și materializeze gîndurile – asta îți place, te pasionează și știi cum să o faci. Este foarte important să ai dorința de a crea ceva, nu numai de a cîștiga. Afacerile pornesc și de la studii temeinice, poți obține însă succes și nefiind businessman, cu un consultant excelent. Afacerile presupun o responsabilitate enormă și griji cu carul. De aceea, înainte de a intra în business, trebuie să te întrebi care va fi „coeficientul” tău de fericire? Nu-ți vei lua o belea pe cap?

Ce solicită participarea dvs. nemijlocită în conducerea companiei?

Fac ședințele, aprob planurile anuale, bugetul companiei, campaniile publicitare. Fără permisiunea mea nu se vînd mijloacele de bază ale companiei, nu se iau credite, nu se pune în gaj averea. Coordonez toate problemele legate de crearea noilor companii, întreprinderilor mixte, de riscuri și eșecuri. În plus, sînt președinte al Federației de Box din Moldova. De asemenea, fac parte din Consiliul economic de pe lîngă primul ministru. În concluzie, nu-mi sînt suficiente 24 de ore.

Vă deranjează concurența?

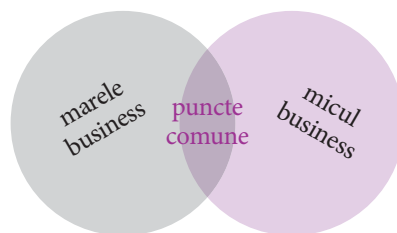
Am un principiu: nu vorbesc niciodată despre concurenții mei – nici de rău, nici de bine. În general, consider economia modernă imperfectă. Economia de piață și concurența duc la cheltuieli materiale enorme, absolut inutile omenirii, avînd în vedere faptul că miliarde de oameni trăiesc în sărăcie. Astăzi, economia nu funcționează pe principiul „cererea determină oferta”, ci invers. Totul presupune cheltuieli – și umane și tehnice; în consecință, se dereglează echilibrul ecologic al lumii și această nechibzuință nu ne va fi iertată.

Cît de profitabilă este afacerea cu mașini în Moldova?

Este un business de perspectivă. În Europa, nu există o piață atît de minusculă, precum e a noastră. România ne-a întrecut de mult la acest indice: la 1 000 de locuitori se vînd de 15 ori mai multe automobile noi ca aici. Investim bani grei în acest domeniu, construim centre auto moderne și cred că piața auto din Moldova se va dezvolta cu succes.

http://www.vipmagazin.md/profil/Vasile_Chirtoca

- ❖ Comparați experiența întreprinzătorilor de la Brăviceni cu cea a lui Vasile Chirtoca și deduceți principalele deosebiri între marele și micul business în Republica Moldova.
- ❖ Reprezentați, în diagrama Venn, corelația dintre micul și marele business.

INDIVIDUAL

- ❖ Dacă ai avea de ales, ai prefera să lucrezi (avînd o funcție similară) într-o corporație sau într-o întreprindere mică? De ce?

INFORMEAZĂ-TE

Pentru ca viitorul afacerii să nu devină o necunoscută imposibil de controlat, întreprinzătorul trebuie să răspundă, încă din faza de inițiere a afacerii, la câteva întrebări (din care se dezvoltă, practic, planul de afaceri):

- Cine este utilizatorul produselor/serviciilor?
- Care este amplasamentul adecvat pentru afacere?
- Ce preț este potrivit pentru situația pieței?
- Cum vor fi distribuite produsele către clienți?
- Care sînt perspectivele pieței pe termen scurt și lung?
- Cum poate fi extinsă gama de produse/servicii?
- Cine sînt concurenții și care sînt punctele lor tari și slabe?
- Ce motivații va avea un client pentru a cumpăra produsul?
- Care este necesarul de capital?
- Care este forma juridică cea mai potrivită pentru afacere?

După <http://www.plandeafacere.ro>

PROIECT de grup

Grupați-vă în cinci echipe. Fiecare echipă va elabora un plan schematic pentru deschiderea în localitatea dvs. a unei:

- frizerii – echipa 1;
- farmacii – echipa 2;
- brutării – echipa 3;
- cafenele – echipa 4;
- librării – echipa 5.

Planul va conține următoarele puncte:

1. Numele firmei.
2. Sloganul (deviza).
3. Emblema (logoul, simbolul).
4. Misiunea firmei (frază care definește ce este firma, cu ce se ocupă, pentru cine activează).
5. Obiectivele (scopurile care trebuie atinse într-o anumită perioadă).
6. Strategia (în ce mod se vor realiza aceste obiective).
7. Modalitățile de finanțare inițială.

Apoi va urma prezentarea planului în fața întregii clase, care se va constitui dintr-un poster/set de postere sau imagini Power Point și un comentariu verbal.

4

Stilul de viață calitativ — garanție a succesului profesional

Cine începe prea multe treburi deodată nu reușește cu niciuna.

Proverb olandez

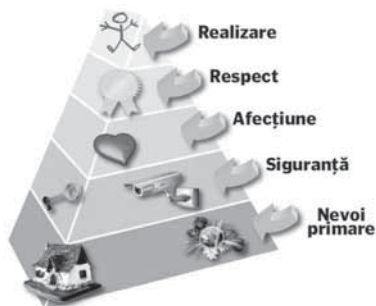
◆ PROVOCARE ◆

- ◆ Înscrieți pe tablă sau pe poster toate asocierile pe care le aveți cu noțiunea de *calitate a vieții*.
- ◆ Examinați fiecare aspect numit și determinați de cine depinde realizarea lui în viața dvs.

i INFORMEAZĂ-TE

Piramida necesităților

Psihologul american Abraham Maslow considera că ființele umane sînt motivate de anumite nevoi nesatisfăcute și că nevoile situate pe treptele inferioare ale piramidei trebuie satisfăcute înainte de a se putea ajunge la cele superioare.

Nevoile oamenilor au în comun faptul că sînt instinctive, însă se deosebesc prin aceea că au un grad de intensitate diferit, unele fiind mult mai puternice decît altele. Aceste nevoi principale sînt așezate la baza piramidei, iar cu cît se urcă spre vîrfurile piramidei, cu atît importanța, primordialitatea lor scade.

Pe prima treaptă a piramidei lui Maslow sînt **necesitățile fiziologice**: hrană, îmbrăcăminte, adăpost. Acestea sînt cele mai importante nevoi – dacă necesitățile fiziologice nu sînt satisfăcute, atunci orice altă nevoie trece în plan secundar.

Pe cea de-a doua treaptă se regăsesc **nevoile de siguranță**: protecție, stabilitate. Aici se includ atît securitatea personală (o casă care se poate încuia, un cartier fără grupări criminale), cît și securitatea financiară.

Dacă aceste două trepte de nevoi sînt împlinite, atunci apare **nevoia de dragoste și cea de apartenență**. Omul vrea să aibă un loc în cadrul unui cuplu sau al unui grup.

Pe a patra treaptă a piramidei se regăsește **nevoia de stimă**. Orice persoană are nevoie de stimă, apreciere din partea celor apropiați. Nevoile din această categorie se împart în două seturi. Primul cuprinde dorința pentru putere, pentru împlinire, pentru realizare. În cel de-al doilea set se regăsesc dorința de a căpăta o reputație, celebritate, recunoaștere.

Pe ultima treaptă a piramidei lui Maslow **găsim autorealizarea**. „Dacă toate nevoile precedente sînt realizate, ne putem aștepta ca, în curînd, să se dezvolte o nouă nemulțumire. Omul trebuie să devină ceea ce poate fi.”

După <http://www.fin.ro>

◆ INDIVIDUAL

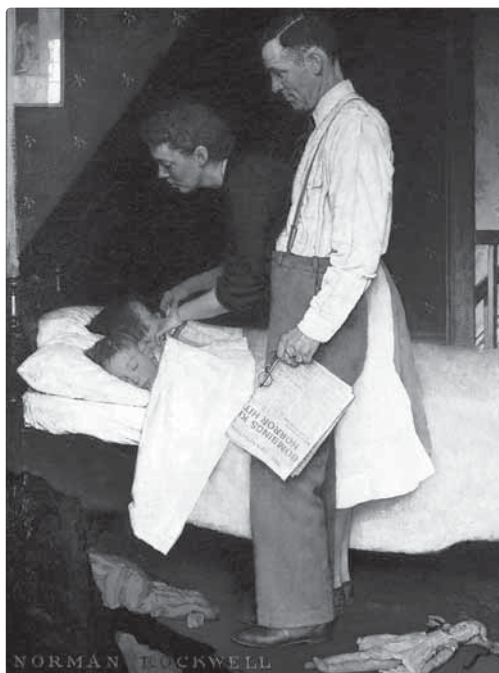
- ◆ Reprezintă într-un tabel prin ce concret se exprimă nevoile tale personale, ținînd cont de fiecare nivel al piramidei.
- ◆ Încercuiește aspectele care sînt, în prezent, satisfăcute.
- ◆ Schițează un plan de acțiuni succint pentru atingerea aspectelor nesatisfăcute, pe parcursul următorilor trei ani.

◆ FRONTAL

- ◆ Examinați cele patru drepturi fundamentale, reprezentate de pictorul american Norman Rockwell (vezi imaginile de mai jos și de la p. 124).
- ◆ La care din treptele piramidei necesităților se referă fiecare dintre aceste drepturi?
- ◆ De ce autorul a ales să reprezinte drepturile prin intermediul unor scene din viață, dar nu simboluri sau lozinci?

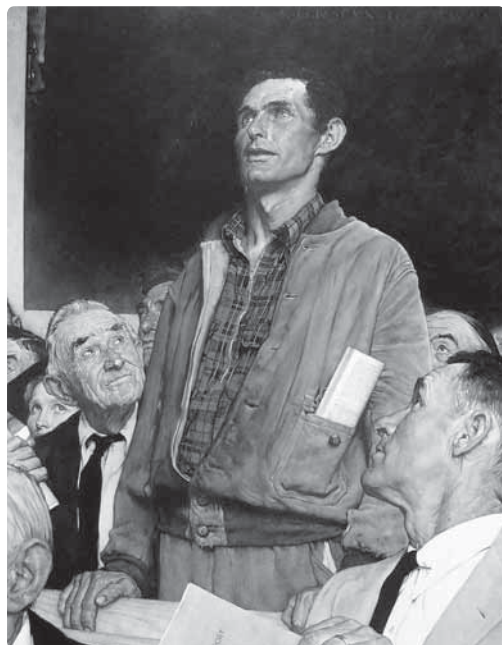
Dreptul de a nu fi înfometat

Dreptul de a nu trăi în frică

Dreptul la credințe religioase

Dreptul la libertatea de expresie

◆◆ ÎN ECHIPE

- ◆ Grupați-vă în patru echipe. Fiecare echipă va prelua unul din tablouri. Alcătuiți o scurtă povestire în baza tabloului care v-a revenit – conturați situația, dând nume personajelor. Povestirea urmează să valorifice scena reprezentată de pictor, ilustrând cum anume se realizează dreptul respectiv.

Atenție!

Una dintre oportunitățile de realizare, concomitent, a nevoilor de afiliere, stimă și autorealizare poate deveni activitatea de voluntar în cadrul unui ONG.

Vizitați portalurile <http://civic.md>, <http://ong.md>, <http://voluntariat.md> sau <http://avimd.org> și examinați ofertele de implicare în activități de voluntariat.

◆◆ FRONTAL

- ◆ Analizați multilateral avantajele și dezavantajele telefonului mobil personal, plasându-vă argumentele în analiza SWOT:

Puncte forte	Puncte slabe
Oportunități	Temeri

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆◆ Imaginați-vă că, în decursul următorilor 10 ani, telefoanele mobile vor dispărea, fiind înlocuite de niște dispozitive mai comode și mai funcționale. Descrieți verbal și schițați pe hîrtie acest dispozitiv.
- ◆◆ Prezentați în plen proiectele. Votați pentru cel mai reușit dispozitiv al viitorului.

◆◆ FRONTAL

- ◆◆ Enumerați 10 gadgeturi apărute din anul nașterii dvs. pînă în prezent.
- ◆◆ În ce mod fiecare dintre ele vă facilitează personal viața?
- ◆◆ Care dintre gadgeturi a devenit indispensabil? De ce?
- ◆◆ Cum vă simțiți cînd vreunul se defectează?
- ◆◆ Vi s-a întîmplat să cumpărați – ori să vă doriți – produse prezentate în rubricile *Teleshopping*?
- ◆◆ În ce mod potențialii cumpărători sînt atrași de această formă a publicității?

Cum să cumperi gadgeturi

Natura este dură și ostilă, pe cînd cultura îi îngăduie omului să facă lucrurile cu efort minim, cu economie de timp. Cultura eliberează trupul de robia muncii și-l pregătește pentru contemplație.

Sînt frapat, dar sper că nu și izbit la propriu, de Omniblanket, care costă nu mai puțin de 150 de dolari. Simplificînd, este o acoperire termică, dar conține un program electronic capabil să regleze temperatura în funcție de diversele părți ale corpului dumneavoastră. Cu alte cuvinte, dacă noaptea vă e frig la spate, dar transpirați la pîntece, programați în consecință Omniblanketul, care vă va menține spatele cald și pîntecele rece. Cu atît mai rău pentru dumneavoastră, dacă sînteți nervoși și vă răsuciți în pat, cu capul la picioare.

DEX

Gadget s.n. Denumire generică pentru obiecte mici, mecanisme cu largi întrebunțări în gospodărie și în viața de toate zilele; (prin extindere) orice mărunțiș ingenios de folos practic. (*Marele dicționar de neologisme*, 2000)

Dacă vă plac animalele, vă recomand BioPet. Se pune la gîtul cîinelui dumneavoastră și emite ultrasunete care omoară puricii. Bateriile Duracell Litium nu sînt incluse. Cîinele trebuie să și le cumpere singur.

Dacă vreți să faceți un cadou persoanei iubite la aniversarea ei, pentru numai 30 de dolari o firmă specializată face să-i parvină un exemplar din ziarul *New York Times* din anul și ziua cînd s-a născut. Dacă s-a născut în ziua bombardamentului de la Hiroshima sau a cutremurului de la Messina, cu atît mai rău pentru ea. Serviciul e util și pentru a umili persoanele detestate, dacă s-au născut într-o zi cînd nu s-a întîmplat nimic.

Oare ce se întîmplă cînd geamantanul e gata să plesnească de plin ce este? Fraierii vor cumpăra încă un geamantan din piele de căprioară sau de porc. Dar această soluție presupune ambele mîini ocupate. Briefcase Expander este practic o desagă dublă care se suprapune pe unicul dumneavoastră geamantan și-n

ea puteți îndesa tot ceea ce nu încape, pînă la grosimi de doi metri și peste. Pentru 45 de dolari veți încerca senzația că vă urcați în avion cu un catîr sub braț.

Termin cu un distribuitor automat de hrană pentru păsări, o halbă de bere personalizată cu sonerie de bicicletă, o saună facială și un distribuitor de Coca Cola sub forma unei pompe de benzină.

Umberto Eco

- ❖ Ce aspecte ale gadgeturilor sînt ironizate de către autor?
- ❖ Ați procura vreunul din gadgeturile descrise de el, dacă ar avea un cost accesibil pentru dvs.? De ce?
- ❖ Vi s-a întîmplat să cumpărați produse doar pentru că erau oferite cu reduceri? Din ce considerente v-ați lăsat convinși să o faceți?
- ❖ Cum vă planificați bugetul personal pentru a asigura un bilanț pozitiv?

◆ INDIVIDUAL

- ❖ Elaborează un buget pentru o lună, orientat spre necesitățile tale, după următorul model (poți substitui categoriile de cheltuieli pentru cele relevante situației):

Data	Venituri	Cheltuieli						
		Transport	Alimente	Distrații	Cărți	Haine	Carnet de economii	Total

Sinteză și evaluare

5

◆◆ FRONTAL

- ◆ Examinați modul în care s-a transformat, pe parcursul anilor, sigla companiei Moldcell. Ce mesaj sugerează consumatorilor fiecare variantă?

MOLDCELL

MOLDCELL

Moldcell

◆◆ ÎN PERECHI

- ◆ *Joc de rol.* Agentul publicitar încearcă să vândă un frigider locuitorilor regiunii arctice. Improvizați, în perechi, dialogul dintre el și gospodina eschimosă. Agentul are la dispoziție cinci minute pentru a convinge gospodina să cumpere frigiderul. La expirarea celor cinci minute, „gospodinele” care s-au lăsat convinse vor ridica mâna.
- ◆ Listați pe tablă argumentele utilizate de agenții ce au realizat tranzacția. Care s-au dovedit a fi cele mai convingătoare?

◆◆ FRONTAL

- ◆ Contactați o întreprindere mică sau mijlocie locală și organizați o vizită a clasei la oficiul ei, pentru a afla principiile după care funcționează.
- ◆ Intervistați un om de afaceri local de succes despre cariera sa în business.
- ◆ În ce mod amplasarea unei întreprinderi comerciale îi poate influența succesul?
- ◆ Sugerați amplasări optime în localitatea dvs. pentru:
 - a) o nouă grădiniță privată;
 - b) un nou magazin de mărfuri casnice;
 - c) un nou magazin de încălțăminte;
 - d) o nouă cafenea, specializată în băuturi nealcoolice și înghețată;
 - e) un nou cinematograf;
 - f) o nouă farmacie;
 - g) un nou salon de frumusețe.
- ◆ Ce fel de întreprinderi nu ar fi binevenite în localitatea dvs.? Argumentați-vă alegerea.

◆ INDIVIDUAL

- ◆ Întocmește o listă din 15 obiective pe care intenționezi să le realizezi pînă la 30 de ani.
- ◆ Indică de ce ai nevoie pentru a atinge fiecare dintre cele 15 scopuri.
- ◆ Lucrînd în tehnica *Pagină de jurnal*, evocă o ocazie cînd ai fost angajat să lucrezi, cu sau fără remunerare bănească. Ce fel de sarcini ai îndeplinit? Pentru cine? Ce te-a motivat să te angajezi? Cum te-ai simțit cînd lucați? Cît de mulțumit a fost angajatorul de rezultat? Cum ai fost remunerat?

Cuprins

I. OMUL – FIINȚĂ SOCIALĂ	3
1. Identitatea și personalitatea	4
2. Demnitatea personală și demnitatea națională.....	8
3. Relațiile interpersonale.....	13
4. Relațiile dintre generații.....	19
5. Comunicarea și responsabilitatea în relații de cuplu	25
6. Sinteză și evaluare.....	30
II. LEGEA – INSTRUMENT DE PROTECȚIE A PERSOANEI	33
1. Dreptatea și legea.....	34
2. Legile naționale și legile europene.....	39
3. Cetățeanul și legea.....	46
4. Dreptul civil.....	54
5. Sinteză și evaluare.....	63
III. VIAȚA ȘI SĂNĂTATEA – VALORI PERSONALE ȘI SOCIALE	65
1. Sănătatea și cultura.....	66
2. Cultura alimentării și starea de sănătate.....	72
3. Viața și conflictul de valori. Aspecte bioetice	79
4. Probleme stringente ale societății contemporane	86
5. HIV/SIDA și TBC – epidemiile secolului XXI.....	94
6. Sinteză și evaluare.....	99
IV. CREȘTEREA PERSONALĂ ȘI ORIENTAREA PENTRU CARIERĂ	103
1. Succesul profesional. Antreprenorul de succes.....	104
2. Oportunități pentru dezvoltarea activității profesionale și a afacerilor.....	109
3. Micul și marele business.....	115
4. Stilul de viață calitativ – garanție a succesului profesional	122
5. Sinteză și evaluare	127